

februar 2010

ISSN 0041-2724

tribuna.si

GOD Save THE MUSIC

TRIBUNA

zapis v razvidu medijev Ministrstva za kulturo
zaporedna številka 1492

izdajatelj
šou v Ljubljani
Kersnikova 4
1000 Ljubljana
Slovenija
telefon: +38614380200
faks: +38614380202
elektronski naslov: info@sou-lj.si
spletni naslov: sou-lj.si
matična številka: 5133734
davčna številka: 55049745
ID za DDV: SI55049745
TRR: SI56 02010-0018933202

za izdajatelja
Roman Didovič, direktor
Jernej Štromajer, predsednik

uredništvo
Kersnikova 4
1000 Ljubljana
Slovenija
telefon: +38614380263
faks: +38614380264
elektronski naslov: urednistvo@tribuna.si
spletni naslov: tribuna.si

člani uredništva
Anej Korsika, neodgovorni urednik
Aleš Guid, namestnik neodgovornega urednika
Tanja Peček, članica uredništva
Robert Bobnič, član uredništva
Aljaž Vindiš, likovni urednik
Miha Erjavec, urednik fotografije

lektura
Petra Jordan

naslovnica
Aljaž Vindiš, Miha Erjavec in Ana Baraga

izdelava tiskovnih form
Luxuria

papir
Vipap

tisk
SET

naklada
10.000 izvodov

distribucija
Društvo za promocijo glasbe

digitalizacija
Digitalna knjižnica Slovenije
spletni naslov: www.dlib.si

Partner v zločinu
Neposredni produkt študent-skih demonstracij leta 1968. Glasnik študentskih zahtev od 9. maja 1969. Neodvisno in nekomercialno javno občilo. Gojišče politične predrznosti in eksperimentu naklonjenega intelektualnega duha. Dobre avtorske glasbe. Pokončne drže kritičnega uma. Trga gate tudi na – www.radiostudent.si.

Izjava o avtorstvu
Tribuna je izključno avtorsko delo slovenskih študentov oziroma študentov, ki so na študiju v Sloveniji, če ni drugače navedeno. Ker verjamemo v prost dostop do in pretok informacij, Tribuna izhaja kot brezplačnik. Njeni avtorji prejemajo honorarje po enotnem, kvantitativnem vzorcu. Pri tem jim ostanejo moralne avtorske pravice do njihovih izdelkov. Uredništvo se je, po posvetu z avtorji, odločilo, da Tribuno izda pod licenco Creative Commons, ki nas avtorsko zaščiti, hkrati pa nam omogo-ča, da določimo pogoje, pod katerimi dovolimo uporabo naših del. Objavo in uporabo del dovoljujemo, kadar je izdelek, v katerem je uporabljeno delo iz Tribune, nam- njen za nekomercialno rabo, ob zapisu avtorja dela po principu Ime Priimek / Tribuna in le, če je izdelek objavljen pod istimi licenčnimi pogoji, kakor Tribuna. Podrobnosti licence so dostopne na spletnem naslovu: www.creativecommons.si ali na naslovu: Inštitut za in- tektualno lastnino, Streliška 1, 1000 Ljubljana.

Prezrte novice

Naj bolonja končno postane zgodovina!

11. in 12. marca bodo ministri za šolstvo šestinštiri- desetih evropskih držav na Dunaju in v Budimpešti praznovali deseto obletnico bolonjske reforme. Ali povedano drugače, veliki možje brez stika z realno- stjo bodo praznovali neuresničitev skupnega cilja o izboljšanju mobilnosti mladih ter uresničitev lastnega cilja, povezanega z večjo restriktivnostjo študija in večanjem socialnih razlik pri dostopu do izobrazbe (kaj že pravijo vse mogoče konven- cije in deklaracije, ki jih naše vlade sprejemajo?) ... Pravljica bolonjske reforme, ki temelji na razume- vanju izobrazbe kot produkciji delovne sile glede na potrebe trga, prav tako omejuje možnosti najviš- jih stopenj izobrazbe ženskam ter olajšuje uvajanje šolnin, zmanjšanje financiranja univerz ter seveda tudi dedemokratizacijo znotraj samih univerz. Vsi tisti, ki se vas omejevanje kritike še ni dotaknilo, ste torej vabljeni, da v tednu med 8. in 12. marcem poskrbite za proteste in blokade ter iskanje alter- nativ. Glede na to, da bolonja predstavlja skupni problem evropskih študentov, je nujno, da je tudi upor skupen. Zato sodelujte v vseh fazah procesa in pišite na mobilizacija.bolognaburns@gmail.com.

VIR: www.bolognaburns.org

»Narobe vs. Družina«: Novinarsko častno razsodišče odločilo v prid revije Narobe

Avgusta 2009 je Roman Kuhar kot urednik GLBT- revije Narobe Častnemu novinarskemu razsodišču poslal pritožbo proti novinariki tednika Družina Barbari Kastelic, ker je po njegovem mnenju v komentarju »Modernejša definicija družine« (Družina, 19. julij 2009) kršila 1. (preverjanje toč- nosti zbranih informacij), 7. (zamolčanje pomemb- nih informacij in ponarejanje dokumentov) in 23. člen (izogibanje stereotipom in spodbujanju ne- strpnosti) Kodeksa novinarjev Slovenije. Častno novinarsko razsodišče je januarja letos razsodilo v prid pritožniku v vseh točkah pritožbe in po- trdilo, da je novinarka Družine kršila omenjene tri člene. Pritožnik je namreč opozoril na zlorabo in napačno navajanje podatkov znanstvenih raziskav, zamolčanje pomembnih informacij iz raziskav in na napačno navajanje podatkov o za- konodaji o homoseksualni porokah v Evropi. Ob tej obsodbi pa se je oglasila Civilna iniciativa za družino in pravice otrok, v ozadju katere je Zavod KUL.si, ki ga zastopa Tadej Strehovec. Ta je po po- datkih združenja slovenskih katoliških zdravni- kov zaposlen na Teološki fakulteti na Univerzi v Ljubljani in član Skupine ekspertov za etične presoje pri Evropski komisiji. Isto združenje je v javnem pismu izjavilo, da je novinarka Družine v komentarju podala »boleča, a resnična dejstva« o istospolnih partnerstvih, kot so »problem nasi- lja v istospolnih zvezah, v povprečju sorazmerno kratko trajanje istospolnih zvez ter okuženost z virusom HIV med homoseksualci.« Pri tem seve- da ne navajajo nobenih raziskav – za tiste, ki jih je novinarka Družine zlorabila in napačno povze- mala, pa preprosto pišejo, da so to »resnična de- jstva«. Pri tem jih ne zmoti niti to, da so avtorji raziskav, ki jih je novinarka citirala, sami potrdili, da je novinarka potvarjala rezultate raziskav. S tem sta katoliška elita in del SLS pokazala, kako zelo jim je blizu poneverjanje podatkov, manipulacija s pravicami otrok ter negiranje osnov etike. Tako

populistično negirajo vse, za kar se zavzemajo. Upamo, da ni nihče tako neumen, da bi jim nasedel.

VIR: www.narobe.si in Tribuna

Fašistična Italija – danes: uničiti dokaze suženjstva in deportirati

V italijanski Kalabriji, natančneje v Rosarnu, je iz- bruhnil upor več let izkoriščanih migrantov s stra- ni tamkajšnje mafije. Pred tem so ti zanjó delali po 12–14 ur na dan za približno 2 evra na uro, po stre- ljanju nanje pa jim je prekipelo. Njihovemu uporó sledili rasistični napadi mladih domačinov, pred katerimi jih je poskušala zaščititi italijanska polici- ja. Ta jih je kasneje pod pretvezo njihove varnosti odpeljala v zbirne centre, od koder jih nameravajo deportirati. Na takšen način hoče italijanska oblast uničiti vse dokaze njihovega suženjstva in zlorab s strani mafije, ki ga je vseskozi tolerirala. Krivdo in odgovornost za proteste bodo torej ponovno napri- ti afriški migrantom ter se tako izognili reševanju problemov, povezanih z mafijo, in konec koncev svojega sodelovanja z njo. Pri tem jim bodo seveda »pozabili« ponuditi zaščito, ne glede na to, da so pobegnili iz držav s humanitarnimi katastrofami ter da so jih kasneje zaslužnili na območju Italije.

VIR: www.no-racism.net in www.vastminority.blogspot.com, podrobnejšo analizo najdeš tudi na www.njetwork.org

Zahtevamo dostop do pravice za ženske v BiH

Med leti 1992 in 1995 so pripadniki paravojaških skupin, vojske in policije v času vojne v Bosni in Hercegovini (BiH) posilili na tisoče žensk. Pričanja nekaterih žensk o zlorabah so sprožila obsežno medijsko poročanje, ogorčenje javnosti in spremembe mednarodnega prava. Štirinajst let kasneje te ženske še vedno čakajo na pravico. Različne vlade BiH storilcev vojnih hudodelstev spolnega nasilja niso uspele privedi pred sodišče, prav tako se niso odzvale na duševne, socialne, ekonomske in zdravstvene potrebe žrtev. Ženske, ki so bile žrtve posilstva in drugih oblik spolnega nasilja, se pogosto tega sramujejo in o dogodkih ne želijo govoriti. Na tisoče jih je v vojni izgubilo može, očete, sinove in so sedaj same odgovorne za preživetje svoje družine. Nekatere se bojijo vrniti v svoje domove pred vojno, saj bi tam lahko sreča- le storilce. Pogosta posledica posilstva so gineko- loške bolezni in posttravmatske stresne motnje, kljub temu pa je večina teh žensk brez psihološke pomoči, zdravstvene in druge socialne storitve pa so jim pogosto težko dosegljive. Pošljite apel pred- sedniku sveta ministrov v BiH.

Navodila na viru: www.amnesty.si/sl/node/2136

Aktivisti mednarodne No-border mreže in francoske sans papier organizacije

(Soutien aux Sans Papiers) so zasedli veliko skladiš- če v Calaisu. Prostor bo odslej namenjen migrant- om in bo predstavljal eno izmed baz za boje za svobodo gibanja, z namenom izmenjave informacij, debat in praktične solidarnosti. Stavbo so zasedli v mestu, ki je postal francoski simbol evropske utrde, kraj, kjer so policijske aretacije in pretepanje migrantov postali dnevna praksa.

VIR: no-racism.net/article/3251/

IMF spet jebe južno Evropo

Glavna sila kapitalizma, International Monetary Fund (mednarodni denarni sklad), kuje strategije, kako ponovno zajebrati južno Evropo. In seveda, kot ponavadi, delavci bodo tisti, ki bodo morali plačati ceno neuspeha in ekscesov bankirjev in drugih špekulantov. Španski mediji namreč široko poročajo o opozorilih šefa mednarodnega finanč- ga sklada Olivierja Blancharda, da se bodo morale Španija, Grčija in Portugalska močno žrtvovati, da okrepijo svojo konkurenčnost. To pa vidi pred- vsem v nižjih plačah, ki bi omogočile »tekmo- vanje s suženjskim delavstvom tretjega sveta«. Nič novega torej. Vprašanje je le, kako dolgo še bomo to dopuščali.

vir: www.vastminority.blogspot.com

Neonacistične demonstracije so dovoljene, antifašistična blokada sankcionirana

Nemška policija je 19. januarja v Berlinu in Dresdnu preiskala prostore soorganizatorjev pro- tidedemonstracije neonacističnih demonstracij v Dresdnu (ob obletnici bombardiranja Dresdna, ki v neonacističnih krogih že dolgo velja za dan žalovanja) ter zasegla njihove plakate in računal- nik. Preiskave argumentirajo kar z zakonom, saj naj bi bila blokada prijavljenih demonstracij ka- znivo dejanje. Državni represivni organ je šel celo korak dlje, saj je policija tudi blokirala dostop do internetne strani ene od vpletenih skupin (sta- ri naslov: www.dresden-nazifrei.de; nov naslov: www.dresden-nazifrei.com).Kljub lanskoletnim antifašističnim demonstracijami z 8000-glavo množico so neonacisti nemoteno speljali maliko- vanje nacionalsocialističnega časa. Letos dobro or- ganizirana fronta antifašističnih grupacij zbrana pod imenom No Pasaran!, ne organizira več zgolj demonstracij, ki bi bile le vzporeden dogodek nacističnemu prazniku, ampak poziva k blokadi slednjega. Cilj letošnje antifašistične akcije ni le opozarjanje, ampak ustavitev javnega manifesti- ranja ideologije sovraštva. Nopasaranovci pa ne mislijo odnehati. Policija je s svojimi ukrepi le povečala vsesplošno podporo blokade, po mestih se že distribuirajo novi mobilizacijski plakati in organizira se celo testna blokada, ki udeležence želi pripraviti na konfrontacijo s fašisti. Fašizem ni mnenje, ampak zločin!

VIR: antifa1107.wordpress.com

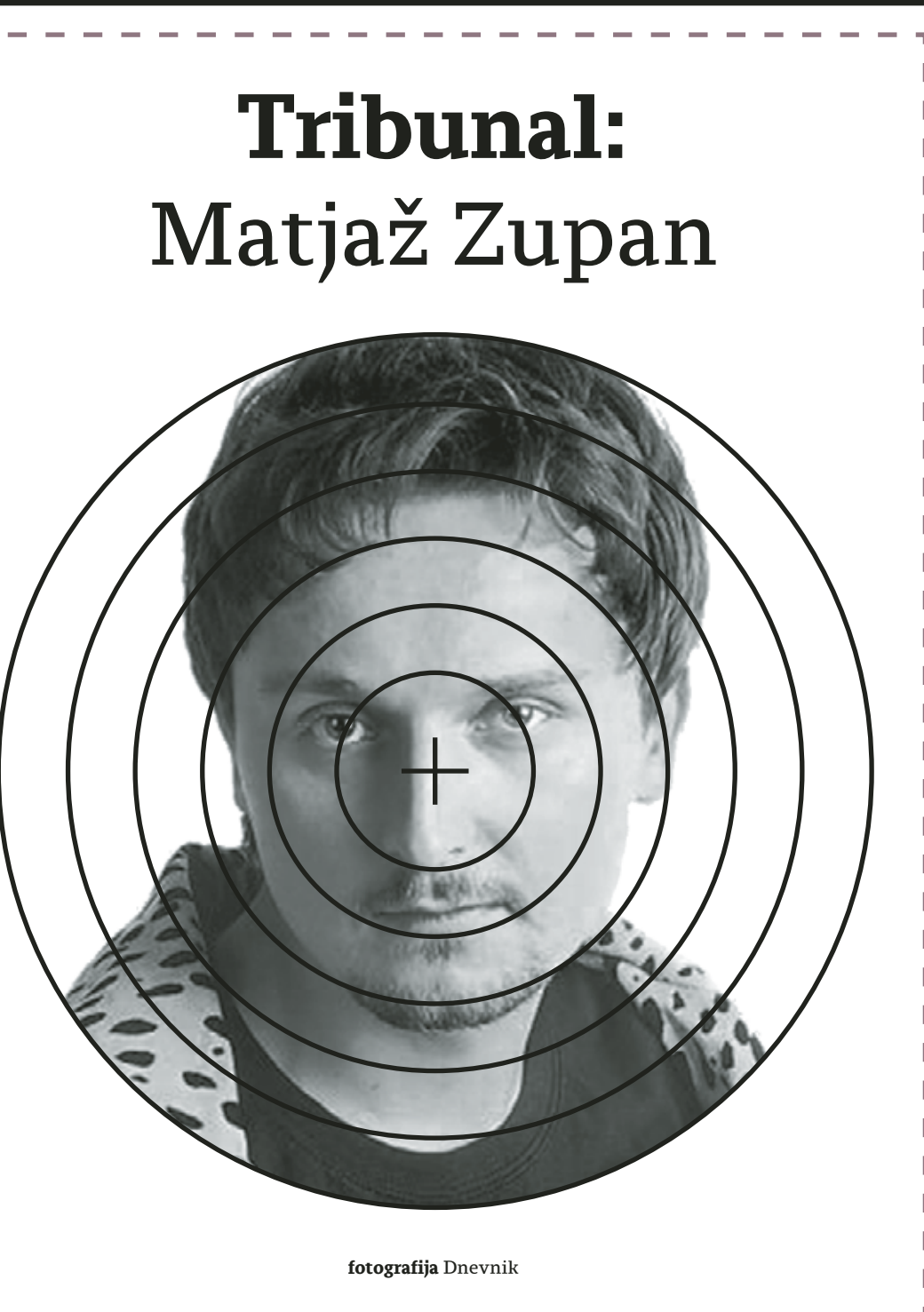
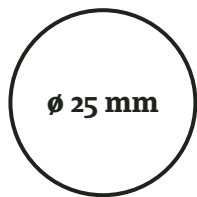
Zaradi želje po opravljanju izpitov na sodišče

Šestindvajset zimbabvejskih študentov se je mora- lo nedavno pojaviti na sodišču zaradi demonst- racij proti šolninam, ki si jih ne morejo privoščiti; in to ravno v času, ko so zakonodajalci izražali strahove, da izobraževanje zaradi premajhnega javnega financiranja ne bo zadostilo minimalnim standardom. Študentje so protestirali proti odlo- čitvi, zaradi katere je bil skoraj polovici študen- tom prepovedanpristop k izpitom zaradi njihove nezmožnosti plačati šolnino in ki so jo kasneje razveljavili. Šolnina znaša neke med 460 in 600 dolarjev na semester, pri čemer pa so plače višje plačanih uslužbencev nižje od 200 dolarjev na me- sec. Študentje pa niso demonstrirali le proti šolni- nam, ampak tudi proti nezmožnosti univerze, da zagotovi pitno vodo.

VIR: www.universityworldnews.com

Samo Stiska Veste, na živce mi gre, ker se da- nes povsod stiskamo, stiskamo se na avtobu- su, stiskamo se v diskaču, stiskam se v vrsti za bone, stiskamo se pred vrati zavoda za za- poslovanje, vsepovsod jebena stiska! Ko de- lam, imam komaj dovolj časa, da stisnem en mali sendvič, ampak, ker sem živčen, v pav- zo stisnem še dva čika. Živčnega me dela šef, ki mi vsak dan stisne dve naduri. Ko pridem domov, stisnem ženo, otroke, mamó, dedka in mačka. Ker je prostorska stiska, se vsi sti- skamo na dvajset kvadratnih metrih, za ogre- vanje pa itak nimamo. Ko poslušamo sosede, slišimo dretje in kričanje, sosed je spet stisnil bull mastiffa. To nam dviguje pritisk, ampak zaradi finačne stiske nimamo telefona, zato zatisnemo eno oko in ne kličemo policije. Je že tako, da so danes časi, ko je kriza velika. Stiskamo se v istem čolnu in dol potiskamo lenuhe, stisnjeni smo ob zid, stiskamo zobe in vsake kvatre nekoga pritisnemo; stisnimo še rit! Nizek pritisk, visok pritisk, pritisk, pri- tisk, vse naokrog! Na nas pritiska EU, Hrva- ška, NATO, Vatikan, Malavi ... in prime me, da bi pritisnil na petelina. Ko gledam politične igre, me stisne srat in scat naenkrat. Politiki nas stiskajo za vrat, ampak tudi oni stiskajo pri kavicah. To me stisne pri srcu! Vsesplošna družbena stiska ... Zaradi moje duševne stiske pa mi je psihiater v roke stisnil paket tablet.

Anti SAZAS značke: Siti smo serijske proizvodnje polika- nih deških skupin in pevskega talenta v obratnem sora- zumerju z velikostjo košarice. Želimo si izvenserijskega, želimo glasbo iz srca, nastalo ob ljudeh in za ljudi, iz či- stih čustev in umazanega življenja. Zanjó smo pripravljeni plačati. Samooklicanim zvezdnikom in proizvajalcem ko- mercialnega šuma pa raje nastavimo ogledalo ter njihovim botrom razjasnimo, da degradacije glasbe na številke in zakonite kraje – pod pretvezo založništva in avtorskega prava – ne bomo več prenašali. Študentom v klubu Zakon na Vrhniki (www.kvs-klub.si) je prekipelo, naj vzkipi še drugod. Anti SAZAS značke lahko zaenkrat dobiš v klubu in na uredništvu Tribune. Če želiš tesneje sodelovati pri ustvarjanju interfe- ren- ce, te podrobne informacije o iniciativi vrhiških študentov čakajo na urednistvo@tribuna.si.

fotografija Dnevnik

Ljudsko sodišče Tribunal razglašá sodbo v imenu ljud- stva! Obtoženi Matjaž Zupan alias MZ Hektor, brezkom- promisni vodja Združenja skladateljev in avtorjev za zaščito glasbene avtorske pravice Slovenije – SAZAS, spo- znavamo vas za krivega v naslednjih točkah obtožnice:

- Z zaščito in podporo samo že uveljavljenih in komer- cialno usmerjenih avtorjev in skupin onemogočate ra- zvoj neujeljavljenih alternativnih glasbenih skupin, ki svoje glasbe in obstoja niso podredili logiki lastni- štva in bogatenja.
- Kulturo z vsakim dnem bolj spreminjate v pop absurd, saj že uveljavljeni glasbeniki služijo tudi za izvajanje del neujeljavljenih avtorjev.
- Z oderuškiimi nadomestili za avtorske pravice za pred- vajanje glasbe na koncertih in javnih prireditvah re- sno ogrožate delovanje in razvoj številnih dobrodel- nih, neprofitnih, ljubiteljskih kulturnih društev ter organizacij, ki večinoma nimajo stalnih prihodkov.
- Z igranjem diktatorskega monopolista si lastite vso glasbeno kulturno produkcijo, pri čemer avtorji sami sploh nimajo možnosti odločati o svojem delu in pra- vicah, ki izhajajo iz njega. Zahtevate namreč tudi pla- čilo nadomestil avtorskih pravic za izvajalce in avtor- je, ki vas dejansko niso pooblastili za to.

Obsodi tudi ti! Izreži in na ulici nalepi na drog ali steno!

ilustracija: Luka Seme

Status quo

Mislav Žitko je absolvent kroatistike in filozofije na zagrebški Filozofski fakulteti. Je avtor številnih tekstov in predavanj na temo kritike družbe znanja in kritike politične ekonomije posttranzicijskih družb.

Robert Bobnič & Andraž Mali: Hrvaška. 20. 4. 2009

so uporni študentje in študentke na prvem večjem Plenumu demokratično izglasovali blokada in zavzeli Filozofsko fakulteto v Zagrebu z jasno zahtevo: brezplačno izobraževanje za vse!

To je bila iskra, ki je v naslednjih dneh sprožila močno gibanje študentskih blokad po različnih fakultetah cele Hrvaške. Tribuna že od začetkov

trdno podpira njihove zahteve ter njihovo neposredno demokratično delovanje. Da pa bi vse te

nove oblike študentskih in delavskih bojev na Hrvaškem in po svetu, ki so tudi ostra kritika

posttranzicijskih družb, vse večje komercializacije univerze, delovanja predstavniške demokracije, sindikatov in študentskih organizacij, še

bolj poglobljeno reflektirali in poudarili njihovo

aktualnost tudi pri nas, ko se študentje in delavci soočamo z vse večjimi pritiski in ignoranco izkoriščevalskih vladajočih razredov, smo se

dobili na pogovoru z Mislavom Žitkom, ki je bil eden izmed mnogih akterjev pri blokadi – ravno

ko je prišel v Slovenijo predavat v okviru Delavsko-punkerske univerze na temo »Šola kot ideološki aparat države«.

Zato se mi zdi, da je danes prva stvar, ki bi jo morali ljudje – tako profesorji in študentje, ki pojem avtonomije ves čas uporabljajo in h kateremu pozivajo – v akademski sferi premisliti, vzeti v ozir, da so pogoji, v katerih je nastal ta koncept, v pravni ter ekonomski dimenziji izginili. V razmerah klasičnega liberalizma je nastala država blaginje, ki je poskušala kapitalizem izboljšati z malimi korekturami – tega ni več.

ROBERT & ANDRAŽ: Lahko bi rekli, da smo v tem specifičnem zgodovinskem trenutku po več kot 30 letih priče nekakšni eskalaciji oziroma zgostitvi študentskih bojev. Bil si del protestov v Zagrebu. Nam lahko za začetek pojasniš, zakaj je prišlo do masovnega gibanja na Hrvaškem.

MISLAV: Težko je najti samo en razlog, ki bi pojasnil celotno študentsko gibanje. Lahko navedem dva elementa. Prvi je mikroelement, ki se dotika brezplačnega izobraževanja, in drugi, ki se dotika eskalacije trka privatnega ter javnega sektorja. Torej, na elementarnem nivoju je v Zagrebu v aprilu in maju šlo za reakcijo na proces komercializacije šolstva na Hrvaškem ... Namreč, različne fakultete so na različne načine fakulteto poskušale spremeniti v instrumente trga. Pri vsem skupaj je pomembno, da je specifičen odnos med državo in univerzo rezultiral v tem, da je ministristvo moralo de facto dvigniti roke od kakršne koli vpletenosti v univerzo. Ministrstvo je dalo loan sum, cifro, ki je bila razdeljena na določene dele univerze, fakultete pa so dodatno skozi različne oblike šolnine polnile svoj budget. Protesti so bili neposredna reakcija na to komercializacijo, obstaja pa še druga dimenzija. Zelo hitro se je ustvarila zavest o tem, da se to, kar se dogaja z univerzo, dogaja tudi drugim družbenim izkustvom, če lahko tako rečem, npr. pokojninskemu sistemu itn. Vsi ti sistemi so podložni vsiljeni fiskalni zanki, ki je ustvarjena skozi davke iz različnih mednarodnih finančnih institucij. Okoli državnega sektorja je ustvarjena zanka, saj mora sedaj znižati svoje stroške, prilagoditi svoje delo elementom tržne racionalnosti, postati učinkovito, po možnosti profitabilno. Prišel je novi skupek norm, ki ga državne službe, javne institucije morajo zadovoljiti, da bi opravile status v očeh davkoplačevalcev. To je bila druga komponenta. Torej, z ene strani minimalna zahteva za brezplačno izobraževanje, z druge strani pa zavest o potrebi, da se v javnem prostoru artikulira odpor proti neoliberalnem restrukturiranju.

ROBERT & ANDRAŽ: Ali bi lahko rekli, da tej eskalaciji botruje tudi trenutna kriza? Predvsem v smislu, da je govor o krizi dvorezni meč. Namreč, če na eni strani teži k ohranitvi poznokapitalističnega proizvodnega načina, pa po drugi strani predstavlja večjo dojemljivost javnosti za upor.

MISLAV: Strinjam se. Kriza je izrazito ambivalentna stvar. V različnih državah, regiji, v vsej Evropi se je kazala na različne načine. V nekaterih državah je zaradi vpetosti v mednarodne finančne trge trpela vsa ekonomija, spet v drugih je bil učinek krize manjši. Na Hrvaškem se učinka najprej ni čutilo, vendar se bo občutil – pod navedki – skozi upad BDP-ja in potrebe, da se naredi rebalans proračuna v trenutku, ko bo na mednarodnih trgih izdala svoje obveznice. Zato, vsaj če govorimo o Hrvaški in o državah jugovzhodne Evrope, kriza ne more biti pravi motiv za zmanjševanje javnega sektorja. Problemi privatizacije in komercializacije, ki jih ima javni sektor, trajajo že vsaj 10, 15 let, kriza pa je tu od leta 2008. Tako lahko na Hrvaškem danes govorimo o drugem valu privatizacije. V tem smislu v javnem diskurzu kriza funkcionira kot retorično sredstvo, kot figura, da se ne govori konkretno o konkretnih problemih, ampak da se to na nek način zamaskira in reformulira v obči govor o krizi. Na ta način imamo dva učinka. Prvič, v javnosti se ne ve, kaj se dogaja s hrvaško ekonomijo, in ne ve se, kaj se dogaja z različnimi javnimi sektorji. Tako imamo dvakrat zamegljeno situacijo. Zato je bil eden od naših poskusov, da se te dve stvari razločijo, s tem pa pokaže, da premiki v sistemu izobraževanja trajajo že dlje časa, medtem ko so učinki krize rezultat stanja hrvaškega gospodarstva v preteklih desetih letih. Hrvaško gospodarstvo je imelo velike težave v monetarni in fiskalni politiki že prej, kriza pa je te efekte povečala. Torej, strukturni problemi, ki jih ima hrvaška ekonomija, so se samo povečali in naglasili. Mislim, da kar se Hrvaške tiče, ni govora, da kriza lahko funkcionira kot verodostojni izgovor za zmanjševanje financiranja javnega sektorja in komercializacijo izobraževanja.

ROBERT & ANDRAŽ: V grobem rečeno so trenutni študentski boji posledica postfordizma, bolonjske reforme, evropske visokošolske politike itn. Ali obstaja univerzalni značaj uporov na primer na Hrvaškem, Avstriji, v ZDA in drugod?

MISLAV: Težko bi rekel ali imajo univerzalni značaj ali ne. Na primer včeraj sem sodeloval na Radiu Študent s študenti iz Dunaja, Ljubljane, Kopra ter Španije in očitno je, da obstajajo izrazite podobnosti problemov, ki posegajo v izobraževalne sisteme v različnih državah. Te podobnosti očitno prihajajo iz bolonjske reforme, ki v tem trenutku muči vse fakultete v Evropi. Drugi problem, ki jih prav tako muči, je poskus komercializacije. Tako v razgovorih s kolegi iz Nemčije, Avstrije, Slovenije, Srbije itn. ni bilo težko ugotoviti, da se v različnih kontekstih borimo proti eni in isti stvari. Problem povezovanja različnih študentskih grupacij pa je podoben problemu povezovanja sindikatov iz različnih držav – morda ne ravno tak, ampak podoben. Imamo neke podobnosti, stvari, ki nas združujejo, obstajajo pa tudi neke razlike, stvari, ki nas razdvajajo. Nekaj, kar bi bilo treba narediti, je, da se skupaj usedemo in da morda začnemo iz neke skupne izjave, ki bi zaokrožila in artikulirala probleme, ki jih delimo – probleme s privatizacijo in z bolonjo. Bolonjski sistem je namreč panevropski; ima tendence, da postane okvir za razvoj izobraževanja v vseh evropskih državah in na takšni osnovi bi morali študentje s svojimi protesti negovati moment internacionalizacije boja. Se pravi, študentje in druge grupacije bi morale delovati v isto smer in same sebi ustvariti internacionalni okvir, ki bi bil odgovor na privatizacijske ter druge tržne pritiske v vsaki posamezni državi.

ROBERT & ANDRAŽ: Potekajoči študentski protesti imajo določene specifične karakteristike: zavzemanje fizičnega prostora, uvedba direktne demokracije v obliki plenumov. Na prvi pogled torej niso reakcionarni, ampak politično afirmativni ter produktivni. Zakaj je v tem trenutku prišlo do takšnega organiziranja in kakšna je substanca teh bojev?

MISLAV: Mislim, da ne smemo pozabiti, da je univerza ambivalentna institucija. Po eni strani nudi avtonomni prostor za kritične intervencije – takšna avtonomija se vse bolj izgublja pod tržnim pritiskom –, po drugi strani pa je izobraževalni sistem – kot prikazujejo razne sociološke analize od Bourdieuja dalje – sistem reprodukcije družbenih neenakosti. Obstajajo empirične raziskave, ki kažejo, da imajo študenti, ki prihajajo iz manj privilegirane okolja oziroma družin manj uspeha v univerzitetnem življenju. Tako je z ene strani univerza lahko prostor emancipacije, z druge pa lahko funkcionira kot mesto reprodukcije elite. To je inherentna kontradikcija izobraževalnega sistema, ki pravzaprav obide vprašanje bolonjske ter brezplačnega izobraževanja in se tiče same vloge univerze v kapitalističnem načinu proizvodnje. Zakaj to vprašanje obide moment brezplačnega izobraževanja? Iz dveh razlogov. Ker se družbena reprodukcija neenakosti začne že na nižjih stopnjah izobraževanja. Ključni sta osnovna in srednja šola – tu se pravzaprav formirajo distinkcije, ki kasneje samo vztrajajo. Druga stvar, ki smo se je vseskozi zavedali, pa je, da je zahteva za brezplačno izobraževanje minimalistična, kajti poleg stroškov študija obstajajo še stroški štuiranja (stanovanja, prevoza, hrane itn.). Študent, ki stanuje izven mesta v katerem študira, mora plačati cel niz stroškov, da lahko na normalen način študira. Zato tudi sam zakon o javnem financiranju izobraževanju ne more rešiti problema; to je minimalistična zahteva in pravzaprav prvi korak k egalitarnemu izobraževalnemu sistemu. Kar je pri vsem skupaj pomembno, je potreba demokratične invencije v praksi, torej ne samo kot teoretsko-retorični moment. To se mi zdi izredno pomemben moment vseh teh uporov – ker je to odgovor na tendence, da nekatere fakultete postanejo podjetje. Kaj je bistvena značilnost podjetij? Osnovana so na računu, nimajo demokratične legitimacije, kar se dogaja v njih je tajna – mi kot zainteresirane stranke tega ne moremo izvedeti in nihče nam ni dolžan dati nobenih informacij ... (nadaljevanje na naslednji strani)

To, kar pa pomeni vpeljava demokracije na elementarnem nivoju, je demokratični pritisk od spodaj. Tu je demokratični potencial v tem, da ljudje, ki so zainteresirani za to, kar se dogaja v njihovem neposrednem okolju, družbeni realnosti, lahko uporabijo mehanizme, ki so jim na razpolago in zahtevajo od fakultet, vlad, ministrstev, da jim položijo račune. Obenem pa da bodo na ta način v drugem koraku ti ljudje tisti, ki bodo diskutirali, artikulirali problem, prinesli rešitev ter omogočili, da bo rešitev demokratično legitimna.

ROBERT & ANDRAŽ: Ne nazadnje se zdi, da so v zadnjih letih institucije socialne države, kot na primer sindikati, študentske organizacije, čedalje bolj zastarele in nefunkcionalne. Ali ima lahko takšen (plenumski) način političnega delovanja tudi širši družbeni potencial?

MISLAV: Delo sindikatov se je v zadnjih petnajstih letih izkazalo kot katastrofalno. Učinki sindikatov bili so večinoma učinki boja med različnimi sindikati in nič več od tega. Sindikati so dobesedno prespali prvi del privatizacije in bodo verjetno tudi drugega. Zdi se mi, da nekaj ni v redu z njihovo notranjo strukturo, načinom, kako nekateri sindikati reagirajo na javne probleme. Prav tako se zdi, da znotraj sindikatov nekaj ni v redu s samim momentom predstavniške demokracije. Ne želim iti dlje v patologijo sindikatov, očitno pa je, da niso odigrali vloge, ki jo imajo v samorazumevanju – se pravi, zaščita delavcev, njihovih pravic itn. Ali imajo plenumi in direktna demokracija potencial za širšo politično bazo? Rad bi verjel, da imajo. Treba se je zavedati, da je univerzitetni prostor, kjer ta direktna demokracija funkcionira, tipičen prostor, ki ponuja zmožnost avtonomije. V vsakem primeru mislim, da je nemogoče, da se to mehanično pretvori v delavske kolektive, na primer v tovarne ali druge institucije. Nemogoče je situacijo z univerze direktno preklopiti v tovarno. Potrebno je določeno delo, fizični in intelektualni napor, da bi se takšna direktna demokracija uveljavila na nivoju podjetja. Imeli smo izkušnje s samopravnim socializmom in iz tega bi morali potegniti nek nauk. Jasno je, da je vsakršno zavzemanje za drugačne načine oblikovanja družbenih odnosov v podjetjih in drugih institucijah nekaj, kar je treba pozdraviti. Toda to ne bo enostavno izvedljivo, vsak poskus se bo srečal z močnim odporom ... Torej, problem s sistemom izobraževanja je v tem, da tu študentje opravljajo posel, ki bi ga morali opraviti drugi – ki bi ga morale, da bi stvari funkcionirale drugače, opraviti določene institucije ali profesorjski kader. Nezainteresiranost tega kadra za tisto, kar se dogaja v njihovem delovnem okolju, je neverjetna. Torej, če obstaja potreba – mislim, da obstaja – za reformuliranje družbenih odnosov izven izobraževalnega sistema, tega ne morejo narediti samo študentje, ampak vsi tisti, ki so vpleteni v te procese. Da bi se celotna stvar spremenila, spravila v gibanje, bi morale biti vključene druge družbene skupine, drugi načini družbenih vstaj, institucionalnih ter drugih pritiskov. Seveda, na teoretski ravni imata direktna demokracija in plenumsko odločanje subverzivni potencial za zdajšnji status quo. Kako bo spremenjen, pa je zelo težko predvideti.

ROBERT & ANDRAŽ: Dandanes se veliko govori o pojmu avtonomije, na primer avtonomija univerze. Obenem pa vemo, da produkcija znanja nikoli ni bila neodvisna od oblasti in politike. Kako razumesh ta koncept? Kako ga razločiti, da ne zapademo v nekakšno mitologijo avtonomije? MISLAV: Koncept avtonomije je star in vezan na klasično liberalno ekonomijo – poanta je, da obstaja razloček med državo in ekonomijo ter da obstajajo razločene sfere, ki jih država sponzorira in so avtonomne, kar pomeni, da imajo svojo logiko delovanja. Država z urejanjem skrbi, da so te različne sfere vzpostavljene. Medtem ko so principi delovanja neoliberalizma popolnoma drugačni. V neoliberalizmu ne gre več za recipročno sodelovanje med državo in trgom, ampak je problem, kako doseči, da različni elementi države, ki so pod javnem upravljanjem, delujejo po tržnih mehanizmih. Ideja neoliberalizma je implementacija tržnega načina delovanja v sfere, ki do sedaj niso delovale na način tržnih kalkulacij. In v tem pogledu koncept avtonomije več ne drži vode, saj je formuliran na

način, da brani avtonomijo izobraževalnega delovanja glede na stari klasični liberalizem. Sedaj, v neoliberalni situaciji, pa se notranja logika delovanja univerze ekonomizira in zato model avtonomije postaja v resnici kontraproduktiven, konzervativen. Nikakor ne služi progresivni politiki, temveč jo prej onemogoča in državi omogoča, da vsiljuje neoliberalno logiko ekonomskih kalkulacij v znanstvene ustanove ... Zato se mi zdi, da je danes prva stvar, ki bi jo morali ljudje – tako profesorji in študentje, ki pojem avtonomije ves čas uporabljajo in h kateremu pozivajo – v akademski sferi premisliti, vzeti v ozir, da so pogoji, v katerih je nastal ta koncept, v pravni ter ekonomski dimenziji izginili. V razmerah klasičnega liberalizma je nastala država blaginje, ki je poskušala kapitalizem izboljšati z malimi korekturami – tega ni več. Sedaj so pogoji drugačni, zato moramo premisliti ter ustvariti nove načine boja, nove koncepte. Imamo novo politično konfiguracijo in koncept avtonomije – kakor je deloval do sedaj – ne more več delovati kot ščit notranje logike delovanja univerze. Če se slepo skušamo držati tega koncepta, bodo efekti našega delovanja različni od tistih, ki jih morda pričakujemo. S tem bolj konkretno mislim na temeljni problem, da znotraj univerze obstaja in funkcionira ogromno različnih disciplin. Nekatere so direktno povezane s trgom dela, medtem ko druge niso – teh ne moremo meriti s tržnimi kalkulacijami in ne moremo trditi, da so njihove strukture izobraževanja lahko povezane s trgom dela. To so družboslovne in humanistične discipline. To je zelo kompleksno vprašanje. Kako naj bo univerza v tej konfiguraciji formirana, ali naj bodo discipline, ki se ne morejo neposredno tržiti in imeti takojšne tržne cene marginalizirane, izključene? Kateri naj bodo mehanizmi, ki bi omogočali, da njihovo delo še vedno lahko poteka v zdajšnjem obsegu, da se ohranijo znanstvene paradigme, s katerimi so se ukvarjali? O tem se še ni veliko govorilo, saj so ti pritiski relativno novi. In tu si težko pomagamo z zastarelim konceptom avtonomije. To je vsekakor stvar, ki jo bo v prihodnosti treba premisliti.

ROBERT & ANDRAŽ: Morda se lahko malo zazremo v prihodnost. Plenum na Hrvaškem je trenutno suspendiran. Kaj se bo zgodilo s tem načinom političnega delovanja?

MISLAV: Plenum in takšen način odločanja je zelo dobra ideja, ki smo ji postavili močne temelje, kar se je videlo tudi v praksi, saj je plenum zelo dobro deloval ...

ROBERT & ANDRAŽ: Izdali ste blokadno kuharico. MISLAV: Blokadna kuharica služi kot svojevrsten propagandni in pedagoški material za druge univerze. Izhaja iz izkustev, ki smo jih pridobili iz te borbe. Zdi se mi, da se je plenum formiral v silo, na katero se da računati tudi v prihodnje. V tem trenutku je sicer delovanje plenuma suspendirano, saj čakamo, da v javno razpravo pride nov zakon o visokošolskem izobraževaju, ki je trenutno v postopku. Vsekakor bomo reagirali takoj, ko bo zakon prišel v javnost. Naredili smo prvi korak. Če nič drugega, smo javno artikulirali probleme, torej tisto, kar se je dogajalo v realpolitiki, smo predstavili v javnosti. Tisti, ki so zainteresirani, lahko sedaj slišijo drugi skupek podatkov, argumentacij, interpretacij in lahko na podlagi tega v prihodnosti tudi delujejo.

ROBERT & ANDRAŽ: Lahko torej rečemo, da je plenum politični subjekt in da bo tak tudi ostal?

MISLAV: Plenum je politični subjekt, ki se formira skozi boj. Tako njegova vsebina kot forma sta rezultat dozdajšnjega boja. Ali bo ostal? To je odvisno od ljudi, ki v njem participirajo. Nobene garancije ni, da bodo rezultati iz preteklosti prisotni tudi v prihodnje. Ni nujno, da bo vsebina, ki jo je izražal do sedaj, prisotna tudi v prihodnje. To je odvisno od mnogo dejavnikov, še posebej od sposobnosti in zainteresiranosti akterjev, najprej tistih, ki so neposredno vključeni v proces izobraževanja, hkrati pa seveda tudi od drugih družbenih bojev. Ali bodo direktno demokracijo prepoznali kot nekaj, kar je treba hraniti in koristiti, ali pa jo bodo pozabili. Sedanja generacija, ki zdaj študira, bo napravila vse, da bodo temelji neposredne demokracije čim bolj čvrsti tudi za prihodnje generacije.

Marš!

Simona Sušec: Med sprehodom po Mariboru boste gotovo naleteli na lepak kričечеga mladeniča pod avreolo radijskega mikrofona, ki vse nezadovoljne z družbo vabi k sodelovanju pri ustvarjanju programa Mariborskega radia Študent. Marš na takšen način sledi svojemu poslanstvu nuditi svoj težko izborjeni košček etra v uporabo lokalni skupnosti, posebno skupinam, ki jim je zaradi njihove specifičnosti zaprt dostop do državne in komercialne medijske krajine – razen morda prek bombastizacije v kakšno črno kroniko ali pa v program, ki ljudstvu širokosrčno izpolnjuje glasbene želje. Za radie, kot je Marš, je običajno in navsezadnje tudi prav, da se njihova kri neprestano obnavlja z novimi kadri, toda skelet bi naj medtem vendarle ostal trden.

Ob težavah takšnih razsežnosti, kot nam jih razkriva zgodovina tega radia, pa se vendarle moramo vprašati, ali je Marš v letu, ko praznuje okroglo dvajseto obletnico svojega obstoja še vedno otrok, katerega organizacijski, programski, pravni in finančni hod še ni povsem tekoč, ali pa so njegove poškodbe trajne in ne bo nikoli zares shodil.

Marš se seveda vpisuje na seznam skupnostnih oziroma neprofitnih radijev, ti pa so eni tistih, s katerimi bi morda lahko merili moč raznih institucij: bolj je neka institucija le leglo častnih titul in manj vpliva ima, več podpore je pripravljena izraziti neprofitnim medijem. Tudi sicer se prikmava, da radiji, kot je Marš, uresničujejo splošno priznane vrednote, na primer pogostejše omenjanost kot uresničeno svobodo izražanja (tudi v svojem jeziku) in odpiranje javnega prostora tistim socialnim skupinam in umetniškim ter drugim kulturnim prizadevanjem, ki korporacijskemu pogledu uidejo, s tem pa tudi komercialnim postajajo, ki svet povzamejo po njem. Prav tako jim vsi pripisujejo pomembno vlogo pri obveščanju širše javnosti, kadar gre za izjemne razmere ali očitno neavtonomnost medijev pred nedemokratičnimi režimi. Če je tako, potem stanje neodvisnih radijev odraža stanje vrednot, vpisanih v ustavne demokracije. Toda da bi jih izbrisali ali jim odvzeli njihov vpliv, jih ni treba niti prepovedati. Z enim samim zmanjšanjem finančne podpore jih lahko pahnemo na brezobzirni trg in s tem v boj za obstanek, v katerem bodo imeli še komaj kaj časa za ustvarjanje programa – to je pred nekaj meseci zadalo smrtno rano tem nemškim radiem. Neodvisni radii imajo dobre razloge, da trepetajo pred parlamentarnimi volitvami, ki odločajo tudi o tem, kakšna bo medijska zakonodaja. Skratka, neodvisni radii so že kako odvisni. Zgodovina Radia Marš pa naj nam razkrije še nekaj banalnejših naključij, ki neodvisnim radijem krojijo usodo in ki bi jih lahko strnili v besedo zavlačevanje.

Prve pobude za ustanovitev mariborskega mladinskega radia segajo v leto 1984 in do osamosvojitve steče nekaj bolj ali manj sproščenih projektov za poskušino. Šest let kasneje nastanejo prvi resni dokumenti o njegovem obstoju, na katerem se znajde tudi podpis predstavnika Univerze v Mariboru. Slednja v naslednjih letih radia komaj povoha, zanimanje zanj pa pokaže šele takrat novopovečeni rektor Ludvik Toplak, bučni čuvaj družbenega premoženja, ki zoper Marš vloži tožbo, ker je se medtem preoblikoval v neprofitni zavod in sredstva, ki mu jih UM ni nudila, poiskal drugje. V tem času potekajo dogovori o lastništvu, na katerih Univerza z zavedanjem, da sta na kocki pravni obstoj radija in frekvenca, postavlja nemogoče pogoje. Toplak zmaga, Marš pa se seli na internet.

Konec leta 2001 zavod Marš ponovno pravno oživita Društvo za podporo Radiu Marš in ŠOUM. Maršu je tako zagotovljen pomemben delež dohodkov, ŠOUM pa mariborskim študentom priskrbi čisto pravi radio. Toda v skladu s samorazumevanjem Marša kot skupnostnega radia nasploh – ne pa zgolj študentskega – ŠOUM v odločujočih organih nima večine. Ko je Maršu vrnjena frekvenca, se zdi, da ima vse, kar potrebuje, za nemoteno delovanje. Uživa celo status radia posebnega pomena, kar mu med čakanjem v vrsti na javnih razpisih omogoči kakšen švig bližje okencu.

Večni mladostniki

Beg pred odraslostjo zaradi družbenih razmer?

»Star sem 25 let, absolvent. Živim v študentskem domu, dobivam državno štipendijo, ki mi omogoča preživeti mesec. Naslednje leto se nameravam vpisati na podiplomski študij, kar mi bo omogočilo še nadaljnje bivanje v študentski sobi in prejemanje štipendije. Svet odraslosti me ne privlači. Vidim samo stres, pomanjkanje veselja nad življenjem in otopelost.«

Simona Gomboc: Mlad moški, ki s podaljševanjem študija odlaaga dolžnosti in obveznosti odraslosti, se nam vsiljuje vtis ob branju njegove izjave. Skupina mladih, ki nočejo odrasti in ohranjajo mladostniški način življenja še v letih, ko to ni normativno, postaja vedno številčnejša. Psihoanaliza pozna poseben psihološki sindrom, ki ga imenuje sindrom večnega mladeniča oziroma sindrom puer aeternusa. Posameznik, tako moški ali ženska, se istovetita z arhetipom puer aeternusa, za katerega je značilen arhetipski odnos mati-otrok, kar ju ohranja na psihološki stopnji adolescence. Skoraj pregovorno psihoanaliza uči, da je za odnos značilna prevelika odvisnost od matere.

Matere puerov naj bi bile izrazito dominantne, preveč poseisivne in odvisne od svojega otroka, odvisnost od njih samih pa posledično zahtevajo in ustvarjajo tudi pri otrocih. Otroke poskušajo obdržati pri sebi, upirajo se vsakršnim samostojnim iniciativam svojih otrok ter tako dušijo razvoj samostojnosti in oblikovanje otrokove lastne identitete.

Pri moških puer aeternusih pogosto srečamo dve različni kvaliteti odnosa do žensk: homoseksualnost, ki pomeni zavračanje žensk, ter donhuanost. Spustiti bi se morale na zemljo, kajti njihovo zdravilo je, glede na razumevanje psihoanalize, delo in otroci. Tudi moške puer aeternuse naj bi reševalo delo, a ga ti ne prenesejo. Puer aeternusi imajo težave pri prilagajanju konkretnemu družbenemu okolju. Pogosto se pojavi asocialni individualizem, posameznik se čuti preveč posebnega, da bi se moral prilagajati družbi. Obnašanje naj bi bilo pogosto arogantno,

posledica tako manjvrednostnega kompleksa kot nerealnih občutkov superiornosti. S težavami naj bi se srečevali tudi na področju dela, saj jim ne uspe najti tistega, kar jih veseli. Vodi jih nenehno nezadovoljstvo s trenutnim stanjem. Moški ima vedno občutek, da partnerka ni to, kar si resnično želi, enako čuti ženska. Nenehno sanjarjenje o drugačni prihodnosti onemogoča prevzemanje odgovornosti za trenutno stanje. Ko se večni mladenič in mladenka srečata z nalogo, ki mora biti opravljena, naredita le nekaj poskusov, potem pa zadevo naveličano opustita, ne da bi z vztrajnostjo zaključila nalogo. Spremlja ju strah pred ujetostjo in vkljenjenostjo v odnose, a po drugi strani ne zmoreta individualnosti in samostojnosti. Ukvarjanje z nevarnimi športi, kot so alpinizem ali letenje, naj bi simboliziralo poskuse bega od matere, od sveta in od povprečnega življenja.

Ko se zdi, da psihoanaliza razkriva edino resnico sveta, se pripovedovanje mladega moškega nadaljuje: »Študentska soba me utesnjuje. Čutim, da je pri 25 letih že čas, ko si človek lahko zaželi lastnega prostora. Ko sanjam o svoji sobi, se mi zdijo sanje preveč drzne, saj ne vem, kako bi si lahko to razkošje privoščil. Sanjati o najemni lastnega stanovanja? O lastnem stanovanju? Npredstavljivo. Ne verjamem, da bi lahko po diplomii našel službo, ki bi mi omogočila normalno življenje. Zato nameravam še naprej študirat. Na ta način bom lahko ostal v študentskem domu in še naprej prejemal štipendijo. Druge možnosti sedaj ne vidim kot upati, da bodo čez 5 let možnosti za zaposlitev, kreditni pogoji in stanovanjska politika boljši. Upam, da bom vsaj dobil službo. Takšno, ki mi bo omogočila kupiti kruh in poskrbeti za streho nad glavo. Ampak, je želja po stanovanju, hrani, močnejšem letnem dopustu, res prevelika?«

Osredotočanje izključno na psihoanalitično dinamiko primarnih odnosov v družini nas lahko hitro zavede, saj pogosto ne omogoča videti celotne slike. In kakšna je ta? Ob očitni ekonomski situaciji je treba osvetliti še specifične lastnosti obdobja mladostništva v primerjavi z odraslostjo. Ključno vprašanje, ki se pojavlja pri odločanju o patološkem ali vsaj nenormativnem odlaganju prestopa v odraslo obdobje, je, kdaj je ta prehod normativen. Razvojni psihologi razvojno obdobje mladostništva sicer postavljajo med začetek pubertete, to je pospešene telesne rasti, kar se zgodi med 11. in 12. letom, ter 22. in 24. leto starosti, vendar se pri določanju predvsem zgornje meje pojavljajo težave pri opredelitvi. Tako za določitev zgornje meje uporabljajo več meril.

Pravno-legalno – v Sloveniji tako posameznik pravno postane odgovoren pri 18. letih –; sociološki kriterij za zaključek obdobja mladostništva opredeli starost, ko postanejo posameznikove socialne vloge opredeljene; ekonomski kriterij označuje posameznikovo ekonomsko neodvisnost od primarne družine ter psihološki kriterij, ki posameznika označuje za odraslega takrat, ko je dosegel relativno zrelost na spoznavnem, čustvenem in moralnem področju. Kriterij, ki ga prevzema največ avtorjev, je sicer sociološki. Tako posameznik preneha biti mladostnik, ko

zaključi šolanje, vstopi na delovno mesto, vodi neodvisno gospodinjstvo, oblikuje razmeroma stabilno partnersko zvezo ter postane starš.

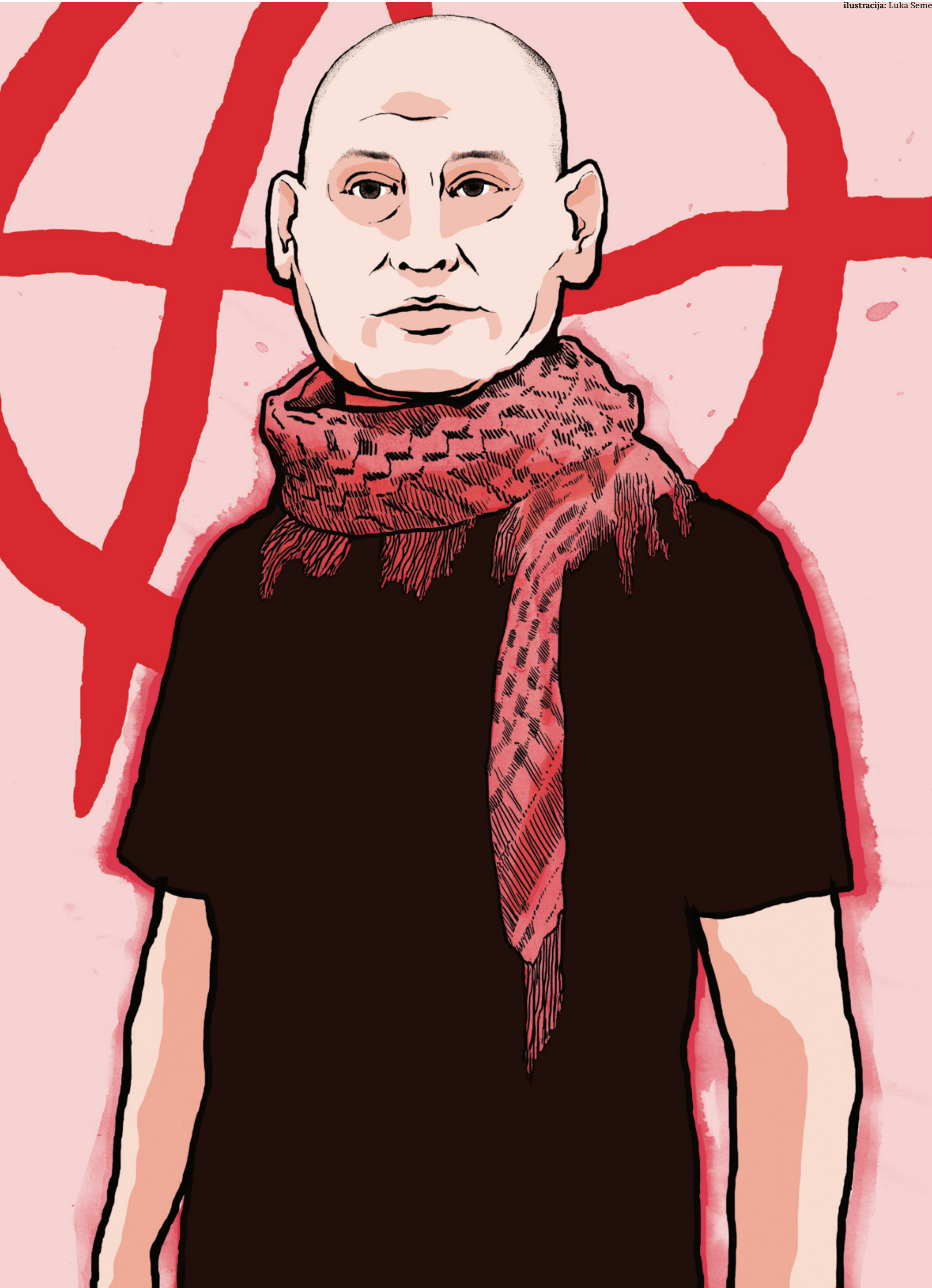
Zaradi dvomov pri opredeljevanju meje med mladostništvom in odraslostjo nekateri avtorji predlagajo upoštevanje subjektivnih mnenj posameznikov o tem, kdaj so zase začutili, da so postali odrasli. Posamezniki tako pogosto poročajo, da odraslost pomeni sprejemanje odgovornosti za posledice lastnih dejanj; samostojno odločanje glede osebnih zadev, priprčan in vrednost; vzpostavjanje egalitarnega odnosa s starši, doseganje ekonomske neodvisnosti od staršev itd.

Zanimivo je dejstvo, da se je mladostništvo kot posebno razvojno obdobje oblikovalo šele na prehodu iz 19. v 20. stoletje. V tem obdobju je namreč prišlo do sprememb v pojmovanju izobrazbe in dela. Da bi se posamezniki lahko zaposlili na visokokvalificiranih delovnih mestih, je bilo potrebno daljše izobraževanje. To je povzročilo oblikovanje nove starostne skupine posameznikov, ki so se razlikovali tako od otrok kot od odraslih. Značilnosti tega novega obdobja so obsegale relativno izolacijo od sveta dela ter specifična pričakovanja odraslega dela družbe do te homogene starostne strukture. Družbene razmere so bile torej tiste, ki so botrovale pomiku prehoda v odraslost v poznejše obdobja posameznikovega življenja, in ne posesivne matere.

Pa se vrnimo na začetek. V literaturi se kot primer puera aeterna pojavlja pisatelj Antoin de Saint-Exupery. V svoji najbolj znani knjižici z naslovom Mali princ opisuje, kako je kot šestleten otrok narisal svojo prvo sliko. Ko jo je kazal odraslim, so ti mislili, da je narisal klobuk, a Antoin je narisal boo, ki prebavlja slona. Odgovor odraslih je Saint-Exuperyju potrdil prepričanje, da je svet odraslih prazen, dolgočasen in nesmišeln, iz česar je sledilo tudi njegovo upiranje odrasti. Ko sicer upravičeno zavrača del sveta odraslih, ki je tako pogosto osebnostna praznina, ne zmore potegniti ločnice med zrelimi in pozitivnimi vidiki odraslosti in izgubo pristnosti otroka. Otroek se pojavlja kot arhetipski tip boga otroka, ki v sebi nosi tako pozitivni kot negativni vidik. Negativni vidik predstavlja infantilno senco, ki nas vleče v otročjost, odvisnost, lenobo ter neodgovornost bežanja pred problemi. Pozitivni vidik pa predstavlja otroka pred nami, ki obnavlja življenjske moči, spontanost in ustvarjalnost.

Postavljajo se vprašanja: je možno zapustiti domišljijско življenja otroštva in mladosti ter prestopiti v realni svet, ne da bi pri tem izgubili tudi občutek polnosti in ustvarjalnosti? Kako doseči, da nas odraslost ne razočara in pusti prazne? Ali preprosto, kako naj kljub nenehnemu boju za preživetje ohranimo veselje do življenja? Socialna psihologinja dr. Mirjana Nastran Ule zagovarja uvedbo temeljnega dohodka za mlade. Bi jim to odvzelo strah pred nezmožnostjo zagotavljanja osnovnih sredstev za preživetje ter bolj uspešno spopadanje z izzivi odraslosti, ki navsezadnje niso le ekonomski?

fotografija: Vladimir Mičkovič

Vedno je prostor za pobeg

Andrej Grubačič

Matic Primc: Ljudski. Aktivist. Anarhist. Podkovan. Zgodovinar. Socio-log. Soustanovitelj. Z Magazine. Kontrapunkt Magazine. Organizator. Peoples Global Action. World Social Forum. Participatorno. Izobraževanje. Ekonomija. Od spodaj. S kmečko pametjo. V lupini starega.

MATIC: Opisani ste kot radikalni zgodovinar novega anarhizma. Kaj ti izrazi pomenijo?

ANDREJ: Radikalni zgodovinar je tisti, ki je pripravljen gledati zgodovino od spodaj, s perspektive prebivalstva, ki je protagonist raznih zgodovinsko-druženih situacij. Če kot tak opisuješ ameriško revolucijo, potem ne razpravljaš o velikih generalih, pomembnih belchih ZDA, temveč opisuješ navadne ljudi, čevljarje, delavce, staroselce in načine, na katere so doživljali dogodke in sami ustvarjali zgodovino. To pomeni biti radikalni zgodovinar. Vzgib radikalnega zgodovinarja je, da poda politične motivacije preteklih generacij ljudem, ki so revolucionarji danes in ki so se pripravljani učiti iz preteklih izkušenj. Kar pa se tiče zgodovinarstva novega anarhizma, se pa vidim bolj kot protagonist, nekdo, ki je del tega novega anarhističnega krila gibanja za globalno pravičnost, antiglobalizacijskega in antikapitalističnega gibanja, ki le slučajno tudi piše o njem. Kot tak bi se sam opisal kot anarhistični propagandist, kar je stara anarhistična tradicija. Kot tak sem del anarhističnega gibanja v ZDA in na Balkanu, upam da tudi v širšem obsegu. Verjamem, da osnovne ideje anarhizma, kot so bile ponovno revitalizirane v osemdesetih ter po tem, ko so dobile globalno dimenzijo v devetdesetih, ponujajo najbolj obetavno alternativo tako kapitalizmu kot državi, v času, ko je zgodovinski socializem popolnoma diskreditiran. Včasih je obstajala sinteza med elementi anarhizma in marksizma. Mnenja sem, da je ta sinteza način, na katerega se bo formulirala nova paradigma, potrebovali bomo nekaj novega, ki pa bo vleklo svoje ideje iz preteklih izkušenj, tu pa smo zgodovinarji zelo priročni.

MATIC: David Graeber je v predgovoru vaše knjige Wobblies and Zapatistas opisal vašo pot kot odkrivanje skrite zgodovine, kar je nedvomno res. Ali imate občutek, da ta zgodovina ni le pozabljena temveč načrtno skrita?

ANDREJ: Strinjam se, menim, da so takšne teme vedno namenoma skrite. Relevantno vprašanje, ki je tudi zanimivo epistemološko in metodološko vprašanje, je, kako pisati radikalno zgodovino, kako pisati zgodovino od spodaj. Če vzamemo kot primer zgodovino ZDA, eden izmed vodilnih zgodovinarjev trdi, da se ameriška demokracija prične z predsednikom Jacksonom. To je isti predsednik, ki je poslal Indijance na Pot solza. To je pretresljiva interpretacija ameriške zgodovine. Takšno pisanje zgodovine je treba uničiti. Treba je napisati zgodbo, ki bo spodbijala in zamenjala zgodbo o veličastnih belih ljudeh, ki živi v glavah ameriških zgodovinarjev. Predlagam kombinacijo zgodovine od spodaj, ki poda misli in dejanja navadnih ljudi in strukturne analize, ki bi bila seveda globoko antikapitalistična.

MATIC: Umberto Eco je nekoč izjavil, da je smisel intelektualcev ustvarjanje težav, ne pa njihovo reševanje. Vidite tudi vi vlogo intelektualcev na tak način?

ANDREJ: Da, popolnoma se strinjam z njim. Nelagodno bi se počutil, če bi pustili intelektualcem, da rešujejo probleme. Pod besedo intelektualci razumemo profesionalne intelektualce, ljudi, ki se preživljajo s pisanjem in branjem knjig, kar je sicer lepo početje, vendar nekako ni pošteno. Zakaj le ti, zakaj ne tudi ljudje, ki so prav tako intelektualci, a slučajno delajo z rokami namesto z glavo. To je popularno dojetanje evropske intelektualne kulture, katere žrtev je tudi Umberto Eco sam, kjer je intelektualec višje človeško bitje. Mislim, da je v mizarstvu ali ladjarstvu ogromno intelektualnega dela. Ne bi želel, da bi neka vrsta profesionalcev bila odgovorna za reševanje problemov, pa tudi če so to anarhisti, marksisti ali liberalci. Mislim, da bi morali reševati probleme vsi skupaj.

MATIC: Naj bo nov svetovni sistem po propadu kapitalizma zgrajen v lupini starega ali iz pepela starega?

ANDREJ: Definitivno v lupini starega, kajti iz pepela se lahko zgradi marsikatera nočne more. Če želimo graditi socializem iz obstoječih pozitivnih aspektov družbe, ko rečem socializem, mislim osnovno idejo svobode in enakosti, moramo biti resni in se lotiti dela ta trenutek. Če čakamo na pepel, bo prepozno. Iz pepela vstane le Feniks. **MATIC:** Ko človek razmišlja o novem konceptu »Vodi tako, da ubogaš« oziroma principu delegatstva, se nikakor ne da mimo dejstva, da ta koncept opisuje to, kar bi kmečka pamet razumela kot opis demokracije. Direktna demokracije.

ANDREJ: Da, vendar je skrit, uničen, potlačen koncept. Ni popolnoma uničen, kajti to je koncept demokracije, ki obstaja v družbah prvorodcev že stoletja. Celo v ZDA je kopica primerov direktne demokracije. Prve kolonije v Severni Ameriki so bile organizirane z določenimi oblikami direktne demokracije. Te izkušnje so tako v ZDA kot tudi v Franciji, Sloveniji, kot tudi v ostalih republikah stare Jugoslavije vedno potlačene z strani novih vladajočih struktur, ki venomer poskušajo spremeniti demokratični proces s tem, da ga poskušajo prikazati v novi teoretični, filozofski perspektivi. Želijo vleči vzporednice s popolnoma napačno razumljenim konceptom demokracije v antičnih Atenah, kjer je dejansko vladala direktna demokracija. Da, ko govorim o vodenju z uboganjem, govorim o direktni demokraciji. Druga vrsta demokracije, reprezentativna demokracija, je primer napačnega poimenovanja, kajti demokracija je ali direktna ali pa ni demokracija.

MATIC: Naj torej iščemo pot do boljšega sveta v najbolj zatiranih sektorjih? Zdi se, da so bili v toku zgodovine ti tisti, ki so imeli najboljše ideje. Trenutno najbolj progresivne ideje izhajajo iz skupnosti staroselcev, ki so bili stoletja zatirani, odri-njeni na stran in pozabljeni. Sedaj pa se spoznavamo, da so v svojih skupnostih vedno živeli na način, ki smo se ga tako trudili odkriti.

ANDREJ: Da, vendar ne bi šel tako daleč, da bi rekel

v najbolj zatiranih. Mislim, da to ni ključ do razumevanja njihove situacije. Mislim, da je ključ to, da so najmanj atomizirani, najmanj okuženi s kapitalistično izkušnjo. Še vedno so v stiku s svojo preteklostjo in nekapitalističnim načinom življenja. Še vedno so v stiku s preteklostjo, ki ni komodificirana z demokratičnimi oblikami samoorganizacije, katerih odnos do skupne zemlje ni bil nikoli do konca uničen s strani kapitala. Ker imajo še vedno ta stik, so sposobni izkusiti in formulirati določene stvari, ki so za ljudi, ki trpijo v kapitalistični ureditvi, nerazumljive. Vedno sem mislil, da je razlog, da so se združili aktivisti iz severnih držav, pogosto anarhisti ali avtonomisti in staroselci, to, da so na nek način ti ljudje najmanj distancirani od soljudi. Ti ljudje govorijo isti jezik, jezik neodtujenosti in zavračanja kapitalizma, kajti vedo, da so alternative možne v kapitalizmu samem. Ta ni, navkljub Marxovim trditvam, totalen sistem. Vedno je prostor za pobeg.

MATIC: Torej naj bi bila vloga zahodnjakov, da poskušamo pomagati zatiranim z nekakšnim Sopotništvom, z aktivnim spremljanjem in sodelovanjem v njihovem vsakdanu?

ANDREJ: Ne ravno tako. Evropska civilizacija ima dolgo zgodovino evropskega univerzalizma. Živimo z idejo, da so intervencije, ki jih izvajamo po svetu, humanitarne. Tu je primer Kosovo, Darfur, »pravica do zaščite« in podobno. Zelo globoko je zakoreninjena ideja o posebnih misijih civilizacije, ideja, da moramo »civilizirane države« skrbeti za mir pri »divjih« ljudstvih. To je izredno pomembno razumeti. Ne smemo jim »pomagati«. Aboriginski aktivist je nekoč čudovito pojasnil: »Če si mi prišel pomagat, potem pojdi stran. Če pa si tu, ker čutiš, da je tvoja lastna osvoboditev povezana z mojo, potem ostani in se bori z mano.« To je odličen način razmišljanja o Sopotništvu. Do njih greš kot enakovreden, ne z namenom pomagati jim, ampak, da jih spoznaš in sodeluješ z njimi. Ponavadi poseduješ nabor sposobnosti – bolj formalno naučenih, oni pa mogoče manj formalnih. Pri tem je pomembno, da ostaneš z njimi dalj časa, da se razvijejo odnosi. To je Sopotništvo, ki pa je zelo različno od organiziranja. Nikomur ne pomagaš, nikogar ne organiziraš, nič ne prinašaš plemenitim divjakom, odhajaš tja z namenom srečati ljudi z drugačnimi življenjskimi zgodbami, pa če s tem mislimo na staroselce, na delavce, živče na drugi strani ulice, Rome ali imigrante. Stvar je pri vseh ista.

MATIC: Bi isto lahko izvajali v Sloveniji? Na primer, v Sloveniji so bile ženske tiste, ki so vodile zadnji val upora.

ANDREJ: Tudi v Beogradu in širše v Srbiji so bili večinoma protesti žena. Da, mislim, da je Sopotništvo najboljši način, kako se lotiti stvari, kajti zapustiš svoje okolje in ponudiš svoje znanje na uporabo zatiranim. Ne greš jim pomagat, temveč sodeluješ v boju z uporabnimi znanji. V

tem procesu zgradiš odnose, zaupanje in prijateljstva. Zapatisti so šolski primer Sopotništva. To je bila skupina študentov in profesorjev, ki so se iz Ciudadá de México preselili v Lakadonsko džunglo in 10 let preživel z Maji. Izkazalo se je, da so se sami naučili dosti več od Majev, kot so se Maji od njih. Na koncu so sami postali protagonisti te nove revolucije »od spodaj«.

MATIC: Torej je dovolj biti le spodobno človeško bitje in se boriti za svoje vzgibe, da bi rešili mnogo težav družbe.

ANDREJ: Kot je rekel Umberto Eco, intelektualci znajo narediti enostavne stvari izredno komplicirane. Biti spodobno človeško bitje je dovolj.

MATIC: Se strinjate s Chomskim, ko pravi: »Odgovori na družbena vprašanja so rešljivi z kmečko pametjo ali pa niso rešljivi.«?

ANDREJ: Absolutno. Chomsky je v tem smislu zanimiv primer, kajti on definitivno ni organizator. On ne bi znal organizirati odhoda iz svoje lastne pisarne. Vendar je eden izmed najbolj predanih ljudi, kar sem jih srečal. Njegov talent je govorništvo in neprestano govori občinstvu, od velikih dvoran do raznih kleti cerkev v Iowi. Uporablja svoje sposobnosti za ljudi, ki reagirajo na zdravo kmečko pamet, ki je imajo navadni ljudje pogosto precej več kot intelektualci.

MATIC: Kaj naj bo torej vloga radikalnih, alternativnih časopisov? Naj reflektirajo temperamente prebivalstva, kot je razumljeno v konceptu »voditi s poslušnostjo« ali naj bodo bolj aktivistični?

ANDREJ: Menim, da bi moralo biti več »vsajenaga« novinarstva, kjer je novinar vpet v določeno okolje in o njem poroča subjektivno. Novinar se lahko vsadi v prevladujoč diskurz, tako da dela za Blackwater (korporacija plačancev) v Iraku, ali pa se vsadi na drugačen način in postane del družbenih gibanj. Ne verjamem v objektivnost. Peter Novak je napisal čudovito knjigo Te plemenite sanje: Vprašanje objektivnosti. Menim, da so to le lepe sanje. Pomembno je ločiti točnost od objektivnosti. Kako si lahko objektivten, ko vidiš svet poln trpljenja, lačnih, priseljencev, in o čem bi sploh želeli biti objektivni? Treba je biti natančen, treba je opisati stvari takšne, kot so. Novinarji bi morali biti zelo emocionalni in subjektivni. Morali bi biti vsajeni, morali bi biti ljudje, ki sodelujejo v družbenih gibanjih, ki poskušajo zgraditi spodobno prihodnost iz grozovite sedanjosti. Menim, da se kapitalistična civilizacija končuje, govorimo v desetletjih, morda stoletju, vendar, ker je zgrajena na ideji neskončne rasti, je nemogoče, da se nadaljuje v nedogled. Imela je svoj začetek, dolgo, čeprav ne zdravo življenje, vendar se bo zagotovo končala. Vloga novinarjev bi morala biti, da pospešijo ta proces, da dajejo glas navadnim ljudem, da razkrivajo dejstva, da so vedno natančni, vendar vedno subjektivni.

Menim, da se kapitalistična civilizacija končuje, govorimo v desetletjih, morda stoletju, vendar, ker je zgrajena na ideji neskončne rasti, je nemogoče, da se nadaljuje v nedogled. Imela je svoj začetek, dolgo, čeprav ne zdravo življenje, vendar se bo zagotovo končala. Vloga novinarjev bi morala biti, da pospešijo ta proces, da dajejo glas navadnim ljudem, da razkrivajo dejstva, da so vedno natančni, vendar vedno subjektivni.

Ne čujem dobro!

Tovariš Babtist Separatist je umrl. Naj v miru počiva! A zdravniški sosvet je raztelesil njegovo truplo. In na prvi pogled v odprti izsušeni kadaver je bila diagnoza jasna: fant je umrl od lakote. Ko pa so mu razžagali lobanjo, so opazili v političnem sektorju možganskih zavojev majhen defekt. Preiskali so to reč pod mikroskopom in dognali so: tu v tem defektu je leglo zavrkatne bolezni lokalpatriotis. Tedaj šele so se začeli zanimati za življenje pokojnega Baptista Separatista. **Lokalpatriotis, Fran Milčinski – Ježek**

Anej Korsika: Ježek nam v humoreski Lokalpatriotis postreže s prvovrstno analizo zagamanega Slovenceljna, ki v svoji strastni želji po avtentičnem in prvobitnem izkustvu svoje avtohtone biti naredi samomor iz zasede. Najprej se odpove srbski slivovici in pije samo še slovensko, potem štajerskim jabolkom v zameno za kranjska, kmalu ugotovi, da so druge mestne četrti brezvezne in ostaja samo še v svoji. Sledi logični sklep, da je že njegova soba brezhibna. Revež v vsem tem izolacijskem gibanju seveda izgublja težo in vse bolj hira. Dokler naposled še želodec ne ugotovi, da je enota zase in da ne bo več sodeloval z usti ter vzklikne: »Živela najožja patriotična zavest!« **naš Baptist Separatist pa izdihne.**

Separativista monodrama in njegov notranji monolog nam skozi monokel ponujata monokornatičen pogled na skrajne nevarnosti monolitске monografije, do katere pripelje monokulturnost ... Slednjo lahko primerjamo samo še z dihanjem monoksida. In ker vemo, da je imel Darwin prav, lahko vztrajamo, da je monokulturnost pojav, ki je na dolgi rok nujno zvezan z razkrojem in propadom. Biotska raznovrstnost, danes poznamo okrog 1,75 milijona vrst, vendar ocenjujejo, da je to zgolj desetina ali celo stotina vseh obstoječih vrst, je ključna za normalno delovanje ekosistemov. Kako katastrofalne posledice ima lahko človeško igranje z ekosistemi in njihovim ravnavesjem, nas uči zgodovina. Eden izmed mnogih primerov je tdeča lisica, ki so jo v Avstraliji zaradi lova začeli naseljevati že leta 1855. Od takrat se je populacija drastično namnožila in danes povzročajo hude okoljske probleme ter so zaslužne za izumrtje več drugih živalskih vrst.

Zdaj pa obrnimo naš monokel in se zazrimo v družbo. Koliko kulturnih vrst je v njej še živih? Mar ne postaja tudi družba zmeraj bolj monokulturna? Njeno splošno gibanje bi res lahko opisali kot divji stampedo, ki s svojimi kopiti uničuje vse marginalno, progresivno, tradicionalno, lokalno ... Ga prebavi in zavreže ali pa izpljune kot dobičkonosno prakso. Spomnimo se zgolj znamenitih genovskih protestov, razbijanja izložb in drugih simbolov kapitala, ki so se spremenili v razbitine pod jezni mi rokami v črno maskirane mladine. Mar ni bila najhujša kastracija tega političnega naboja prav to, da smo že nekaj mesecev kasneje v izložbah lahko videli zadnje modene trende, ki so se poigravali z oblačili protestnikov? Množični mediji, vladajoča politika in kapital so si v tem enotni in nam podajajo hitro prebavljive povzetke z nizko hranilno vrednostjo. Mi pa ostajamo kulturno podhranjeni.

Železni objem treh sil

Pred leti smo z bando za novo leto zajadrali v Bratislavo. In kaj naj rečem? Mesto bi vam najraje od srca odsvetoval, ampak glede na to, kako nadrealistična so bila naša doživetja, mislim, da to enostavno ne bi bilo pošteno. Spomnim se, da sem bil glavni pobudnik tega, da najdemo pravo in avtentično slovaško hrano. V boj smo se podali zavzeto in sistematično, primerjali cene, nerazumljiva imena jedi (le kdo bi se lahko odločil med bryndzové halušky in Bratislavské rožteky), zaseđenost gostiln in vedno znova računali, da bo naslednja prava. Po dveh urah iskanja je bil rezultat sledeč: premraženost, nevrotična razdraženost,

Slovenski medijski zakon nam prijazno nalaga, da moramo vse vsebine, ki niso v slovenskem jeziku, obvezno prevajati, in ker naš naslov ni mišljen kot štajerski dialekt, temveč kot Miloševičev vzklik, vam vdano sporočamo, da Ne čujem dobro! pomeni Ne slišim dobro! Smo proti monotonosti vseh oblik tiranij! Preklopimo na stereo!

in običajev se lahko strogo kaznuje, morda s pregovorno aroganco, morda s podaljšanjem postopka v neskončnost. V skrajnih primerih se človek počuti kot nesrečni Josef K. iz Kafkovega Procesa in ne razume absolutno ničesar več. Sovjetska birokracija je bila vrhunski primer aparatchikovskega razreda, ki je v svojih najboljših časih štel več kot 17 milijonov pripadnikov. Birokratska tiranija je preveč prefinjena, da bi si mazala roke, in raje ubija z dekreti ter zgolj vestno izvršuje ukaze svojih političnih gospodarjev. Tako je Adolf Eichmann zaradi svoje nadarjenosti v logistiki zgolj vestno izpolnjeval ukaze in zakone ter skrbel za množične deportacije Judov. Tako so naši uradniki vestno rezali osebne dokumente, potne liste in nasploh poskrbeli, da je bil izbris 25.671 državljanov uspešno izveden.

Kritika demokracije in birokracije, sistemov, ki posameznika lahko dušijo z večinskim mnenjem in administrativnim aparatom, je nekaj čemur bi tudi neoliberalci navdušeno poskalsi. Vendar pa sta oba nedeti precej krotki v primerjavi s tiranijo kapitala, kateremu ti prav tako navdušeno ploskajo. Kapital kot kulturna norma danes deluje izredno prefinjeno. V primerjavi z okorelo cenzuro, ki so se je s sežiganjem knjig posluževali cerkveni krogi ali s klci na uredništvu časopisov izvajali socialistični veljaki, je stvar danes cvetlično lahkotna. Danes lahko pišemo, rišemo, komponiramo in govorimo o čemer nam srce poželi in nihče nas ne bo zaplenil, cenzuriral ali nam na vrat poslal kakšnih državnih služb sumljivega slovesa. Lahko se ukvarjamo s progresivnimi mislici, ki temeljito analizirajo protislovja obstoječega sistema, opozarjajo na izkriščanje in pozivajo k uporu. Lahko si vrtamo v koleno, zabijamo želbe v glavo in vržemo jajček v parlament. Lahko poslušamo brezbožno glasbo ... In nič se ne bo zgodilo, dobesedno nič. Mar ni to čudovito? Vendar pa nam nihče ne more zagotoviti, da bo naše delo širše pripoznano. Vzemimo sistematično podporo velike založniške hiše in njeno profesionalno produkcijo, distribucijo in oglaševanje, ki so kot postrojena armadna divizija z jasno hierarhijo, delovnim procesom in močno razvejano mrežo na trgu. ... Mini partizanska založbica je proti njej kot David s frako – lahko se ji posreči, vendar se ji praviloma ne.

O kulturni industriji in njenih problemih sta pisala tudi Adorno in Horkheimer, vendar se ob branju njunih analiz neizogibno zdi, da gresta s svojo izpeljavo in napako smer. Analiza kapitalske pogojenosti kulture seveda stoji, vendar je stališče izrekanja skrajno problematično. Kot da bi si Adorno in Horkheimer želela vrnitve in nekakšno prvobitno skupnost, ko je bila kultura še čista in

Nobena progresivna misel se ne more napajati iz preteklosti kot ideala, h kateremu bi bilo potrebno težiti. Spopadati se mora z razumevanjem konkretnih problemov in konkretnih okoliščin, v katerih živimo tukaj in zdaj. [...] Mi sami pa moramo biti sposobni tega, da kot opazovalci rojstva novih sil premoremo dovolj odprtega duha in jih poskušamo vsaj doteči.

neomadeževana. Takšna vrnitev ni samo nemogoča, ampak je v svojem temelju reakcionarna. Pomislimo na klasične konzervativne fantazme o tradicionalni družini s kopico otrok, ki se spotikajo drug čez drugega, rdečelično mamo in klenim očetom, prava družinska idila, mar ne? Morda, vendar se ob takšnih miselnih skokih v preteklost, ki jih E. Hobsbawm posrečeno označi kot izumljene, v resnici nikoli obstoječe tradicije, dosledno pozablja na umazane podrobnosti. Otroške bolezni, patriarhat, izkoriščevalske odnose in druge okoliščine, ki so tovrstno idilo prizemljile in ostajajo življenjska dejstva na svetovnem jugu tudi danes.

Naj cveti sto cvetov!

Ločevanje kulture na visoko in nizko, ki sta si ga privoščila Adorno in Horkheimer, tako ostaja skrajno problematično in je bilo upravičen predmet kritike. Nobena progresivna misel se ne more napajati iz preteklosti kot ideala, h kateremu bi bilo potrebno težiti. Spopadati se mora z razumevanjem konkretnih problemov in konkretnih okoliščin, v katerih živimo tukaj in zdaj. Naša Frankfurtčana bi se lahko navdihovala pri Leninu. Ta je v pogovoru s Klaro Zetkin prostodušno priznal, da ne razume teh novih -izmov (kubizma, ekspresionizma, futurizma in podobnega) in da samega sebe imenuje za barbara. Navkljub temu pa se je Lenin še kako dobro zavedal pomena in naboja te nove umetnosti, ki se je rojevala pred njegovimi očmi. »Da, draga Klara, nič ne pomaga, oba sva stara. Za naju je do volj, da ostaneva vsaj v revoluciji mlada in da stopava v prvih vrstah. Nove umetnosti ne dotečeva, midva bova šepala za njo.« Prav v tem je največja veličina Leninove geste, v razumevanju tega, da vsaka resnično nova umetnost, ki revolucionira vse staro, z nami vedno spregovori v novem, še nepoznanem in zato dejansko barbarskem jeziku. Mi sami pa moramo biti sposobni tega, da kot opazovalci rojstva novih sil premoremo dovolj odprtega duha in jih poskušamo vsaj doteči. Pri tem se spopadamo na dveh ravneh, najprej se borimo sami s seboj, s svojimi predsodki, z vsem tistim okoljem, kot so družina, šola, prijatelji in drugi dejavniki, ki so integralno vpisani v našo osebnost. Na drugi strani pa obstaja objektivna realnost današnje družbe, na prvi pogled odprt poligon za izražanje vsega, kar nam pade na pamet, ob podrobnejšem pogledu pa splet različnih zank, skozi katere se ohranja dominantni diskurz. Takšne in drugačne oblike tiranje nas ključno h uporu in mi smo tisti, ki se moramo upreti!

Gorski Karabah – kaj je že to?

Primož Velikonja: Armenija in Azerbajdžan – kje sta že ti dve državi? Koliko ljudi ju zna pokazati na zemljevidu? Vsaj približno? Nisem izvedel raziskave, ampak lahko brez pretiravanja rečem: ne veliko. Koliko ljudi pozna zgodovino teh držav? Najbrž še manj. Ob tem seveda ne preseneča dejstvo, da večina ob omembi Gorskega Karabaha skomigne z rameni. Kaj je že to? Aha, ozemlje, ki je predmet spora med Armenijo in Azerbajdžanom. No, če nisem še slišal zanj, pač ne more biti tako pomembno. Zanimivo, da vsi vemo, kje so Irak, Afganistan in Somalija ... Žal so te le peščica izmed številnih vročih točk na svetovnem zemljevidu, ki si zaslužijo medijsko pozornost.

Korenine konflikta v Gorskem Karabahu segajo v leta po prvi svetovni vojni, ko je po razpadu Otomanskega imperija ozemlje zasedla Sovjetska zveza, območje Gorskega Karabaha pa sta si lastili tako Armenija kot Azerbajdžan. Stalin je nato leta 1923 ozemlje, naseljeno večinoma z armenskimi prebivalstvom, dodelil Azerbajdžanu. Ali je šlo pri tem za poskus vzpostavitve boljših odnosov s Turčijo, tradicionalno zaveznico Azerbajdžana, ali zgolj za umetno ustvarjanje konfliktov, zato da bi ozemlje lažje nadzorovali, si zgodovinarji niso povsem enotni. Da je šlo za politiko pragmatizma, ki bi oblasti v Moskvi omogočil lažje vladanje, pa kaže tudi dejstvo, da je Azerbajdžan dobil tudi eksklavo Nakhčivan na zahodu Armenije, kar je še dodatno zapletlo situacijo. Šolski primer praktične uporabe abstraktnega teoretičnega načela xdeli in vladajx.

Armenija je nad takšno odločitvijo seveda protestirala, toda železna roka sovjetskih vladarjev je dolga desetletja uspešno krotila vsakršne ambicije po spremembah. S prihodom Gorbačova na vrh Sovjetske zveze in začetkom perestrojke pa se je ponovno odprlo tudi vprašanje Gorskega Karabaha. Tam so leta 1988 izvedli referendum, na katerem se je velika večina prebivalstva odločila za priključitev k Armeniji, kar je nato neizogibno pripeljalo do vojne med starima rivaloma, ki je trajala vse do leta 1994 in zahtevala kar 30.000 življenj.

izčrpavajo že tako ne preveč dobro stoječe ekonomije udeleženk. Armenija zaradi tega vse težje sledi napredku azerbajdžanskih oboroženih sil, ki se napajajo predvsem z denarjem iz črnega zlata. In ko bo razlika enkrat dovolj velika ... Kdo ve? Ob tem velja dodati, da problema nikakor ne gre odpisati kot zgolj lokalnega in za nas nepomembnega predvsem zato, ker je območje obenem tudi igrišče velikih sil. In če smo se iz zgodovine kaj naučili, te ne vidijo rade, da se v njihovem peskovniku igra še kdo drug.

Kot že omenjeno, je to eno redkih območij nekdanje Sovjetske zveze, kjer je Rusiji še uspelo obdržati precej velik vpliv in tega nikakor ne namerava tako zlahka izpustiti. Že tako ji preveč nevšečnosti v neposredni bližini povzročata Gruzija in nenehno vroča Čečenija. Na drugi strani pa stoji lokalna veselila Turčija, ki svojih ambicij po vplivu v regiji ne skriva. Diplomatski odnosi med Turčijo in Armenijo, kljub nedavnemu podpisu sporazuma o ponovnem odprtju meje, ostajajo na izredno nizki ravni. Spor vsekakor ne izhaja iz nedavnih sovražnosti med Armenijo in Azerbajdžanom, pač pa ima korenine v »domnevnem« (ne priznava ga prav – presenečenje –Turčija) genocidu nad Armenci v Otomanskem cesarstvu med 1. svetovno vojno. Na drugi strani pa je »en narod v dveh državahx krilatica, ki opisuje turško-azerbajdžanske odnose. Ob morebitnem zaostrovanju razmer v Gorskem Karabahu torej lahko pričakujemo vmešavanje Turčije, kar pa bi pripeljalo do soočenja z Rusijo. In ne pozabimo – Turčija je članica NATO. Če bi radi vse skupaj še bolj zapletli, moramo omeniti še neposredno bližino vedno vročega Irana, ter seveda vseprisotne interese velikih sil, ki si želijo predvsem eno: nafto.

Bodoči energetski center sveta?

Kaspijski bazen – z nafto in zemeljskim plinom bogato območje ob Kaspijskem morju – je zaradi naraščajočega povpraševanja po energentih v hitro rastočih azijskih gospodarstvih ter političnih in varnostnih nestabilnostih v državah ob Perzijskem zalivu vse pomembnejše ozemlje na svetovnem naftnem zemljevidu. Poleg hitro razvijajočih se Indije in Kitajske si nafte iz ene največjih svetovnih zalog želita tudi Amerika in Evropa. Želja se jima je leta 2005 uresničila z izgradnjo naftovoda Baku–Tbilisi–Ceyhan, ki povezuje azerbajdžansko glavno mesto z turškim mestom Ceyhan ob Sredozemskem morju, medtem pa, kot nakazuje že ime, prek Gruzije zaobide Armenijo.

Cilj udeleženek pri izgradnji naftovoda je jasen – zagotoviti si dostop do območja, ki ima potencial v prihodnosti postati eno glavnih svetovnih črpalšč in si obenem zagotoviti manjšo energetsko odvisnost od Rusije. Dejstvo, da so ob tem izključili Armenijo,

je investorjem pomenilo samo to, da je bilo treba ob gradnji naftovoda narediti manjši ovinek čez Gruzijo. Kaj takšna poteza pomeni za nerazrešene napetosti v regiji, se najbrž ni nihče spraševal. To so morda samo ugibanja, toda vse njene sosedes, zlasti pa Azerbajdžan, bodo na račun naftovoda bogatele, Armenija pa bo v svoji izolaciji vse bolj zaostajala. Kaj se utegne zgoditi čez 10, 15 ali 20 let, ko bo ravnotežje sil dokončno porušeno, pa smo že omenili.

Mej se pač ne spreminja

In na koncu smo zopet na začetku. Ko je Gorbačov zavrnil zahteve Armenije po vrnitvi Gorskega Karabaha, je svojo odločitev utemeljil z besedami, da je v Sovjetski zvezi pač preveč nerešenih mejnih vprašanj in spreminjanje mej na enem koncu bi povzročilo zahteve po spremembah mej še drugod. Preprosto. Pa kaj zato, če Armenci v enklavi doživljajo pritiske, nasilno spreminjanje etnične sestave, ne uživajo pravic manjšine ... Kaj zato, če si samo želijo priključitve k domovini? To pač ne gre – meje so postavljene, sicer kar se le da banalno, ampak mej se pač ne spreminja kar tako.

25 let kasneje ves svet še vedno uporablja ta isti izgovor! Gorski Karabah vpilje »samoodločba«, Azerbajdžan na drugi strani pa »ozemeljska celovitost«, ves svet se pretvarja, da bi rad pomagal, v resnici pa pragmatično razmišlja: »Če začnemo reševati en problem, moram rešiti še nešteto drugih ... Naj ostane tako kot je ...« In seznam držav, v katerih ljudje želijo spremembe, je dolg, tako dolg, da si zasluži svoj članek. Samo v neposredni sosesčini, na območju nekdanje SZ, so trije najbolj znani zemeljski konflikti še: Pridnijestrovje, Abhazija in Južna Osetija. Sicer pa, da se ne bomo slepili, tudi v Evropi imamo malo morje bolj ali manj glasnih zahtev po spremembi meja. Afrike in Azije pa raje niti ne omenjam.

In da ne bo pomote, zahteve po spremembah niso le kaprice manjšin, pač pa glas nezadovoljstva skupine ljudi, ki jim je zgodovina na silo določila položaj v svetu. Položaj, ki si ga niso želeli in ga takrat niso mogli spremeniti. Spodobilo bi se, da bi ga končno le lahko. Čas je, da svet začne popravljati zgodovinske krivice, pa čeprav eno po eno. Kaj se je zgodilo z načelom samoodločbe narodov? Ali res želimo živeti v svetu, kjer narod ali etnična skupina lahko zahteva svojo državo samo, če to ustreza aktualnim interesom velikih sil (Kosovo), v nasprotnem pa se jih ožigosa za separatiste ali še efekta domin, pa kaj zato? Spremembe bi zahtevali samo tisti, ki so s trenutno ureditvijo nezadovoljni. Dajmo jim priložnosti, da tudi oni poskusijo na svojem. Naj sami oblikujejo svojo prihodnost! Tudi Gorski Karabah!

Agence Global: Pomagati Jemnu

Agence Global v svojih vrstah združuje kritično misleče komentatorje, ki ponujajo drugačen pogled na dogajanje v svetu.

Nadia Hijab je sodelavka na inštitutu za Palestinske študije v Washingtonu in samostojna svetovalka na področju človekovih pravic, enakosti spolov in analize komunikacijskih sredstev.

Nadia Hijab: Bilo je jeseni 2005, ko smo – dva mednarodna svetovalca in lokalni predstavnik mednarodne agencije za razvoj – sedeli v veliki pisarni bivšega ministra za načrtovanje in ocenjevali 200.000 dolarjev vreden projekt za krepitev človekovih pravic v državi.

(Prebrala sem vašo knjigo, ki jo je objavila Agence Global. Vsebuje zanimive informacije o palestinskih študijah. Vendar se mi zdi, da je preveč optimistična. Kaj vam je dejal profesor, ko ste ga vprašali, ali je Jemen pripravljen sprejeti palestinske begunce?)

Minister je odgovarjal na naša vprašanja s pronicljivo inteligenco, ki je tako značilna za prebivalce Jemna. A obenem se je potihoma spraševal, zakaj smo se sploh sestali? Nežno nas je opomnil, da so v začetku leta razvite države in države v razvoju sprejele Pariško deklaracijo o učinkovitosti pomoči, kar je bila odmevna obveza, da se pri upravljanju s pomočjo spoštuje vodstvo države prejemnice. Zakaj torej zapravljamo njegov čas z majhnim, samostojnim projektom financiranim s strani donatorjev? Malo užajleni smo vseeno vztrajali pri svojih stališčih in pri srečanju z ministrom za človekove pravice.

To vprašanje se mogoče ne zdi največji problem Jemna, ki se spopada s korupcijo, revščino, nepismenostjo, propadanjem okolja in dvema velikima internima konfliktoma. A vendar se po spodletelem terorističnem napadu 25. decembra 2009 (spodlete-li teroristični napad, ko se je nigerijski državljani poizkušal razstreliti na letalu ameriške družbe Northwest Airlines in kasneje priznal, da se je za napad šolal v Jemnu) zanimanje Zahoda za Jemen povečuje, saj je obljubljene več vojaške podpore in pomoči tej državi. Britanski premier Gordon Brown je napovedal pomemben sestanek konec januarja, na katerem se bodo spopadali z vprašanjem, kako Jemnu pomagati reševati problem terorizma s povečevanjem vojaške podpore in pomoči za razvoj. Prav tako v Združenih državah Amerike Hillary Clinton promovira »zdržen pristop« diplomacije, obrambe in razvoja, odkar je prevzela mesto ministrice za zunanje zadeve. In če za trenutek postavimo na stran razpravo, ali je sploh mogoče bombardirati državo na eni strani in ji pomagati pri razvoju na drugi – kar Američani in njihovi zavezniki poizkušajo v Iraku in Afganistanu –, se postavi glavno vprašanje; zakaj je Jemen po desetletjih pomoči s strani donatorjev še vedno ena izmed najmanj razvitih držav (LDC – least developed country)?

Najmanj razvite države so tiste, kjer letni dohodek na prebivalca znaša manj kot 750 dolarjev. Na svetu je 49 takšnih držav, večina se jih nahaja v Afriki. Haiti je edina takšna država, ki se nahaja na območju severne ali južne Amerike. Kljub temu da se te države spopadajo z različnimi izzivi razvoja je njihov skupen problem šibka zmognost človeških virov. Zato lahko tako v Jemnu kot tudi v ostalih najmanj razvitih državah tuja pomoč celo ovira napredek.

Vse skupaj je videti nekako takole: ko prebivalci Jemna diplomirajo in začnejo iskati službo, se najboljši usmerijo v gospodarstvo ali pa gredo k lokalnim uradom tujih agencij za pomoč, kjer so plačani dosti bolje kot v državnih institucijah. Ostali pa ustanovijo nevladne organizacije, ki privabljajo

(Prebrala sem vašo knjigo, ki jo je objavila Agence Global. Vsebuje zanimive informacije o palestinskih študijah. Vendar se mi zdi, da je preveč optimistična. Kaj vam je dejal profesor, ko ste ga vprašali, ali je Jemen pripravljen sprejeti palestinske begunce?)

Dejstvo je, da brez močne zmožnosti človeških virov, da upravljajo z razvojem, vlade najmanj razvitih držav ne bodo sposobne vzpostaviti lastnih stališč in bodo ostale v nemilosti kateregakoli pristopa pomoči, ki ga trenutno razširjajo mednarodne agencije – pa naj bo ta pristop strukturna ureditev ali zmanjševanje revščine ali pa kaj drugega. [...] Dosti je dobrega in seveda tudi problematičnega, ko govorimo o pomoči nerazvitim državam. Problematično dostikrat vključuje tudi probleme politične narave. Kot je, na primer, izkrivljena vloga pomoči palestinskim teritorijem, ki pomaga ohranjati izraelsko okupacijo s tem, da zmanjšuje izraelske stroške okupacije Palestine.

Mrhovinarstvo nad Haitijem

Robert Bobnič: Katastrofalni potres na Haitiju je bil dovolj močan stimulans, da se je svetovni medijski kiklop znova zazrl – zažrl? – v ta predel karibskega otočja. Spektakelske, skorajda že biblijske podobe trpljenja, na razpela sodobnih medijskih tehnologij pripeta ter s prahom pokrita življenja, obupni klici na pomoč so poplavalili časopisni papir, velike in male zaslone. Če smo ob tem (po)mislili, da gledamo naravno nesrečo, da jo je po satsansko zagodel sam Bog ali Usoda, morda – za vse tiste popularne zanikovalce tega Absoluta – Mati narava, potem smo zgrešili vso žalostno poanto takšnih dogodkov. Haiti je žrtev taistega Zla, ki ga je v potres pahnil, še preden so je sploh poimenoval Haiti.

(Prebrala sem vašo knjigo, ki jo je objavila Agence Global. Vsebuje zanimive informacije o palestinskih študijah. Vendar se mi zdi, da je preveč optimistična. Kaj vam je dejal profesor, ko ste ga vprašali, ali je Jemen pripravljen sprejeti palestinske begunce?)

Zatorej: Haiti ni utrpel naravne nesreče. Ta bau-drillardovsko dišeča trditve v sebi ne hrani nič paradoksalnega, ampak samo (poskuša) misli(ti) predpostavke, na katerih trdno stoji poznokapitalistično razumevanje naravnega. Naravno kot tisto, kar ni v moči človeka, skratka. Temeljna mistifikacija te trditve je namreč v tem, da nič hudega sluteča zakriva mnogo sumljivejšo podstavko: naravno kot tisto, kar ni v moči kapitala. Če v takšno enačbo vpletemo dogodek na Haitiju, dobimo rezultat – in razen redkih medijskih izjem smo ga tudi dobili –, da je bila nedavna katastrofa popolnoma neodvisna od kapitala. Še več – stvar je še hujša, saj nam rezultat ne govori nič drugega, kot da je tudi sam Haiti kot »najrevnejša država na svetu«, kakor se venomer bebavo ponavlja, neodvisna od globalnih kapitalskih tokov – in s tem globalnih oblastnih režimov.

Fascinacija z naravnim, ki tako tare (post) moderni um, je v primeru medijskih podob potre-sa na Haitiju dobila izrazito intenzifikacijo. Vse, kar smo v teh dneh videli, je delovalo še kako naravno: izmaličene gmote trupel, obupani preživeli prebivalci, ki brezglavo tavajo in se grebe-jo za vrečo riža, izmaličene gmote trupel drugič, tretjič itn. Prebivalce Haitija so dehumanizirali s takšno lahkotno ravno na podlagi dejstva, da jih je mednarodna pomoč v obliki posojil – kot vedno pogojena na liberalizacijo trga, konkretno pa predvsem na agrikulturni izvoz – pa je mednarodni dolg od leta 1973 do 1980 povečala z 53 na 366 milijonov dolarjev. Danes znaša že več kot milijardo.

Neokolonialna tektonika

Pasivizacija žrtev in nedefiniranih množic tretjega sveta, ki smo ji bili priče pretekli mesec, je del širšega procesa, ki iz zgodovinskega spomina briše mnoštvo uporov, gibanj in samoiniciativ. Zgodovina kolonialnega upora je v primeru Haitija več kot povedna. Tako je spričo čedalje močnejšega stiskanja imperialne pesti novo zgostitev dosegla konec 80. v ljudskem gibanju Lavalas s popularnim voditelj Jean-Bertnardom Aristidejem. Potem ko so leta 1986 z oblasti pregnali Duvaliera in nadaljnja štiri leta utrpeli dva krvava režima generala Namphyja in Avrila, je Aristide na predsedniških volitvah leta 1990 požel dvetretjinsko zmago. Po pičlih devetih mesecih je sledil nov državni udar, financiran in spodbujen s strani bogatih družin in Duvalierjevih ostankov. Nadaljevalo se je množično pobijanje – pogosto s strani CIE produciranih paramilitarnih enot – pripadnikov gibanja Lavalas, ekonomski embargo pa je povzročal vse večjo podhranjenost. Aristidejeva prizadevanja, da bi se vrnil v domovino, je Clintonova administracija pogodila s programom Mednarodnega monetarnega sklada. Saj veste: privatizacija javnega sektorja, zmanjšanje carinskih tarif, povečanje uvoza in odvisnost od svetovnih multinacionalk. Kot primer: zmanjšanje uvozne tarife za riž s 50 odstotkov na zahtevane tri odstotke je uničilo domačo produkcijo, ameriški uvoz pa se je s 7000 ton od leta 1985 do leta 2002 dvignil na 220.000 ton.

Takšno eksploatacijo pa je Aristide z izrazi-to podporo večinskega revnega sloja vseskozi ogrožal. Zato je njegova vnovična predsedniška zmaga leta 2000 s kar 92-odstotno volilno podporo v puške starih vojaških ostankov, domačih višjih razredov in korporativnih elit znova nagnala demokratični strah. Ker mednarodna prizadevanja, predvsem

Reprezentacije pasivnih, zbega-

nih, divjih prebivalcev Haitija,

ki sami niso sposobni vzposta-

viti reda in demokracije, so del

centrističnega samodojemanja

zahodne civilizacije, na kate-

rem temeljijo zgodovinske pra-

kse izkoriščanja tretjega sveta.

Mrhovinarstvo, ki smo mu bili

priče po potresu na Haitiju, je

torej mrhovinarstvo zainteresi-

rane zgodovine. Zgodovine obla-

sti in ekonomskega izkoriščanja.

(Prebrala sem vašo knjigo, ki jo je objavila Agence Global. Vsebuje zanimive informacije o palestinskih študijah. Vendar se mi zdi, da je preveč optimistična. Kaj vam je dejal profesor, ko ste ga vprašali, ali je Jemen pripravljen sprejeti palestinske begunce?)

(Prebrala sem vašo knjigo, ki jo je objavila Agence Global. Vsebuje zanimive informacije o palestinskih študijah. Vendar se mi zdi, da je preveč optimistična. Kaj vam je dejal profesor, ko ste ga vprašali, ali je Jemen pripravljen sprejeti palestinske begunce?)

(Prebrala sem vašo knjigo, ki jo je objavila Agence Global. Vsebuje zanimive informacije o palestinskih študijah. Vendar se mi zdi, da je preveč optimistična. Kaj vam je dejal profesor, ko ste ga vprašali, ali je Jemen pripravljen sprejeti palestinske begunce?)

(Prebrala sem vašo knjigo, ki jo je objavila Agence Global. Vsebuje zanimive informacije o palestinskih študijah. Vendar se mi zdi, da je preveč optimistična. Kaj vam je dejal profesor, ko ste ga vprašali, ali je Jemen pripravljen sprejeti palestinske begunce?)

skozi ekonomske sankcije ter podpore paramili-tantnim grupacijam, niso uspela uničiti legimit-e Aristidejeve vlade, je sledila stara dobra metoda vojaške intervencije. Februarja 2004 so na Haitiju pristale francoske, ameriške in kanadske čete. Po izgonu Aristideja so zadnjih šest let na otoku pri-sotne sile Združenih narodov.

(Z)nova okupacija in stari Mrhovinarji

Če imamo torej pred očmi vsaj takšen minimalen zgodovinsko-političen oris, potem lahko postavi-mo ključno vprašanje, ki ga je treba animirati ob nedavnem potresu: na kakšen način je Haiti z novo etapo zgodovinske katastrofe vpet v svetovni red? Za odgovor se ni treba praskati za ušesi in z roko pod brado tuhtati, pač pa je dovolj, če samo ošvr-knemo dobrohotno pomoč novih-starih kolonial-nih sil in vzporedno medijsko poročanje.

Kmalu po potresu je na Haitiju znova pri-stala ameriška vojska in praktično dobesedno prevzela suvereno kontrolo nad državo. Znova v humanitarne in demokratične namene. Pod lupi-no dobrih besed se tako (znova) skriva gnilo ko-lonialistično jedro. Ne gre samo za Kleinovo tezo »doktrine šoka« – ki jo v svojem prispevku navaja že kolega Bohak –, marveč tudi oziroma predvsem za utrditev odnosov moči na vseh nivojih. To se izrazito kaže – kar je med drugim pred kratkim izpostavil filozof Peter Hallward, znan tudi po svoji odlični zgodovinski študiji Haitija – v civilizacijski misiji ustvarjanja reda in varnosti. Številni poročevalci, odzive katerih je še v največji meri povzel sam Hallward v članku »Securing Disaster in Haiti«, so namreč sporočali, da pomoč ne pri-haja do prizadetih prebivalcev. Ameriška vojska, ki je okupirala letališče, daje prednost zadevam, ki padejo znotraj parametrov varnosti. Tako ote-žuje pristajanje in vzletanje letal s humanitarnim materialom, saj imajo pogostokrat prednost vojaški poleti. Ob obisku zunanje ministrice Hillary Clinton so na primer letališče – zaradi varnosti, kakopak – zaprli kar za tri ure.

Morda se vse skupaj še najbolj vidi tam, kjer naj bi bilo najbolj transparentno – v medijih. Haiti je videti kot vojno stanje; pravno rečeno: iz-redno stanje. Prvi korak legitimacije prisotnosti polno opremljene vojske, ki dela red in varnost, je storjen – če je ne bi bilo, bi bilo s sliko vojnega stanja nekaj narobe. Drugi korak: na Haitiju se bo-jijo izbruha anarhije, kaosa, po mestu ropajo tolpe, ljudje se krvoločno grebejo za zadnje preostanke civilizacije. Implicitno te podobe kar kličejo po vzpostavitvi reda in varnosti.

S tem se razkrije vsa simbolna podlaga (post)kolonializma, ki podpira tudi prevladujoče humanitarne prakse, vendar je ne gre kar enostav-no trpati v golo ekonomsko logiko. Reprezentacije pasivnih, zbeganih, divjih prebivalcev Haitija, ki sami niso sposobni vzpostaviti reda in demokra-cije, so del centrističnega samodojemanja zahodne civilizacije, na katerem temeljijo zgodovinske pra-kse izkoriščanja tretjega sveta. Mrhovinarstvo, ki smo mu bili priče po potresu na Haitiju, je torej mr-hovinarstvo zainteresirane zgodovine. Zgodovine oblasti in ekonomskega izkoriščanja.

Pri vsem skupaj pa ne gre za vprašanje po-moči ali nepomoči. Tukaj, upam, je odgovor jase-n. Čeprav je temeljno vprašanje, kakšna oblika pomo-či in s kakšnim (simbolnim) odnosom, pa je pomoč tudi v tem, da se preko vprašanja, kakšen je Haiti bil, vprašamo kakšen bo, ko bodo kamere ugasnile in dopisniki odšli. Prava pomoč je torej tukaj, in ne (le) tam, na Haitiju. Prava pomoč – vrtnanje lukenj v železni sistem postkolonialnega izkoriščanja.

ilustracija: Aljaž Košir – Fejzo

ilustracija: Luka Seme

Pa pravi oni tip, pa kaj sta vidva res z Mladine? Potem poznata Blaža Ogorevca? In sem jaz odgovoril, da ja, celo zelo dobro ga poznam, vam pa kar takoj povem, da je on ena navadna pizda. Pa mi tip odvrne, ma ne boš ti takole govoril o mojmu prjatl'nu, več kako ga zna on nagnit! To gre takoj pol take flaše! Pa spet rečem jaz, pa saj ga dobro poznam, ena navadna pizda je! Takrat pa me je tip kar prišvasal okoli kepe. Potem so naju zvlekli narazen, da se ne bi zravsala. Tip do konca ni vedel, koga je mlatil. No, to je bila ena večjih pohval, ki sem jih doživel.

Skratka, vsega tega sem se zavedal, bil je pritisk, ampak dober. Še bolj kot sam Ogorevčev renome pa je mojemu napuhu godil sladki paradoks, da bom portretiral velikega mojstra portretistov. Da bom v ringu s staro, pretkano, žilavo mrcino in da sta samo dve poti – ali bo škojeloški bizon ob vrvi pritisnil mene ali pa bom jaz, peresnokatégornik, njega.

Kar takoj sem torej poklical Ogorevca in si nadel globlji glas, da pokažem, da tudi z nami, ne-ujavljenimi študentskimi pisunčki, ni zabebancije. Jebemti. Pri tem sem upošteval Ogorevčev zakon, ki pravi, da moraš gostu vedno prepustiti izbiro oštarije in izbiro jedil, ker ti že to pove nekaj o njemu. Samo da je šlo za lokal, in ne za oštarijo, in da ni bilo jedače, ampak samo pijača. No, pa mi pravi Ogorevc s presenetljivo mirnim, skoraj flegmatičnim glasom: »Pa se dajva dobit tam na Trubarjevi, v Reformatorju, če se lokal zdaj še tako imenuje. Aja, sam en problem je – kako se bova spoznala?«

»Ni problema, saj vem kako izgledate,« sem samozavestno odvrnil.

»Ti samo poišči najršrega človeka v loka-lu,« je rekel Ogorevc in odložil.

Tistega dne se torej usedom jaz za mizo, kakih petnajst minut pred domenjeno eno popoldne in čeprav sem se pred tem zaklel, da ne bom pil alkohola, sem kar precej naročil pivo. Pet minut za tem pa v lokal že vstopi Ogorevc in ob mojemu papeškemu mahljanju kojci prisede. Ampak ne nasproti meni, kakor sem bil načrtoval in skrbno pripravil, ampak kar poleg mene. Aha, si mislim, se je že začelo. Presedem se nasproti njega, medtem ko on natakarkju naroči pivo. Ogorevc takoj nagne in nekaj časa mu na zgornji ustnici ostanejo penasti brki. Nato si jih z jezikom obriše in se skoraj nevidno, a vseeno vidno, namrdne ob pogledu na njegove tri pesniške zbirke (od skupnih štirih), ki sem jih privlekel s seboj in razstavil po mizi. To je moja iztočnica.

Blaž Ogorevc

Matjaž Juren – Zaza: Ko mi je Šef (td.) požegnal še kar načrtovani napad na Blaža Ogorevca, sem se začel sliniti kot prase pred goro rožičev.

»Blaž Ogorevc!« sem se hvalisal naokoli, vsem svojim prijateljem, vsem, ki so hoteli poslušati, pa tudi vsem, ki niso hoteli poslušati. Napravil

bom portret z Blažem Ogorevcem, veste! Veste? Samo, veliko jih sploh ni vedelo, kdo je Blaž Ogorevc! Nesrečniki! Bil sem zgrožen, ogorčen kot

kakšna stara ruralna vešča, ki je svojo sosedo ravnokar zalotila pri špricanju maše. Pa kako to, mater vam? Pa Blaž Ogorevc! Vsi ljudje pozna-

jo Blaža Ogorevca. Vsi pismeni ljudje poznajo Blaža Ogorevca. Tribuna, Mladina, Problemi, publicist, pesnik, gonzo novinar, kulturnik, avant-

gardist, bohem, stari enfant terrible, neukrotljivi, mogočni bizon s ško-

fjeloških planjav, portretist. Mnogo se jih je iz svoje nevedne blaznosti streznilo šele po omembi zadnjega in to ne brez razloga. Portreti, ki jih

neredno redno dela Ogorevc, so najmanj kultni, ne res, Ogorevc je v me-

dijskem prostoru zasidran kot znamka čiste veščine, kar priznavajo tudi

tisti, ki ga bridko mrzijo. Sam sem ob vsakem izidu nove Mladine, živčen kot osnovnošolec ob prvi erekciji, že v štacuni vedno najprej preveril ali

je notri kakšen Ogorevčev portret. In če ga ni bilo, sem malo do prete-

žno precej popizdil in ves zaripel bentil tam po oddelku s časopisjem.

»No, pa kakšen je občutek, ko nekdo takole privleče na plan vaše pesniške zbirke?«netaktno podrezam.

»Nadležen,« odgovori. Pa tišina. Opala. Slab začetek. Dober konec? Naj bo kar koli, ne smem se pokakat. Sploh pa, kaj bi ob takem trenutku naredil Blaž Ogorevc?

Nadaljeval bi, kakor da ni nič, kakor da je prišel sem povedat, da je tukaj zdaj on glavni, zraven pa bi z lahkoto pregriznil pivsko kriglo ali dve. Nadaljeval bi s še bolj zoprnim vprašanjem. Torej rečem: »Veste, ko sem se pripravljaj na tale pogovor in sem vsem prijateljem in znancem govoril, da se dobim z vami, mi jih je kar nekaj, ki vas osebo sicer ne poznajo, reklo – samo pazi, da se naslednji dan ne zbudiš v kakšnem občestnem jarku. Kaj je zdaj s tem vašim slovesom neuklonljivega bohema?«

Blaž Ogorevc ostane miren kot zaledenela površina Bohinjskega jezercar. Čisto sproščeno, brez, da bi se na njegovem obrazu kaj bistvenega zarisalo, mi z razorožujoče mehkim glasom odvrne: »No ja, saj smo ga res dosti biksali po Ljubljani. To je res. Ne vem no, če so me v tem oziru res kaj prida hvalili ... Sem pa eno največjih tovrstnih priznanj dobil enkrat, ko sva šla s sodelavcem Marjanom Horvatom na službeno potovanje ...« Ogorevc začne pripovedovati. »Mater vola, to je to!« si mislim. »Terna!« si mislim. Od nekdanj je bila žlahtna sol Ogorevčevih portretov zgodba, skupna zgodba, polna brezglavih dogodivščin, ki ga je vezala na gosta in ki je o slednjem ponavadi razkrila več kakor standardna runda vprašanj in odgovorov. Dajmo Ogorevc, ne ustavljaj se dio mio!

»Najprej sva šla na obalo, potem pa takoj nekam v Prekmurje, kjer je okoljeavrstvenik Smej organiziral nekakšno srečanje, iz katerega bi morala potem nekaj napisat. Skratka, prideva tja, jasno sva zamudila par ur, in vstopiva v dvorano polno tahmašno napravljenih kmetov, ki so tja prišli za

to, da bi kaj dobili. Spredaj je bil čisto razočarani Smej, ki je videl, da kmetov njegova ekološka tarnanja niso kaj dosti ganila. Se naju je pa vidno razveselil, ko sva vstopila, in takoj glasno oznanil, da hvalabogu, da so prišli tudi ljudje iz medijev.

Usedla sva se torej tam zadaj in kmalu je prišel do naju en tipček, ki je vprašal, če sva z

sva pritrdila, je možakar iz svojega rekla takoj potegnil flašo šnopca in rekel, ja če je tako, bomo pa ja nazdravili. Potegnem torej jaz iz flaše, ampak tako bolj vljudno, majhen požirček, ker sva bila s Horvatom še od prejšnjega dne malo matasta. Pa pravi oni tip, pa kaj sta vidva res z Mladine? Potem poznata Blaža Ogorevca? In sem jaz odgovoril, da ja, celo zelo dobro ga poznam, vam pa kar takoj povem, da je on ena navadna pizda. Pa mi tip odvrne, ma ne boš ti takole govoril o mojmu prjatl'nu, več kako ga zna on nagnit! To gre takoj pol take flaše! Pa spet rečem jaz, pa saj ga dobro poznam, ena navadna pizda je! Takrat pa me je tip kar prišvasal okoli kepe. Potem so naju zvlekli narazen, da se ne bi zravsala. Tip do konca ni vedel, koga je mlatil. No, to je bila ena večjih pohval, ki sem jih doživel.

»Ni problema, saj vem kako izgledate,« sem samozavestno odvrnil.

»Ti samo poišči najršrega človeka v loka-lu,« je rekel Ogorevc in odložil.

Tistega dne se torej usedom jaz za mizo, kakih petnajst minut pred domenjeno eno popoldne in čeprav sem se pred tem zaklel, da ne bom pil alkohola, sem kar precej naročil pivo. Pet minut za tem pa v lokal že vstopi Ogorevc in ob mojemu papeškemu mahljanju kojci prisede. Ampak ne nasproti meni, kakor sem bil načrtoval in skrbno pripravil, ampak kar poleg mene. Aha, si mislim, se je že začelo. Presedem se nasproti njega, medtem ko on natakarkju naroči pivo. Ogorevc takoj nagne in nekaj časa mu na zgornji ustnici ostanejo pena-

sti brki. Nato si jih z jezikom obriše in se skoraj nevidno, a vseeno vidno, namrdne ob pogledu na njegove tri pesniške zbirke (od skupnih štirih), ki sem jih privlekel s seboj in razstavil po mizi. To je moja iztočnica.

neke mere tudi siceršnji življenjski slog.« Jasno sem buklo privlekel s sabo, da bi omenjeni citat ob prvi priliki Ogorevcu podturil pod nos. Ampak me je stari prehitel, ker je kar sam začel razlagati: »No, hec je bil še takrat, ko je umrl tale ameriški novinar gonzo, pa pride k meni Ali Žerdin, ves presunjen in mi reče, Blaž, gonzo je umrl! Pa sem jaz začel razmišljati o tistem ptiču Gonzu iz Muppet showa, ki je bil tak malo kurbirski in je rad šlatat kure, ampak mi ni bil jasno, kako lahko lutka umre. No, in vidim zvečer na poročilih prispevek o Thompsonovi smrti, ki ga je novinarka zaključila z besedami, da je najbolj znan gonzo novinar pri nas pa Blaž Ogorevc. In to mi je bilo blazno čudno, ker sem šele tisti dan zvedel, da je ta tip sploh obstajal. Potem sem se seveda malo pozanimal o vsem skupaj.«

Zdrznem se. Je mogoče, da je bila stvar spontana, neorganizirana, sočasni trenutek genija dveh geografsko ločenih umov? Takoj zagrabim: »Trenutek, samo trenutek. Skratka, Blaž Ogorevc gonza ni povzel po Thompsonu in ga k nam tudi ni 'uvozil' iz Amerike? Ker stvar je v tem, da je bil gonzo v slovenskem, še posebno v kakšnem akademskem, novinarstvu strašen faux pas, nekaj ne-predstavljivega je bilo in je še danes, da bi se novinar postavil v samo sredo novinarske zgodbe. Zato tega, do vas, tudi nihče ni delal ...«

Ogorevc malo skomigne, mi nameni prav prostodušen pogled in reče: »Najverjetneje sem slabo zastopil, kaj so hoteli od mene. Ne bi mogel trditi, da sem kaj posebno bistroumen človek, zato sem tudi pri tem usekal mimo in začel pisat tako, kot pač sem. Nikoli me tu tudi nihče ni podučil, da je treba kako drugače. Znamenito in tehtno pri tem pa je najbrž to, da sem na Mladini zdržal vse številne menjave urednikov. Ja, ker vsak novi šef je ustvaril svojo vizijo, celo svoj družbeni sistem. In prva naloga vsakega od teh novih urednikov je bila, da mene vržejoz Mladine. Ampak jaz sem se kar obdržal.« **(nadaljevanje na naslednji strani)**

No, hec je bil še takrat, ko je umrl tale ameriški novinar gonzo, pa pride k meni Ali Žerdin, ves presunjen in mi reče, Blaž, gonzo je umrl! Pa sem jaz začel razmišljati o tistem ptiču Gonzu iz Muppet showa, ki je bil tak malo kurbirski in je rad šlatal kure, ampak mi ni bil jasno, kako lahko lutka umre.

Ker je Blaž Ogorevc pri Mladini že Kristusovih 33 let, se mi zdi, da zdaj pa že malo ser-je. Ne vem. Ali je brezkompromisna kapitalistična nrv že tako zajedena v moj sistem splošnega osmišljanja sveta ali pa je na tem Danskem res nekaj gni-lega. Samo pomislite – koliko ljudi poznate, ki jih delodajalec že 33 let (neuspešno) meče na cesto? Sploh pa, sem si rekel, ne pozabi, s kom imaš oprav-ka, jebemti! Škofjeloški bizon samo čaka, kdaj boš spustil obrambo, da te pohodi kot prazno pločevin-ko pira. Res bi bila mora prve klase, da mi Ogorevc na koncu reče, da si je vse skupaj izmislil. Začnem se potiti kot Pahor pod reflektorji. Čutim, da pir mehča moj logos. Ampak Ogorevc tukajle pred mano ne ve za moj duševni nemir, za moj nenadni izbruh paranoje ,ki na moje živčke igra približno tako milo kot the Strojni na svoje železne plakte. Stari pa čisto sproščeno, kakor da se je dobil s sta-rim znancem, srkne še malo piščka in za trenutek pogleda skozi okno. Naposled v precej pokrovitelj-skem tonu le uspem izdavit: »No in... kako ste se uspeli obdržati tako dolgo?«

»Lepo sem delal po svoje in nisem jih jebal, pa je bilo. In tako so se sčasoma navadili name. Je že tako, da za vsakega človeka slej ko prej ugo-toviš, da sploh ni zoprn, da je čisto v redu. A ni tako? Poznam različne tiče, tudi morilce, ki so či-sto v redu. To ne pomeni, da jih razumem, ampak če človeka zares spoznaš, skoraj vedno ugotoviš, da ga imaš vsaj malo rad.« odgovori Ogorevc. To je uničujoč udarec moji obrambi, ali vsaj tistemu delu umetno skonstruirane, arhetipske predstave o starem, zajeбанem ciniku, ki z užitkom brska za intimnimi nečednostmi posameznikov, ker tak kot portretist, vsaj deloma tudi mora biti. Iz te moje zblojene iluzije me Ogorevc s svojo iskreno skro-mnostjo in neškodljivo neposrednostjo prav kruto strezni. Šamar! Še večji pa moment zatem, ko pogo-vor nanese na njegove portrete in mi Ogorevc pri-zna, da pri pisanju vedno izpusti določene reči, ki bi njegovega portretiranca utegnile očrniti: »Vedno nekaj izpustim. Obstaja meja.« Meja? Blaž Ogorevc? Kaj se tukaj dogaja?

»Ampak, ko človek bere vaše portrete se ve-dno zdi, da je bilo vse povedano, da ni več rezerv...« nemočno zaskovikam.

»Vedno je rezerv. Pravzaprav je rezerve ve-liko več, kot pa je na koncu objavljenega portreta.« Ker še naprej v trmasti nejeverji odkimavam z bučo, mi Ogorevc pove nekaj takih »rezerv«, ki jih ni ob-javil. Tukaj jih seveda ne bom obelodanjal, lahko pa vam zatrdim, da tovrstne, izjemno bogate rezerve, še kako obstajajo in da jih dobrohotni šejk Ogorevc očitno nikoli ni misil deliti z javnostjo. Seveda! Tisti zavajajoči vtis popolne, necenzurirane is-kenrosti, ki ga bralec dobi ob prebiranju njegovih portretov, je pravo mojstrstvo in je prej omenjena znamka Ogorevčeve nenadjebive večšine. In kaj naj zdaj s to odvečno podobo žilavega, škofjeloškega bizona, ki neupravičeno žuli notranjost moje loba-nje? Sam pri sebi, razočaran nad očitnim razkrojem lastne (ne)sposobnosti vneprejšnje konstrukcije osebnosti Blaža Ogorevca, nemočno zavzdihnem. Ja nič, a ne. Neusmiljenega škofjeloškega bizona naj nadomesti škofjeloški Dedek Mraz, kajti tako nama je bilo očitno namenjeno že od samega začet-ka – šur, ta vtis o Dedku Mrazu (brez brade) sem pravzaprav dobil takoj, ko je Blaž Ogorevc prisel-del za mizo. Še bolj pa potem, ko je spregovoril. Zabaven, dobrohoten, na redke trenutke sicer malo nergav in tečen, ampak ves čas neskončno prisrčen in sproščen.

Ring je izginil, vrvi tudi, Blaž Ogorevc pa je ostal. Lažje sem zadihal. Malo tudi zaradi

Lepo sem delal po svoje in nisem jih jebal, pa je bilo. In tako so se sčasoma navadili name. Je že tako, da za vsakega človeka slej ko prej ugotoviš, da sploh ni zoprn, da je čisto v redu. A ni tako? Poznam različne tiče, tudi morilce, ki so čisto v redu. To ne pomeni, da jih razumem, ampak če človeka zares spoznaš, skoraj vedno ugotoviš, da ga imaš vsaj malo rad.

Opomba uredništva: Če v nadaljevanju govorimo o Jelinčiču in njegovih nacionalističnih, šovinističnih in drugih napadih, pa ne moremo spregledati njegove nekdanje bližnje sodelavke Barbare Žgajner Tavš, ki je pred kratkim postala začasna zago-vornica načela enakosti. Tribuna to dejanje ostro obsoja, saj nam vlada s tem dokazuje, da je ta urad zgolj farsa in sam sebi namen. Tako pomembne funkcije namreč v nobeni približno spodob-ni državi ne more opravljati oseba, ki je s svojimi (ne)dejanji in izjavami ogromno prispevala k neenakosti, bolje rečeno nee-nakopravnosti, marsikatere družbene skupine ...

Kdo se boji Zmaga Jelinčiča Plemenitega?

Simon Tertnik: Mi že ne. Skrajni čas je že, da nekdo glasno pove, da je naslovni akter politik, ki si v svojih javnih nastopih drzne prav vse – žali, podpihuje, pretirava, spreobrača besede, je ekonomičen z resnico, se redno poslužuje različnih -izmov in se sploh kvalifi-cira kot slovenski demagog št. 1. Ta burkasta figura slovenske po-litike, ki s svojim kvazidomoljubjem, temelječim na šovinistično-ksenofobičnem populizmu, za njihov glas redno opehari zavi-dljivo število Slovencev, se je, kot je navada med slovenskimi politikiki, odločil boriti za svojo domnevno neomadeževano javno podobo s tožbo proti novinarju Dnevnika.

Nič hudega sluteč je James Smoot, ameriški drža-vljan in priložnostni novinar Dnevnika, 25. 10. 2008 v Objektivu zapisal: »Ravno lani je nevaren skraj-než in šarlatanski farmacevt Zmago Jelinčič tu do-bil skoraj petino glasov v prvem krogu predsedni-ških volitev in samo nekaj odstotkov je manjkalo, da bi bil del nove vlade drugega precej odbijajočega politika Janeza Janše.« Po Jelinčičevem odgovoru, ki je bil nekaj dni kasneje objavljen v Objektivu in ki je s tipično nestrpnostjo prej potrjeval kot zavra-čal Smootovo mnenje, je sledila tožba. Ta nikakor materialno pravičnost zasledujoč, temveč zgolj po-litično motiviran in formalnopravno mogoč proces se je začetek januarja zaključil s poravnavo.

A razplet te tožbe pravzaprav ni pomem-ben. Pomemben je strah, ki ga groženje s tožbami, pa naj se te končujejo obsodilno ali oprostilno, razširja med novinarji. Gre namreč za vsaditev strahu v glave novinarjev, da so lahko kaznovani le zato, ker so slikovito in brez strahu izvrševali svojo ustavno pravico do izražanja in svoje druž-beno poslanstvo kontrole oblasti. Nujno je namreč izpostaviti, da si nebrzdano vedenje politikov za-služi vsestranske kritike s strani medijev. Tožbe politikov, kot je Jelinčič, zoper kritiko s strani me-dijev so le še eden izmed pokazateljev nasilnosti in za demokracijo ekscentrične brezkompromisno-sti prvih. Takšna Jelinčičeva dejanja namreč niso precedenčni primeri agresije pri uveljavljanju svo-jeja prav, temveč nadaljevanje siceršnjih skrajnih političnih izjav.

Zakaj ne glede na to, ali Jelinčič označitev »nevaren skrajnež« predstavi kot žaljivo ali ne, je dejstvo, da so takšne oznake del dejanskega javne-ga diskurza. To niso ideje, ki bi zrasle na zelniku Jamesa Smoota, temveč ideje, ki jih s svojo lastno pojavnostjo neizbežno logično sproža sam Jelinčič pri vseh minimalno kritično mislečih državljanih. Ja, z najostrejšo kritiko nad politika, ki razjeda za-upanje javnosti v pravni red s širjenjem laži, da so sodniki nesposobni! Ja, vseobsegajočo neprizane-sljivost si zasluži izjava, da Romi lažejo, so nepošte-ni in leni! In ja, z največjim obsojanjem nad tiste-ga, ki zasenči pomen dneva boja proti nasilju nad ženskami z izjavo, da nekaterim to paše! Takšne in mnoge druge izjave obsejajo podobo politika, ki je zaradi svoje neskladnosti med lažno humorno-cinično zunanostjo in vsebinsko obscenostjo zrel še za kaj več kot le za medijsko razskranje.

Ironija je torej v tem, da se človek, ki si samodržno dovoljuje prvorazredne javne žalitve in operira z besednjakom, polnim »pedrov« in »ciganov«, počuti, kot je navedel in omenjeni tož-bi, »prizadetega« zaradi odkrjenja tistega, čemur sam pravi »ugledna javna osebnost«. Gre za po-litika, ki ima diametralno napačno pojmovanje o omejitvah svobode govora. Te naj bi po njegovem

nedeklariranem mišljenju predvsem služile kot orodje, s katerim je mogoče utrjevati lastno ekskluzivno dovoljenje reči kar koli brez nošenja odgovornosti. Vse zaupanje gre sodiščem za reše-vanje tovrstnih primerov, a to ne izboljša dejstev o medijski obravnavi Jelinčiča. Namesto da bi me-diji ignorirali njegove homofobne, ksenofobne, šovinistične, etnocentristične in podobne izpade, se ne morejo upreti skušnjavi, da bi si dvignili ra-tinge s prikazovanjem njegove nekulturnosti. To je praksa, ki jo je treba prekiniti in ki jo, verujoč v svobodo govora, katere zgodovinski pomen se izraža ravno skozi pravico javne kritike oblasti, prekinjajo novinarji, kot je James Smoot.

A ko zagovarjamo svobodo izražanja, se je treba zavedati, da slednja nikoli ni absolutna. Vsaka družba v večjem ali manjšem obsegu sankcionira določene izrazne akte. Tudi države, v katerih mediji uživajo največjo svobodo (npr. skandinavske drž-ave) poznajo omejitve svobode izražanja, glede na primer sovražnega govora. Ne gre torej za vprašanje svoboda govora – da ali ne? Gre za vprašanje, kje po-tegniti mejo med dovoljenim in kaznivim. Dikcija predmetnega kazenskega zakonika je: »Kdor koga razžali ...« oziroma ...« če se iz načina izražanja /.../ vidi, da tega ni storil z namenom zaničevanja.« Takšna, verjetno namerno odprta formulacija, pu-šča sodniku dokaj svobodno presojo posameznega primera. Presoja formulacije »kdor koga razžali« pa ni fiksna, temveč se razvije komparativno iz tega, kaj je v družbeni klimi percipirano kot razžalitev.

V družbi, kjer eden izmed vodilnih naci-onalnih politikov očitno spodbuja diskriminacijo nasproti različnim marginalnim skupinam in si sploh privoščti marsikatero žaljivo na marsičjag račun, vsakič ko se mu to zazdi primeren promo-cijski material, označitev taistega politika kot »nevarnega skrajnežak« gotovo ne more veljati kot žaljiva. Prav zato namen te tožbe gotovo ni očistiti se javne sramote, temveč zgolj demonstrirati la-stno mogočnost, nedotakljivost in zaverovanost v superiornost lastnih dejanj z vložitvijo tožbe preko zveneče odvetniške družbe Čeferin proti družbeno nesorazmerno manj vplivnemu in premožnemu no-vinarju. Slednji si kljub trdni veri, da ni presegel okvirov svoje družbene funkcije in zakona, ne more privoščiti tveganja obsodilne sodbe in preostane mu le klavno povešenje glave ter sramotna izjaja lastne demokratske pokončnosti.

Princip, na katerem temelji omenjeno pojmovanje svobode govora, je oblikoval že John Stuart Mill in ga označuje kot harm principe. Kot oče liberalne filozofije izhaja iz ideje, da je dovolje-no vsako izražanje, ki ne škoduje drugemu. Takšno pojmovanje pa nas razen z dobro idejo, pustj z ve-liko in večno dilemo, kako opredeliti škodo. V ZDA to pretežno rešujejo s pojmovanjem, da škoda ne

Ilustracija: Matjaž Komel

more izhajati iz neprimerne označitve, temveč le iz napačne tj. lažne označitve. Iz takšnega obrav-navanja novinarjev se razvije velikansko polje praktično neomejenih možnosti za kritiko oblasti, ki pa je omejena s strogo opredeljenim konceptom napačne označitve, iz katerega se razvija zdrava no-vinarska etika, katere temelj je objavljanje resnič-nih informacij.

V končni instanci je opredeljevanje ško-de prepuščeno sodiščem, a pred vložitvijo tožbe opredeli škodo zase vsak zasebni tožilec, ki se kot Jelinčič odloči zasledovati pravico pred sodiščem. Absurdnost predmetnega primera je v tem, da je med tožnikom in tožencem občutno nesorazmerje moči in da dejstvo, da prvi zasleduje svojo pravico pred sodiščem kaže na njegovo nerazumevanje in neodobranje svobode govora. Človek, ki tako do-sledno izvršuje (beri: prekoračuje) svojo svobodo govora, zanika svobodo govora drugim, ki jo upo-rabljajo za kritiko zoper njega.

A sodišča Jelinčiča ne bodo zaščitila pred lastnimi skrajnimi stališči, ki v javnosti in posledič-no v medijih objektivno gledano pač naletijo na od-por. Razen njegovih zvestih podpornikov, ki se ve-dno najdejo med vrstami ponižanih in razžaljenih, se bo javnost v primerih, ko se družbeno vpliven politik z armado odvetnikov spravi nad družbeno

neprimerljivo manj vplivnega novinarja, vedno po-stavila na stran šibkejšega. Zlorabo svobode govora v večini primerov tako ali tako sankcionira sama družba z neodobranjem. Zakaj danes ni veliko so-dnih primerov zaradi izražanja rasne nestrpnosti? Ker smo ljudje ponotranjili vrednoto enakosti in jo postavili nad vrednoto reči kar koli. Da v primeru Jelinčič vs. Smoot takšna a priori vrednostna sodba v glavah ljudi ne obstaja ali da je kvečjemu naspro-tna, je več kot očitno.

Tako se zdi, da so v naši državi tožbe po-litikov proti kritikom iz novinarskih vrst pra-ksa, ki se je ob vsaki resnejši kritiki brez proble-ma poslužujejo. Tako je Jelinčičeva tožba proti Jamesu Smootu le ena v vrsti njegov tožb, zelo odmevni pa sta tudi tožbi Janeza Janše proti kolu-mnistu Vladu Miheljaku in proti Fincu Magnusu Berglundu. Primerov je veliko. Vse to nas po po-ročilu Mednarodnega novinarskega združenja International Press Institute, objavljenega lani, uvršča ob bok državi, kot je Turčija, kjer na primer zanikajo genocid, imajo blokiran dostop do portala Youtube.com in sploh cenzurirajo večino kritike državne oblasti.

Resnična svoboda govora se torej ne mani-festira skozi ustavo in zakone ter njenih omejitev ne varujejo sodišča. Svoboda govora se izraža skozi

ravnanja posameznikov v zvezi z njo; šele ko se posamezniki ne počutijo ogrožene vsakič, ko jih nekdo javno kritizira, temveč vzamejo to kot pozi-tivno lastnost naše družbe, v kateri se s tem utrjuje nadzorna funkcija civilne družbe nad oblastno or-ganizacijo, lahko govorimo o živeči svobodi govora. In šele ko omejitve svobode govora niso zasidrane v zlorabi črke zakona, temveč so imanentne družbeni zavesti o tem, kaj je prav in kaj ne, lahko govorimo o pravi meji med dovoljenim in prepovedanim. A takšno udejanjanje svobode govora ni mogoče skozi pravno normo, temveč le skozi posameznike, ki, če prafraziraj Milla, cenijo pravico svojih nasprotni-kov do izražanja kritike zoper njih.

V tem smislu smo Slovenci še daleč. Dolgo-leten boj proti zatiranju svobode govora in drugih temeljnih pravic, ki je ultimativno spodenesel prej-šnjo politično ureditev, je nekompatibilen s politič-nimi in kapitalskimi pritiski na medije, ki smo jim priče v zadnjih letih, in bi zato ne smel biti poza-bljen. Če se ima kdo pravico počutiti užaljenega v primeru Jelinčič vs. Smoot, je to slovenska javnost, ki mora trpeti konstantne grožnje proti svobodni kritiki oblasti. A nekoč, ko se nikomur ne bo več treba bati Jelinčičev, bo zgodovina pokazala, kdo je v takšnih sporih stal na napačni strani ...

Univerzalni temeljni dohodek

Drugič: pravičnost

Jurij Smrke: Predstavniki 27 članic Evropske unije so 21. januarja na konferenci v Madridu odprli leto boja proti revščini. Vladimir Špidla, evropski komisar za zaposlovanje, socialne zadeve in enake možnosti, je do konca leta obljubil politično deklaracijo, s katero bi se voditelji držav trdno zavezali skupnim ciljem boja proti revščini. Med njimi tudi na Tribunalu obsojeni minister Ivan Svetlik, ki napoveduje, da bo Slovenija preuredila svoj sistem socialne politike (Mala sociala?). Kot cilj je navedel pravičnejši sistem in poleg tega obljubil podporo nevladnim organizacijam, saj naj bi bile uspešne pri odkrivanju socialnih problemov. Povabilo prebivalcem k razvijanju strategij boja proti revščini, naj bi bilo – navaja Delo – eno od pomembnejših parol konference.

Konferenca in nje pritikline se vsaj v dveh točkah prepletajo s tematiko univerzalnega temeljnega dohodka (UTD). Prvič, tako na evropski kot na državni ravni so bila napovedana prizadevanja k spremembi socialnega sistema, ki naj bi postal bolj pravičen, in drugič, tako evropske kot državne institucije vabijo prebivalce, da prispevajo k odkrivanju socialnih problemov in iskanju rešitev. Ali je to priložnost, da civilna iniciativa predlaga UTD? Sploh pa, zakaj bi bil ta bolj pravičen?

Glede na videno se ne zdi vredno utemeljevati, da trenutno stanje ni pravično. Ne samo da smo bili priče odmevnim protestom (sedem sindikatov) in stavkam (Gorenje, Mura), nepravilnostno javno pripoznavajo tudi ljudje na najvišjih mestih, ki si s tem na najbolj efektiven način nalagajo delo in odgovornost. Kljub vsesplošnemu konsenzu velja zavoljo grajenja argumentov natančneje spregovoriti o sedanjem stanju, da pa bi ga lahko razpršeno, nepregledno. Z UTD bi stvari poenotili.« Boltin pravi, da obstoječi transferji prikrižajo »ljudi, ki ne morejo najti dela ali pa ne zmorejo delati.« Meni, da bi tistim, ki nimajo službe, in družbi nasploh, bolj koristili stalni in nepogojeni prihodki v obliki UTD: »Nekateri sicer imajo podporo, ampak je pogojena s kupom kriterijev, ki jih presoja neka komisija. Komisija pa so samo ljudje, ki lahko storijo krivico.« Dodaja, da sta obstoječi socialni sistem in progresivna davčna lestvica polna nekih stopnic. »Zaslужиš en evro več, ampak na koncu imaš manj denarja, dobiš neko doklado tu, neko tam. To je vse tako razpršeno, nepregledno. Z UTD bi stvari poenotili.« Boltin pravi, da je temeljni dohodek v principu prazrzedelitveni mehanizem, vendar te funkcije ni ne smiselno (zaradi šoka) ne mogoče (zaradi številnih reform) izvesti v prvi fazi uvedbe. »Imamo en kup mehanizmov, ki že služijo temu prerazporejanju. Gre samo zato, da preprečimo, da nekateri ljudje pri tem izpadejo, in da se sistem poenoti, zdravna, zgledi.« Univerzalnost in nepogojenost dohodka bi torej po njegovo lahko odpravila določene nepravilnosti, ki se dogajajo znotraj obstoječega sistema socialnih transferjev. Ne moremo reči, da so velike. Tudi Boltin sam meni, da z UTD sprva »le zapolnimo neke vrzeli, ki prizadenejo manjšino.« Širše posledice bi imel, kot sem zagovarjal v prejšnjem članku, šele če bi zagotavljal eksistenčni minimum.

Boltin predstavi dva konkretna argumenta, zakaj bi bil temeljni dohodek pravičnejši od obstoječega načina podpore. Temu lahko dodamo še logičen sklep. Van Parijs, kot že omenjeno, pravi, da moramo izhajati iz načela zagotavljanja največjih možnosti za tiste, ki jih imajo najmanj. Če to storimo, težko trdimo, da je »denarna dotacija na najvišji možni ravni, ki brez vsakršnih dodatnih vprašanj in pogojev pripade vsakomur, v nasprotju s tem idealom (Van Parijs)«. Temu nasprotujeta William A. Galston in Edmund S. Phelps, ameriški filozof in ameriški politični ekonomist, ki menita, da so dobitki družbeno upravičeni le na podlagi prispevkov. To načelo imenujemo načelo vzajemnosti.

Zagovorniki načela vzajemnosti si v izhodišču postavljajo vprašanje: »Ali je tisti, ki bi lahko prispeval v družbeno blaginjo, pa ne prispeva, upravičen do dela dobrin iz tega naslova?« in nanj odgovarjajo z ne. Po domače mislijo, da lenim ni pravično dajati miloščine, pač pa morajo sami premagati lenobo in se izvitvi iz stiske. To ne pomeni, da načelo vzajemnosti obsoja lenobo samo po sebi. Človek lahko ne dela, glavno da plačuje davke oziroma drugače prispeva za skupno dobro. Pribac da za primer tistih, ki zgolj »plačujejo davke« dve skupini ljudi. Prva so lastniki kapitala, ki so ga

Podobno je v zborniku »Brezplačno kosilo za vse?« zapisal Van Parijs, ki je prvi natančneje artikuliral koncept UTD. Pravi, da glavni argument za UTD temelji »na nekem videnju pravičnosti«, ki pomeni omogočanje dejanske svobode oziroma enakih možnosti – možnosti za kar koli. To je izvedljivo prek dveh mehanizmov. Prvič, prek formalne svobode posameznika, in drugič, prek omogočanja dostopa do sredstev, ki jih posameznik potrebuje, »da pač počne, kar hoče«.

Na eni strani torej sprejemmo načelo vzajemnosti kot kriterij pravičnosti, na drugi pa kršitev slednjega prikažemo kot manjše zlo. To je čuden kompromis. [...] Če bi zakonitosti trga spustili tudi v sfero, ki poskuša biti od njih izolirana in želi brezpogojno zagotavljati preživetje, bi negirali lasten namen. Nasprotje je nujno za učinek. In ne nazadnje, veliko bolj pravično je, da ljudi v delo silimo s statusom (oziroma, da se vanj silijo sami, z lastno željo po višjem zaslužku), kot pa s preživetjem.

Potresi in pretresi

Samo Bohak: Slišiš pok pada-

jočih vhodnih vrat, napol v snu se sprašuješ, ali sanjaš, v obraz ti posveti srepeča svetloba, preden se zaveš, se znajdeš pred puškino cevjo, policijski specialci te v pižami zvlečejo iz postelje, porinejo v marico in te odpeljejo v zapor. Ne povejo ti, česa si obtožen, ne povejo ti, kako dolgo te bodo pridržali. Po večdnevnem sedenju v samici ti sporočijo, da si vodja kriminalne organizacije in da ti grozi 20 let zapore. Ko preživljaš dneve v samici in poskušaš sestaviti svoj na koščke razbiti svet, se vprašaš: je to demokracija?

Guantanamo, najboljši sosed

To je le delček zgodbe Martina Balucha, avstrijskega aktivista za pravice živali, doktorja fizike, matematike in filozofije skratka javnega intelektualca par excellence. Aktivnosti, ki sta jih izvajala Baluch oziroma njegova organizacija, so vključevale predavanja, mirne proteste, razdeljevanje letakov, predavanja in druge sprejemljive načine demokratičnega prizadevanja za doseg spremem v družbi. Tudi če lahko upravičeno dvomimo v njegove metode ali prepričanja, kjer je včasih hodil po robu zakona, je treba priznati, da ne predstavlja nevarne grožnje za družbo. Ni nam potrebno biti ali postati vegani, da se nam krivice, ki jih je doživel, zdijo nesprejemljive. Kljub temu je več mesecev presedel v samici v avstrijskem zaporu. Sam jih opisuje tako: »Avstrijski zaporj so verjetno najhujši od vseh na svetu, hujši tudi kot tisti v Guantanamou.« Njegov zaporniški vsakdanjik je bil videti takole: 23 ur v celici, ena ura za sprehod – šest korakov naprej in sedem nazaj.

Hoditi naprej vzvratno

Verjetno se bralcu, vzgojenem v duhu demokracije in svobode, zastavlja vprašanje, kako je to mogoče? V času pred 11. 9. bi bilo takšno ravnanje sprejeto s plazom kritik in obsodb. A po simboličnem datumu je postalo vsako poseganje v zasebnost sprejemljivo v imenu varnosti, v imenu varnosti je potrebno žrtvovati določene pravice, Baluchov primer kaže, da se tudi osnovne človekove pravice lahko krši in celo temelji pravne države se lahko v duhu fleksibilnosti upogibajo in pregibajo za potrebe družbe strahu. Razvoj dogodkov bi lahko opisali kot korak nazaj v razvoju civiliziranosti. V zadnjem času se zdi, da za vsak korak naprej naredimo dva nazaj. In veliki skoki imajo za posledice velike padce. Najustreznejšo metaforo je morda predstavil Umberto Eco: zgodovina hodi po rakovo.

Velik padec za človeštvo

Preden razglasimo konec pravne države v Avstriji, bi bilo morda smiselno počakati na konec sojenja, ki je trenutno teče, a razpoka, ki jo (po)kaže Baluchov primer, je nevarnejša, kot se morda zdi. Če поблиže analiziramo situacijo, ugotovimo, da problem ni v delovanju države kot take, ampak v moči pritiskov kapitala, ki sprevržejo vlogo sodišča, medijev in policije. Osnovna naloga omenjenih institucij je zaščita posameznika na več ravneh, a če se v posamezni državi oblikujejo centri moči, lahko s svojo (ekonomsko) močjo vplivajo na neodvisno delovanje omenjenih institucij. Sodišče postane arena, kjer namesto moči argumenta in črke zakona o sodbi odloči višina plačila zastopnikov obtoženega ali tožilca. Mediji postanejo trobilo svojih lastnikov in policija postane bolj podobna zasebnim varnostnim agencijam, ki jih opisuje filozof Robert Nozick, ali celo plačancem. Varovala,

ki si jih je ljudstvo s krvjo in potom priborilo v boju najprej s fevdalci in nato s kapitalisti, postanejo ne-uporabna, če smo priče krogom koncentracije kapitala, ki v današnjem svetu praktično pomeni moč.

Komična tragedija zmešnjav

O čem je razmišljal sodnik, ko je, soočen s kršitvami človekovih pravic in avstrijskega prava, odvrnil, da ima policija pač težavno delo in ji moramo včasih popustiti? Kaj je bilo v glavi poročevalca, ko je Balucha opisal kot nevarnega terorista, pred katerim je treba zaščiti bogaboječe državljane in naše uboge otroke. In nenazadnje, kaj je bilo ukazano specialcem, ki so sredi noči vdrli v stanovanja aktivistov, jih zvlekli iz postelje, potisnili ob zid in v njih uperili puškine cevi? Odgovora na prvi dve vprašanji prepuščam bralcu, odgovor na tretje pa je najbrž preprost, ukaz se je verjetno glasil: »Šokirajte jih!«

Doktrina šoka

Naomi Klein v svoji knjigi Doktrina šoka potegne vzporednice med tem, kako šokirati posameznika in kako v šok spraviti državo. Svojo idejo slikovito ilustrira s citiranjem priročnika Cie, ki so ga uporabljali zaslševalci v Guantanamou, pred njimi pa privatne vojske fašističnih diktatorjev v Južni Ameriki. O tehnikah zaslševanja v Guantanamou lahko več izveste v dokumentarcu Taxi to the Dark side, »umetnost mučenja« južnoameriških

virtuozov pa prikaže John Pilger v svojem dokumentarcu War on Democracy. Omenjena dokumentarca lahko služita kot dopolnilo knjigi. Tako posameznika kot državo je treba ujeti v času krize. V državi je to lahko posledica naravnih katastrof ali ekonomske krize. V tem času vlada negotovost in zmeda in tako posameznik kot skupnost bosta pripravljena sprejeti spremembe, ki bi se jim sicer upirala. Če se katastrofa pojavi sama, je to prednost, če ne, jo je treba ustvariti. Posameznika izoliramo, prestrašimo, mučimo in ga ohranimo v negotovosti. Državo lahko destabiliziramo z rušenjem njene ekonomije, s pučem ali v skrajnem primeru z vojno. Problematičnost ukrepov in njihovo očitno moralno spornost se upraviči s sklicevanjem na nacionalni interes, potrebe ekonomije ali pa se celoten projekt celo poskuša predstaviti kot humanitarno intervencijo ali širjenje demokracije. Šibkost argumentov je drugotnega pomena, saj kadar indoktrinacija zataji, glavnilno naloge prevzamemo mediji, ki opravljajo vlogo piarovcev. Če resnica kljub vsemu pride na dan, se jo zanika, predstavi kot sovražno propagandi in nasprotnike obtoži antiameriškosti ali in sodelovanja s sovražnikom. Resnica danes ni več samo prva žrtev vojne, ampak tudi v miru vegetira kot živi mrtvec.

Nočna mora resničnosti

Ob zadnjih dogodkih na Haitiju, kjer smo lahko videli kupe trupel, popolno uničenje infrastrukture in vlado, ki je popolno odpovedala, so edine

ustrezne reakcije sočutje, žalost, pieteta in edini pravilni ukrepi tisti, ki merijo k humanitarni pomoči. Pomoč, ki ne predstavlja samo miloščine dobrohotnega vladarja, ampak razporeditev bogastva v duhu globalne pravičnosti. Sprevržen poslovni um novodobnega menedžerja vsepovsod vidi poslovno priložnost. Desno usmerjena Heritage Foundation je podala javno izjavo, v kateri pravi da, katastrofa na Haitiju ponuja priložnost za preoblikovanje njegove nefunkcionalne vlade in izboljšanja javne podobe ZDA v regiji. Na prvi pogled se zdi, da gre za enostavno eksplikacijo dejstev. Vlada na Haitiju je res nefunkcionalna , kar se je toliko bolj izkazalo ob potresu. In ne zdi se sporno, da si Amerika s svojo pomočjo izboljša ugled. Vendar če pogledamo bližje, ugotovimo, da drugi stavek predpostavlja, da je podoba ZDA na Haitiju slaba. Sicer je ne bi bilo treba izboljševati. Se je kdo vprašal, zakaj je slaba? Preoblikovanje nefunkcionalne vlade pa prevedeno iz »novoreka« pomeni, da se na Haitiju vzpostavi marionetno vlado, ki jo bo nadzirala ZDA. Pomoč pomeni posojila, ki jih Haiti nikdar ne bo zmozel odplačati in bo tako odvisen od mednarodnega monetarnega sklada, za katerega je znano, da je v resnici privatna korporacija, ki se v javnosti predstavlja kot zastopnik običih interesov.

Pravičnost, ne miloščine!

Naomi Klein je predlagala da Haitiju, če mu res želimo pomagati, odpišemo dolg. Saj je to edini ukrep, ki bi dejansko lahko pomagal Haitiju, da se spet

postavi na noge. Nepričakovano ji je, skupaj s širšo podporo akademikov, nevladnih organizacij in posameznikov, deloma celo uspelo. IMF se je, soočen s valom kritik, odločil, da premisli o preoblikovanju posojila za Haiti v donacijo. Na tem naslovu se lahko seznaniš z nadaljnjimi koraki v smeri doseganja globalne pravičnosti: www.jubileedebtcampaign.org.uk. Če državam tretjega sveta resnično želimo pomagati iz revščine, je paternalističen odnos neokolonialista neproduktiven in neustrezen. Za Haitijce verjetno velja isto kot za Afričane, ne želijo miloščine in mehkega suženjstva, ampak pravičnost in priložnost, da se postavijo na svoje noge.

Okopi posameznika in skupnosti

Doseganje omenjenih idealov, kjer ti še ne obstaja, jo, ni stvar napredka zgodovine, ampak bojev družbenih gibanj, ki so svoje ideale pripravljeni živeti in za njih zastaviti svoje življenje. Ohranjanje pravic tam, kjer te že obstajajo, tudi ni stvar naravne nujnosti, ampak aktivnega ukvarjanja z javnimi zadevami, saj ustava pravice le določa, pravo jih štiti, le aktivni zavedni državljani pa lahko zagotavljajo udejanjanje idealov, ki so bili spočeti v umih »očetov naroda« (kdor koli že si ta naslov lasti) in živijo v srcih ljudi. Če teh idealov vedno znova ne živimo, se lahko nekega dne ali noči kot svobodni državljani v demokratični in pravni državi znajdemo pritsnjeni ob steno s puškino cevjo, uperjeno v obraz.

fotografija: Ajda Schmidt

Cenzura interneta

mitar@tnode.com: Vse, ki tega še ne veste, obveščam, da je internet, kot ga trenutno poznamo, skraj-

no necenzuriran medij. Razen kakšnih tehničnih omejitev oziroma omejitev zaradi zagotavljanja nje-

govega kvalitetnega delovanja (recimo vsem znani spam oziroma nezaželena elektronska pošta se

efektivno cenzurira, ne da bi ljudje skakali do stropa zaradi ogorčenja), lahko na njem počnete skoraj

kar koli, objavljate kar koli in pridobivate informacije o čemer koli. Prosto, odprto, hitro in enostavno.

Svoboda izražanja, kot je v zgodovini še ni bilo. Ne na papirju neke ustave, ampak v praksi. Zdaj in tu.

Opomba uredništva: Zakon je bil 28. januarja sprejet s 47 glasovi za in 21 proti. Brez komentarja.

✖	Te strani ni bilo mogoče najti
Stran, ki jo iščete, je morda bila odstranjena, spremenila naslov ali pa ji je slovenska vlada prepovedala vaš dostop.	
	

Poskusite sledeče:

- Preverite, ali ste pravilno vtipkali naslov
- Preberite si 107. člen Zakona o igrh na srečo
- Spreglejte, da slovenska vlada hoče delež vašega zaigranega denarja
- Pojdite v slovenske igralnice, tam vas bodo veseli

ilustracija: Vladimir Mičkovič

Kakšne prednosti in koristi to prinaša, izkušamo vsi, od »malih« ljudi pri svojih »malih« opravilih do velikih korporacij, ki lahko še enostavneje dostopajo do svojih potrošnikov celo pri njih doma. Možnosti sodelovanja in delovanja so neizmerne in kot rezultat imamo podvige, ki si jih še pred deseti-mi leti niti zamisliti ne bi mogli, recimo Wikipedijo (saj ste ji tudi letos donirali in ji s tem omogočili ob-stoj, kajne?), ki počasi ampak vztrajno krši vsa na-pisana in nenapisana pravila/ideje glede tega, kako lahko ljudje sodelujemo in delujemo le pod strogo taktirko nekoga in le za denarno poplačilo. In to na globalnem nivoju. V splošnem se ne zavedamo, da je vse to možno predvsem zaradi svobodne narave interneta, kjer lahko skoraj brez stroškov nekdo preizkusi svojo najnovejšo zažigajočo idejo (ne gle-de na področje in/ali komercialno usmerjenost) in lahko do nje prosto (le po omejitvah tega nekoga) dostopajo drugi, ne da bi moral prvi pridobiti kakr-šno koli dovoljenje, licenco in/ali pravico, da po-stavi svojo spletno stran oziroma spletno storitev. Nihče mu ne zagotavlja obiska, nihče mu ne zaga-tavlja dohodkov, ampak prav tako ga nihče ne omeju-je pri tem, kaj in kako. No, ne samo njega, tudi tebe in mene, vse nas ne. Vsi imamo to možnost, ki je zelo blizu realnosti, in ne utopično oddaljena kot »american dream«.

Seveda ima taka mera svobode tudi nega-tivne plati, kar poznamo vsi, ki smo kdaj prebirali komentarje po forumih ali pod časopisnimi član-ki, kjer ima vsak občutek, da je poklican, da pove svoje mnenje o svojem »ljubem« sosedu, sosed, politiku ... Ki ga oblikuje malo bolj po domače, ampak zaradi tega nič manj učinkovito. V splošnem pa naših politikov to ne moti (kar je prav, ker le kakšni politiki bi bili , če bi se ukvarjali z mnenji splošne populacije), za razliko od njihovih kolegov na Kitajskem, v Iranu, Severni Koreji, Siriji in dru-gih tako imenovani demokraciji manj naklonjenih državah, kjer se oblasti že nekaj časa trudijo omejiti širino svobode izražanja svojih podložnikov tudi na internetu, kakor pač to počno že sicer. Pač ne znajo dobro sprejeti kritike. Poskušajo pa zato, ker jim ne uspeva pretirano. Internet je bil zasnovan tako, da kaj takšnega skoraj ni možno. Pa ne zato, ker bi bili njegovi snoalci skrajneži svobode govora, ampak ker je bil razvit za potrebe vojske ZDA za lastno ko-municiranje, kjer pač ni bilo zaželeno, da lahko (v tistem času) rdeči Rusi enostavno ohromijo pretok informacij po njem oziroma da kateri informaciji preprečijo prenos. Zasnovan je zelo decentralizira-no in tako, da se sam celí v primeru izpada katere od njegovih povezav.

Od teh začetnih idej se je razvijal še naprej in predvsem rasel v svoji velikosti in mednarodnih povezavah do te mere, da je že dolgo tega, ko bi se lahko sploh od daleč spogledoval z obvladljivostjo. Preprosto vsebuje preveč ljudi, skupin, organizacij, preveč je akterjev, ki v njem sodelujejo, in preveč je pravnih sistemov, preko katerih se povezuje, da bi se katere koli mokre sanje določenih mogotcev o omejevanju lahko v praksi uresničile. Kar na la-stni koži izkušajo Motion Picture Association of America in druge velike glasbene založbe, ki ne uspevajo izkoristiti vseh teh možnosti interneta, ampak ga vidijo predvsem kot oviro za svoje tra-dicionalne načine služenja denarja. Ampak to je predvsem njihova napaka oziroma neprilagodljivi-vost spremenbam v družbi, ki jih internet pov-zroča. Drugo možnost zelo lepo kaže Apple s svojo spletno trgovino iTunes, ki je preprosto pometla s konkurenco na področju distribucije glasbe.

Sicer s takšnim nerazumevanjem interneta s strani teh korporacij lahko shajamo, saj grekonec koncev za njihovo izgubo (čeprav mogoče vmes kaj morijo s svojimi preganjanji po sodiščih), se stvari bistveno zaostrijo, ko takšno nerazumevanje poka-že država oziroma njeno ministrstvo, kar se je na za-četku letošnjega leta pokazalo v predlogu (in ko to berete, upam, da pospravljenem v predal, mogoče celo zažganem, čeprav nič ne kaže na to) sprememb zakona o igrh na srečo, pripravljenem s strani mi-nistrstva za finance, bolj točno v njegovem 107. čle-nu. Tam se jim je zapisalo, da morajo preprečevanje igranja slovenskih lovilcev sreče na (tujih) spletnih igralnicah brez koncesije vlade izvajati ponudniki dostopa do njih.

Motivacija za to je enostavna. Denar. Njihov razmislek je verjetno nekako takšen: če slovenski igralci ne bodo mogli igrati v tujini, bodo zaradi svoje odvisnosti od iger na srečo (čemu bi sicer igra-li na manj kvalitetnih/zanimivih/zabavnih sple-tnih igralnicah) morali igrati pri nas, kar pomeni, da bo posredno preko davkov država dobila delež tega zaigranega denarja, preostali del pa slovenske igralnice, ki jih takšen zakon gotovo ne moti (če-prav bi jih lahko, saj če bi vse države sprejele takšne zakone, bi to pomenilo, da tuji igralci ne bi mogli igrati na njihovih spletnih igralnicah). In denar ne bo »uhajal« v tuje spletne igralnice.

V dvoličnost celotnega odnosa države do iger na srečo se tu ne bom spuščal, saj je očitno vse skupaj zastavljeno tako le zato, ker gre za ve-like vsote denarja, ki se tako prelivajo v državni

proračun. Le zakaj bi sicer država gledala skozi pr-ste na prakse, ki so zastavljene samo za to, da izva-bijo denar od množice v roke organizatorjev (med katerimi je tako posredno tudi država)? (No, saj za-kaj pa bi bile te prakse izjema, če imamo v našem priljubljenem kapitalizmu še toliko drugih.) In kje so tu tako opevane ideje o svobodnem trgovanju? Preveč je denarja v igri (dobesedno), da bi se šli ide-aliste. Tudi kapitalistične ne.

Ampak pustimo to. Posvetimo se bistvu. Bistvo je, da takšen zakon zapoveduje internetnim ponudnikom, da omejujejo dostop do določenih spletnih strani, ki niso po okusu države (v prime-ru tujih spletnih igralnic pač po finančno grenkem okusu). In to ne na Kitajskem ali v kateri od drugi držav, kjer smo se več ali manj že sprijaznili s tem, ampak pri nas. V Sloveniji.

In na podlagi česa bomo (upam, da so moje napovedi zmotne) uvedli takšno prisrčno prakso? Ne na podlagi boja proti terorizmu in ne na pod-lagi boja proti organiziranemu kriminalu. Niti na podlagi boja proti tako imenovanemu piratstvu. Ali nezaželeni pošti? Celo na podlagi boja proti pedofi-liji ne. Na srečo tudi ne za zaščito ideologije ljube-ga vodje. Nič takšnega. Ne, pri nas bomo izvirmo ved-li to le zato, ker se naše spletne igralnice ne znajo kosati s tujimi spletnimi igralnicami. Ker se naša država ne zna kosati z drugimi državami (če se že gre igralništvo) glede tega, da bi bila čim bolj pri-vlačna za ne samo naše, ampak tudi za tuje igralce iger na srečo. Lahko bi se dobi interneta prilagodili in celo povečali svoj prihodek – zakaj bi se omejili le na Slovence, če pa bi lahko dobivali prispevke v državno blagajno s celega sveta!

Ampak ne, treba je izvajati stare prakse kon-cesiranja in licensiranja. Ker je svet le tako majhen kot Slovenija in če je kaj večji, ga je treba odrezati. To je znana praksa in delujoča. (Spomnimo se na koncept državnih meja.) Zakaj bi jo spreminjali? Mogoče zato, ker se svet spreminja? Mogoče zato, ker internet tako ne deluje. Na internetu veliko bolj nič boljšem položaju, saj njegova naloga ni le, da ukroti žival pod sabo, ampak še pomembneje, da jo skrije, kar mu spodleteva na vsakem koraku. Še hujši udarec predstavlja nevroznanost, ki razkrinka možgane kot fizični objekt, ki proizvaja misli in ustvarja iluzijo svobodne volje, ne le da človek ni več gospodar v svoji hiši, gospodarja sploh ni več. Velikih zgodb je konec, huje, vseh zgodb je konec, narativ razpade v kaos svojih naključnih vzrokov, vsaka zgodba je laž, poizkus racionalizacij, ki imajo svojo resnico v množstvu materialnih vzrokov, ki jih znanost razkriva, nič čudnega torej, če je vsak iz-med možnih diskurzov postavljen na isto površino, izenačen, predstavljen kot mnenje, tako kot vsak drug. Kulture nasploh so medsebojno indiferentne edino njihovo nasprotje pa znanost; saj vemo, živi-mo v iluziji, ki jo znanost ruši, tako da kaže na ma-terialne vzroke, ki jo določajo. Iz te perspektive se kažeza zgolj dva ločena pola, znanost in neznanost – kultura, umetnost, filozofija, duhovnost, religije in podobne neumnosti so vse pometane v isti koš. Vse v redu in prav, če bi seveda obstajala znanost ločeno od sveta ali pa bi upoštevala lastne predpo-stavke vedno »ideološke«, vedno neumne, nihče se ne rodi kot strokovnjak, in kar je pomembneje, nihče ni strokovnjak za vse, vsaj odkar se je некоč zgodilo, da je vednost postala prevelika za vsakega posameznika, razdelitev dela pa tako ra-znolika, da se nihče ni več zmožen spoznati na vse.

Problem pozitivnih znanosti je njihova omejenost na lastno stroko, na domet, ki ga začr-tajo njihove lastne predpostavke, in čeprav je to jasno, se tega ne ve zares, najlepši primeri pa so povsod, kjer se znanosti lotevajo objektov, ki jim niso lastni, socialnih študij, kulture, umetnosti. Strokovnjaštvo na katerem koli področju ima za svojo hrbtno stran misticizem in ideologijo, saj vsaka govorica v sebi že implicitno nosi neko ra-zumevanje sveta, vsaka posebna jezikovna igra svoj specifičen svetovni nazor, ta pa v vseh primerov ostaja nemišljen. Brez problemov, dokler gre za matematiko, ampak ker znanstveniki niso izolirani sistemi, so vpeti v vsakdanjo govorico, kjer poetič-nost, fluidnost in neumnost poslušalcev poskrbijo,

Navkljub vsej tehnični robustnosti interne-ta in tehnologijam, ki poskušajo necenzurizirano zagotavljati še naprej (primer te je recimo omrežje Tor, www.torproject.org, ki po P2P principu omogo-ča dostop do še tako cenzuriranih vsebin – vabljeni, da se mu pridružite), je vseeno dejstvo, da je tako odprt in svoboden predvsem zato, ker vsi sodelu-joči (oziroma res velika večina) k temu prispevajo in se za to trudijo, tako uporabniki kot internetni ponudniki, podjetja, države, stroka, znanstveniki ... Poznamo in vidimo koristi tega. Zato je pomemb-no, da ne gremo po poti, kjer bi drug za drugim, država za državo, posameznik za posameznikom začeli odstopati od tega, kar že imamo. Namreč od mehanizma svobode, ki celo zelo uspešno zelo po-gosto ne posega v svobodo drugih, da bi zagotovil to svobodo.

Zato se vsaj jaz ne morem strinjati s pol-njenjem državne blagajne na račun moje svobode. Medtem ko država v času recesije rešuje banke in druge kapitalistične mogotce? Ne, hvala. Ne pro-dam. — Mnenja in replike več kot zaželeni na elek-tronskem naslovu mitar@tnode.com.

Antihumanizem in žalostne delfinje pesmi

dipl.ing. fil. Matija Potočnik Pribošič: Bog je mrtev, subjekt je

mrtev, avtor je mrtev, pa vendar še nikoli prej ni obstajala to-

likšno mnoštvo avtorjev, subjektov in božanstev – kar prinese

smrt, je razpadanje, trohnenje enotnosti v kaos, za seboj pa pusti

kosti, duhove in prikazni.

Antihumanizem se pojavi z Althusserjevim nasto-pom proti humanističnemu marksizmu, zlogla-snemu maju '68, ki ga označi kot infantilno levi-čarstvo, neznanstveno, ideološko in obsojeno na propad. Humanizem kot ideologija razsvetljenstva je doživel svoj propad s totalitarističnimi sistemi prejšnjega stoletja, človeštvo se je obrnilo proti vsiljevanju človečnosti z dokončnimi rešitvami, politikami izključitve in nasiljem.

»Sredstvo poživaljenja. - V boju z neumno-stjo postanejo najpoteenejši in najmilejši ljudje nazadnje brutalni. S tem so nemara na pravi poti obrambe; kajti k neumnemu čelu sodi stisnjena pest, kot nekakšen argument pravih poti. Toda ker je njihov značaj, kot rečeno, mil in pošten, zaradi teh sredstev silebrana bolj trpijo, kot pa zadajajo trpljenje.« (Nietzsche, Človeško prečloveško; 362)

Poživaljenje človeka je naravna reakcija na neumnost, antihumanizem pa takšno poživaljenje znotraj teorije, odgovor na bebane metafizike in človeške samovšečnosti. Antihumanizem nas uči nepomembnosti človeka, bog je mrtev – naj umre tudi človek, katerega izraz je bil; človek, kot krona stvarstva, smoter sveta. Psihoanaliza razkrije svi-njo v človeku, svinjo, ki je oselana z vestjo, kar jo spravlja v strašno nelagodje, hkrati pa jezdec ni na nič boljšem položaju, saj njegova naloga ni le, da ukroti žival pod sabo, ampak še pomembneje, da jo skrije, kar mu spodleteva na vsakem koraku. Še hujši udarec predstavlja nevroznanost, ki razkrinka možgane kot fizični objekt, ki proizvaja misli in ustvarja iluzijo svobodne volje, ne le da človek ni več gospodar v svoji hiši, gospodarja sploh ni več. Velikih zgodb je konec, huje, vseh zgodb je konec, narativ razpade v kaos svojih naključnih vzrokov, vsaka zgodba je laž, poizkus racionalizacij, ki imajo svojo resnico v množstvu materialnih vzrokov, ki jih znanost razkriva, nič čudnega torej, če je vsak iz-med možnih diskurzov postavljen na isto površino, izenačen, predstavljen kot mnenje, tako kot vsak drug. Kulture nasploh so medsebojno indiferentne edino njihovo nasprotje pa znanost; saj vemo, živi-mo v iluziji, ki jo znanost ruši, tako da kaže na ma-terialne vzroke, ki jo določajo. Iz te perspektive se kažeza zgolj dva ločena pola, znanost in neznanost – kultura, umetnost, filozofija, duhovnost, religije in podobne neumnosti so vse pometane v isti koš. Vse v redu in prav, če bi seveda obstajala znanost ločeno od sveta ali pa bi upoštevala lastne predpo-stavke vedno »ideološke«, vedno neumne, nihče se ne rodi kot strokovnjak, in kar je pomembneje, nihče ni strokovnjak za vse, vsaj odkar se je некоč zgodilo, da je vednost postala prevelika za vsakega posameznika, razdelitev dela pa tako ra-znolika, da se nihče ni več zmožen spoznati na vse.

Problem pozitivnih znanosti je njihova omejenost na lastno stroko, na domet, ki ga začr-tajo njihove lastne predpostavke, in čeprav je to jasno, se tega ne ve zares, najlepši primeri pa so povsod, kjer se znanosti lotevajo objektov, ki jim niso lastni, socialnih študij, kulture, umetnosti. Strokovnjaštvo na katerem koli področju ima za svojo hrbtno stran misticizem in ideologijo, saj vsaka govorica v sebi že implicitno nosi neko ra-zumevanje sveta, vsaka posebna jezikovna igra svoj specifičen svetovni nazor, ta pa v vseh primerov ostaja nemišljen. Brez problemov, dokler gre za matematiko, ampak ker znanstveniki niso izolirani sistemi, so vpeti v vsakdanjo govorico, kjer poetič-nost, fluidnost in neumnost poslušalcev poskrbijo,

Strokovnjaštvo na katerem koli področju ima za svojo hrbtno stran

misticizem in ideologijo, saj vsaka govorica v sebi že implicitno

nosi neko razumevanje sveta, vsaka posebna jezikovna igra svoj

specifičen svetovni nazor, ta pa v večini primerov ostaja nemi-

šljen. Brez problemov, dokler gre za matematiko, ampak ker znan-

stveniki niso izolirani sistemi, so vpeti v vsakdanjo govorico, kjer

poetičnost, fluidnost in neumnost poslušalcev poskrbijo, da nikoli

nismo popolnoma prepričani, o čem govorimo; abstraktnost jezika

je dvorezen meč, omogoča svobodo mišljenja in okove neumnosti.

Ilustracija: Luka Seme

Civilizacija je ostala cela 10 let in 8 romanov pozneje

Gregor Inkret: Trinajst let je minilo od izida Fight Cluba, deset, odkar je istoimenski film ponesel njegovo ime v širni svet. Avtorja Chucka Palahniuka bralci na literarnih večerih še zmeraj sprašujejo, ali klubi golih pesti (po slovenskem prevodu) dejansko obstajajo, in mu ne verjamejo povsem, ko jim odgovori, da si jih je izmislil.

Oseminštiridesletni Palahniuk, diplomant novinarstva univerze v Oregonu, je danes kultni roman napisal iz obupa in »brez rokavic«, potem ko so založbe kot po tekočem traku zavračale njegova besedila, češ da so preveč morbidna. V medijski industriji ni nikoli dobil službe, vanjo je vstopil skozi velika vrata kot cenjen avtor, čigar mnenje šteje. Pisati je začel pri tridesetih, potem ko je obiskal nekaj literarnih delavnic, do svojega velikega preboja pa je delal kot pomivalec posode, kinoo-perater, kurir, mehanik, prostovoljec v bolnišnici, kjer je bil v stiku s hudo bolnimi pacienti.

Nekoliko milejša filmska različica Fight Cluba (režiral jo je David Fincher, glavne vloge pa so odigrali Brad Pitt, Edward Norton in Helena Bonhan Carter) je v središče svetovne pozornosti treščila leta 1999. Fight Club je zgodba o moških, ki se v posebnih ilegalnih klubih brutalno pretepajo, da bi v nerazumnem nasilju našli tako smisel svojih življenj kot zdravilo za nespečnost. Vodi jih karizmatični Tyler Durden in jih zraven šola za sodelovanje v famoznem Projektu pohaba (Project Mayhem), antikapitalističnem gibanju, ki zavrača splošno sprejete družbene norme in se pripravlja na smrtonosno akcijo. Zgodba je bila, kot se za kult spodobi, deležna najrazličnejših interpretacij in recepcij. Javnost je na eni strani govorila o poveličevanju fašizma, širjenju protiameriških vrednot, nihilizmu, drugi pa so v njenem samo-uničenju videli ostro kritiko potrošništva in sodobnega načina življenja. Privlačna ideja ob koncu stoletja je pritegnila množice, te so najprej videle film, šele potem pa prebrale knjigo. Razdejali bomo to civilizacijo, da iz sveta naredimo nekaj boljšega, šepetajo anonimnemu pripovedovalcu njegovi sorborci na koncu Palahniukovega romana, na platnu pa zloveščim besedam pritrjujejo nebotičniki, simboli ameriške in zahodne prosperitete in moči, ki se sesuvajo v prah.

Palahniuk je osnovno idejo za roman dobil, ko se je nekega vikenda na taborjenju s prijatelji zapletel v prepir z družbo pri sosednjem šotoru, na koncu pa jih krepko dobil po kepi. V ponedeljek je potem šel, še ves ranjen in pretepen, normalno v službo, prestrašeni sodelavci pa si niso upali vprašati, kaj se mu je zgodilo, zato so se delali, kot da ni nič narobe. Tako ni čudno, da v romanu glavni protagonist obiskuje denimo terapevtsko skupino za obolele za rakom, saj so mu drugi pripravljeni prisluhniti le kot domnevno na smrt bolnemu in njihovo pozornost lahko pritegne samo s svojo ne-izogibno tragično usodo.

Fight Club je trčil v apatično, individualizirano, s kopicenjem stvari obsedeno in vase zagledano družbo na prelomu tisočletja, v čas, v katerem so ljudje popolnoma odtujeni drug od drugega in neobčutljivi za zunanje dražljaje. Pri tem se je zapletel v mrežo paradoksov; kritika življenjskih pogojev moderne civilizacije in poziv k radikalnim spremembam sta avtorju romana in producentom filmske priredbe prinesla velike zaslužke. Prerasla sta v kult in takoj zatem še v upoštevanja vredno blagovno znamko. Čedni in mišičasti Brad Pitt, ki je upodobil zloglasnega Tylerja Durdna, bi bolj sodil v reklamni katalog ob Ikeino pohištvo, to v romanu poseduje glavni protagonist, ne pa na čelo pobesnelih radikalcev, ki nimajo kaj izgubiti, razen svojih uniformiranih služb in velikih, praznih stanovanj. Niti sam avtor ni imel nobenih višjih, političnih ali ideoloških ambicij, njegova angažiranost izhaja iz preprostega pisateljskega vzgiba, kako čim bolje povedati neko zgodbo. Čeprav je bil roman, kot že rečeno, deležen številnih

interpretacij (od marksističnih, eksistencialističnih, freudovskih itd.), ostaja neizpodbitno, da želi Palahniuk predvsem kratkočasiiti, izogiba se abstraktnim teorijam in se rajei zateka v resnično življenje. Na bralčevo vprašanje, ali ga je pri pisanju Fight Cluba navdihnil Imperij Michaela Hardta in Antonia Negrija – znano teoretično delo, ki analizira nastajajočo politično obliko svetovnega trga in z njim povezana globalna družbena gibanja –, je tako odvrnil: »Nimam pojma, o čem govorite. Jaz nisem tako pameten kot te vaše knjige.«

Kljub temu si je s svojim prvencem naredil ime in pridobil širok krog izjemno predanih bralcev, tudi takih, ki ponavadi ne berejo knjig. V desetih letih je napisal še osem romanov, zbirko kratkih zgodb in dve deli (Fugitives and Refugees: A Walk in Portland, Oregon, 2003 in Stranger Than Fiction: True Stories, 2004, zbirka esejev, člankov in intervjujev), ki sta dobili anglosaško literarno nalepko non-fiction. Vstopil je v univerzitetni literarni kanon, njegovo pisanje je predmet fakultetnih simpozijev, obenem pa je postal nekašen utemeljitelj pravih, resničnih, podtalnih »klubov golih pesti«, ki so se pojavili po izidu romana in v katerih svoj bes sročajo ranjeni posamezniki, pa tudi – na avtorjevo presenečenje – posameznice.

Palahniuku jo je dvakrat zagodel enajsti september. Teroristični napad na newyorška dvojčka je najprej nekoliko zaustavil prodajo knjižnih izvodov Fight Cluba, čeprav ta ni bila slaba, merila se je namreč v več milijonih. Anarhična pripoved o krizi (moške) identitete nekako ni sodila v paranoični črno-beli čas tako imenovane vojne proti terorizmu. Prestrašena Amerika pa ni dopustila filmske priredbe (čeprav je snemanje že skoraj steklo) njegovega drugega romana Survivor (1999), zgodbe o odrešeniku Tenderju Bransonu, zadnjem živčem pripadniku čudaškega kulta, ki ugrabi potniško letalo, nato pa črna skrinjica beleži njegovo življenjsko usodo.

Palahniuk se je boril z različnimi demoni; pred desetimi leti je policiji najprej pomagal identificirati truplo svojega očeta, čez čas pa je prisostvoval še usmrtitvi očetovega morilca. Njegov oče pa je kot majhen deček v družinski počitniški hišici ležal pod posteljo, medtem ko je na njej Palahniukov dedek najprej ubil njegovo babico, potem pa še sebe. V isti sobi je potem kot otrok skupaj z bratom in sestrami počitnice preživljal tudi sam Palahniuk, ne da bi vedel, kaj se je tam zgodilo.

Transgressive fiction je literarni predalček, kamor so spravili avtorja Fight Cluba, v zanimivo družbo denimo Irvina Welsha, škotskega avtorja Trainspottinga in Breta Eastona Ellisa, ki je z Reaganovimi osemdesetimi obračunal v znanem Ameriškem psihu. Gre za prozno zvrst (definiral jo je ameriški literarni kritik Michael Sliverblatt), ki je doživela razcvet v zadnjih dveh desetletjih. Kompleksne teme, kot so čustvena praznina, iskanje jaza, »konec zgodovine«, potrošniška kultura, depresija, obup, različne odvisnosti, kriza moškosti, disfunkcionalni družinski odnosi, so obdelane radikalno, v kombinaciji s psihičnim in telesnim nasiljem, smrtjo, seksom, uporabo mamil, (avto)destrukcijo itd. Gre za dela, napisana v preprostem in razumljivem jeziku, ki obenem šokirajo, burijo duhove in nastavljajo ogledalo sodobni zahodni družbi.

Slog pisanja, ki ga je razvil v Fight Clubu, Palahniuk uporablja tudi v vseh naslednjih romanih in razvija podobne teme. Minimalističen besednjak, preprost jezik, kratki udarni stavki, hiter tempo v kombinaciji z nekoliko nadrealistično

tematiko, pri čemer so v ospredju razni družbeni obstranci, vse skupaj pa je začinjeno z dobršno mero nasilja, seksa in obskurnimi čudaštvji, ki včasih od bralca zahtevajo dober želodec. Tako medtem ko Palahniuk na literarnih večerih bere svoje tekste (denimo kratko zgodbo Guts, dostopno na chuckpalahniuk.net/features/shorts/guts), nekateri navzoči omedlevajo, on pa jim, vselej fasciniran nad močjo besed brez dodatnih efektov, podarja plastične igrače.

Palahniukov literarni svet je krut in nesumljen tudi do svojih junakov. V Invisible Monsters (1999) fotomodelu Shannon McFarland v skrivnostnem incidentu odstrelijo čeljust, to pa jo stane ne samo uspešne kariere in zaročenčeve ljubezni, temveč tudi pozornosti soljudi, ki ne prenesejo njene deformirane podobe. Choke (2001) je zgodba o Victorju Manciniju, odvisniku od seksa, ki živi od pozornosti in denarja neznancev, ki ga poskušajo rešiti, medtem ko se v polnih restavracijah pretvarja, da se bo zadušil s hrano. V Lullaby (2002) besede ubijajo; skrivnostna afriška uspavanka, »kuga, ki se širi skozi ušesa«, pokonča vsakogar, ki jo sliši. Rant: An Oral Biography of Buster Casey (2007), roman o notoričnem Rantu, ki je odvisen od pikov strupenih pajkov, se dogaja v bližnji prihodnosti, ko je človeštvo s pomočjo policijske ure razdeljeno na dve skupini: spoštovane Daytimers in zatirane Nighttimers. Snuff (2008) je bizarna zgodba o rekordu v skupinskem seksu, ki ga namerava postaviti Cassie Wright, zvezda pornografskih filmov pri koncu kariere: v enem dnevu bo spala s šeststotimi moškimi. Trije izmed njih pripovedujejo zgodbo, ne vedo pa, da ima Cassie s kapsulo cianida pod zobmi tudi svoje račune.

Z lani objavljenim romanom Pygmy je Palahniuk simbolično (ne pa tudi praktično, saj nenehno piše, njegova naslednja knjiga izide maja) sklenil ustvarjalno desetletje, ki se je začelo z norijo okoli filmske upodobitve Fight Cluba. Znova je na tapeti preživetje zahodne civilizacije, razmerja pa se vsaj na prvi pogled niso veliko spremenila. Spet je napadeno njeno središče: naslovni junak, prtilikavi trinajstletni Pygmy, agent št. 67, prispe v ZDA v sklopu studijske izmenjave in skupaj s svojimi zarotniki načrtuje usodno akcijo, ki naj bi popolnoma destabilizirala Združene države. Njegova domovina je fiktivna diktatorska mešanica Severne Koreje, Kube, Mao Cetungove Kitajske in nacistične Nemčije. Pygmy dogajanje podaja v polomljeni angleščini, hladno, pravzaprav znanstveno opisuje svoje videnje ameriškega sna, na koncu vsakega poglavja pa kot sklepna misel učinkuje citat enega svetovnih državnikov, politikov ali tiranov, tako Evite Peron kot denimo Hitlerja in Mussolinija. Palahniuk gre v korak s časom; sistema po novem ni več mogoče spremeniti od znotraj, zamaje se lahko le od zunaj, recimo s terorističnim napadom ali infiltracijo ovaduhov. Tisto, kar utegne slediti, pa ne bo novi lepši svet, ampak kvečjemu bolj sofisticirana tiranija. Cinična ideja, ki jo avtor zabeli s karikaturo ameriškega načina življenja pa s spolnim nasiljem in poskusom strelskega masakra, kakršnega smo ga videli na Columbinu, vseeno pa ni tako močna in odmevna kot tista pred desetletjem. In civilizacija na koncu ostane »cela«.

V desetih letih se je torej vse spremenilo; čas za radikalne spremembe, ki so vznemirjale v Fight Clubu, je potekel, nastopilo je branjenje zavzetih pozicij pred zunanjiimi vsiljivi.

Tisoče let so ljudje razjebavalili, svinjali in drekali po tem planetu, zdaj pa zgodovina pričakuje od mene, da bom pospravil za vsemi. Pločevinke od juhe moram pomiti in jih sploščiti. Poročati o vsaki kaplji izrabljenega motornega olja. Poravnati moram račun za jedrske odpadke, porabljene bencinske rezervoarje in nasuto strupeno blato, odvrženo generacijo prej, preden sem se rodil. [...] Tisto jutro, ko si je Tyler izmislil Projekt pohaba, sem bil pri zajtrku. Z razstrelivom sva hotela svet rešiti zgodovine. Zajtrkovala sva v hiši na Paper Streetu in Tyler je rekel, predstavljaj si, da seješ redkev in sadiš krompir na petnajsti zelenici pozabljenega golfišča. Lovil boš losa po vlažnih gozdnatih kanjonih okoli ruševin Rockefellerjevega centra in nabiral školjke ob skeletu Space Needla, nagnjenim pod kotom petinštirideset stopinj. Nebotičnike bomo poslikali z velikimi totemskimi obrazi in s škratovskimi podobami prednikov in vsak večer se bo tisto, kar je še ostalo od človeštva, umaknilo v prazne živalske vrtove in se zaprlo v kletke za zaščito pred medvedi, velikimi mačkami in volkovi, ki bodo ponoči postopali pred rešetkami in nas opazovali. »Recikliranje in omejitve hitrosti so sranje,« je povedal Tyler. »Spominjajo na človeka, ki na smrtni postelji neha kaditi.« Projekt pohaba bo rešil svet. Kulturna ledena doba. Prezgodaj povzročeni mračni vek. Projekt pohaba bo človeštvo prisilil, da se bo podalo v zimsko spanje, v remisijo, ki bo trajala dovolj dolgo, da si bo Zemlja opomogla. Klub golih pesti, prevedel Jure Potokar, DZS, Ljubljana, 2000

Nimam pojma, o čem govorite. Jaz nisem tako pameten kot te vaše knjige.

V imenu avtorja. Amen! Conny Blom – 4:33 minut ukradene tišine

Dare Pejič: Ko slišite dober vic, ob katerem se od srca nasmejite, pri-povedovalca praviloma ne hitite spraševati po avtorju domislice. Vic se namreč prav neduhovito smatra za družbeno lastnino anoni-mnežev. Prav tako so »lastnina ljudstva« denimo ljudske pesmi ali pravlјice, katerih pripovedovalec, s tem, ko jih z lastnim načinom interpretacije posreduje drugim, po malem postane tudi »avtor« .

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Preostala materialna in nematerialna dela, ki so na-stala kot plod neanonimnega ustvarjalca, so družbe že pred stoletji patentirale kot avtorska v pravnem, ekonomskem ali kakšnem drugem sorodnem smi-slu. Za sodobno razumevanje avtorskih pravic sta ključna Gutenbergov tiskarski stroj in prvi radij-ski predvajalnik, s prvim je bilo namreč mogoče razločiti avtorja kot ustvarjalca od razmnoževalca njegovih del in z drugim resneje ločiti distributerja od glasbenega ustvarjalca. Njuna prevladujoča raba je usodno zaznamovala nadaljnji družbeni razvoj in menjave na področju kulturnih dobrin. S teh-nologijo in napravami za množično reprodukcijo je torej prišel prelomni trenutek, ko razmerje med avtorjem in založnikom zaradi odtujljive narave samega izdelka postane antagonistično. Na stran avtorja se postavijo založbe, kolektivne organiza-cije in stanovska društva, ki živijo od rente kupcev in uporabnikov avtorskih del, medtem ko avtor s svojimi interesi ostane neke vmes. Mar razvoj so-dobnih piratov in avtorskih pravic nakazuje, da bo logiko menjave treba obrniti na glavo?

Aktualna razstava švedskega umetnika Connya Bloma z naslovom From Above tematizira omenjene avtorske pravice in je v Galeriji Vžigalica na ogled vse do konca februarja. Ne samo k ogle-du, temveč tudi k poslušanju vabi postavljena zvočna instalacija 4:33 Minutes of Stolen Silence (4:33 minut ukradene tišine). Z njo in nekaj dru-gimi večmedijskimi umetniškimi projekti Conny Blom prevprašuje razmerje med umetnino in av-torstvom. Zvočni projekt 4:33, ki se v naslovu navezuje na kultno glasbeno intervencijo Johna Cagea, s prevzetimi avtorsko zaščiteniimi kompozicija-mi prevprašuje zakonitosti kapitalističnega trga. »Ojačani zvok tišine razkrije, da tišina še zdaleč ni tiha slišimo zvok poslušalce, dirigentovih pa-ličic, nenamenske zvoke snemalnih tehnologij,« v spremnem tekstu k razstavi zapiše kuratorja Petja Grafenauer in Veljko Njegovan. Zvok šumov v zbranih tišinah obiskovalca postavi pred vpraša-nje, ali tišina, ki jo dejansko lahko slišimo, stejem o za avtorsko delo? Skladbe, ki to niso, a v konte-kstu razstave to postanejo, predstavljajo odtujljiv objekt, ki ga tržijo velike založniške korporacije. Glasbenikov predstavnik, največkrat gre seveda za založnika, služi na račun obstoječega profinito naravnanege sistema zaščite avtorja. Za razliko od materialnega objekta, prav tak avtorskega dela, v obliki slike, skulpture, fotografije ali oblikovalskega izdelka sta glasba in film v svoji distribucijski formi izrazito »eterična« in prenosljiva. Tudi ko nosilci glasbe (walkman, discman, mp3-predvajal-nik) postajajo vedno manjši in vedno bolj mobilni.

Zgodovina samega razvoja avtorskih pravic sega v čas razsvetljenjske Francije in Anglije. V tra-diciji kontinentalnoevropskega prava je ustvarjalec s pripadajočimi moralnimi in materialnimi avtorskimi pravi postavl ločen od tistega, ki delo reproducira. Družbeni status avtorja urejajo avtorske pravice, ki so, kot zapiše Maja Breznik v zborniku Sindikalno gibanje odpira nove poglede (zsss, Ljubljana 2008), razumljene kot oblika »pravičnega nadomesti-la« oziroma kompenzacija med uporabnikom in lastnikom. Za izvorni mit o nastanku avtorskega prava navaja primer skladatelja Ernesta Bourgeta. Leta 1847 naj bi skladatelj Bourget obiskal kavarno Les Ambassadeurs v Parizu, v kateri je slišal svoje skladbe. Ob računu za pijačo je odklonil plačilo, češ da tudi njemu gostilničar ni plačal skladbe. Pravna

Sedanje razmere v glasbeni industriji kažejo, da je ta bolj kot avtorje pripravljena zaščititi lastne kapitalske interese. Po sili razmer so se ustvarjalci prostovoljno ali zaradi prisi-le znašli in položaju, ko se lahko odrečejo neposrednemu tr-ženju izdelka. Dejansko je prav zaradi dostopnosti datotek na medmrežju glasbena industrija bolj kot katera koli dru-ga postala občutljiva za področje lastniških pravic avtorjev.

Avtor

V javni prostor prihajajo (kulturni delavci, op. u.) pri za-dnjih vratih kot ščeneta, ki morajo slediti prodajnim tren-dom, da bi sploh lahko prišli naprej. Da kdo ustvarja zaradi ljubezni do svojega dela, je v svetu avtorskih pravic popolno-ma nezaslišano. Ljudje bodo pomislili na kaj takšnega morda le takrat, ko se boste pripravljeni odreči celo podpisu, neka-ko tako kot v srednjem veku. S tem, ko se boste odrekli svo-jemu imenu, pa se boste odrekli nadaljevanju svojih prejšnjih prizadevanj. Še psi imajo imena, in to že od skotitve naprej.

Simona Sušec: Ko se pod imenom avtorskih pravic izenačuje fi-zično in intelektualno lastnino, se kaj rado pozablja, da slednja pravzaprav ne obstaja, če ni sprejeta s strani založbe. Založnik ne potrebuje nobene deklaracije, da bi nad ustvarjalci uveljavljal neomajno in vsemogočno pravico, da potencialno intelektualno lastnino pač zavrne. Ker je torej avtorske pravice mogoče uve-ljavljati šele takrat, ko je založnik že uveljavil svoje pravice in pogoje, je jasno, da se avtorske pravice uveljavljajo bolj v odnosu do uporabnika kot do založb.

Conny Blom, 2008

Kaj je torej Avtor, ki mu je pomembneje, da je iz-dan, kot to, da je bran, poslušan, gledan? Glede na to, da njegov kult kar lepo cveti, očitno ne zajema tistih kulturnih delavcev, ki si skušajo služiti kruh s takšnimi ali drugačnimi kulturnimi prispevki, saj njim ne gre tako dobro kot njemu, ki postaja z razvojem tehnologij tudi sam vedno bolj okrepljen, da bi se le lahko bojeval celo s takšnim partiza-nom, kot je internet. Tisti med ustvarjalci, ki bi ho-teli biti Avtorji in brezpogojno vztrajati pri svojih pravicah, so tako ali drugače obsojeni na propad. Vsi ostali pa se vdajajo takšnim ali drugačnim ome-jitvam, komaj sprejemljivim zahtevam in nizkim plačilom ali pa skupaj z založbo sprejemajo tvega-nje, da njihov izstrelek v zvezdnato nebo Avtorjev s pravicami ne bo imel hitre vrnitve. Da se razu-memo, pripravljeno tvegati, ki jo imajo v mislih založniki, nima nobene zveze z odgovornostjo glede kvalitete dela, gre le za odgovornost glede njihovega ekonomskega uspeha. Avtorstvo, ki nas zanima, je popolnoma neodvisno od strokovnih in umetniških kriterijev, saj so ti domnevno bolj ar-bitrami od kriterijev trga.

Seveda je smešno, da avtorske pravice slu-žijo temu, da podelijo ekonomsko vrednost tistim izdelkom, ki sicer naj ne bi imeli namena viseti v izložbah za to, da bi si prislužili častni status. To je edini način, da sploh so. Ker pa se vsaj večje za-ložbe, ki imajo pri intelektualni lastnini vse niti v svojih rokah, te vrednosti ravno ne branjijo, so tudi avtorske pravice voda na njihov mlin. Povrhu pa še odlično služijo temu, da ustvarjajo vtis, da so med nami Avtorji, zgledni člani naše kulture, ki jim ničče ne hodi v zelje.

In ne samo to, ko dela prejemajo ekonomsko vrednost, postanejo tudi uporabnikom dostopna le glede na njihove ekonomske zmožnosti. Tako vsekakor ni priporočljivo, da uveljavljate avtorske pravice, če vam gre za to, da bi radi nekaj povedali, saj vas bodo prej kastrirale ustanove kot je SAZAS, kjer Avtorji ustvarjajo za vas pogoje, da bodo vašo visokost drugi smeli slišati, in ki z drastičnim pa-danjem prodaje zgoščenk in zato vse večjo odvisno-stjo glasbenikov od javnega predvajanja in nasto-panja le pridobiva pomen. Njegovim uslužbencem moramo ob nepregledni množici zapletenih in povsem nesmiselnih pravil, ki dajejo vtis, da so narjena za vsak primer posebej, resnično zavida-ti, kako kar iz glave stresajo vse podrobnosti. Ob tej vsemogočnosti, ki jih izkazujejo pri postavljanju pravil vsem razširjevalcem kulture in komerciale, jim vsekakor ne more biti težko iz celega sveta narediti izložbe. In vse to v imenu avtorja, kot da avtor ne bi znal govoriti sam zase. Toda dokler se ustvarjalci obračajo na SAZAS, očitno res ne znajo.

Kot je pokazala Maja Breznik v knjigi Kultura danajskih darov: Od mecenstva do avtor-stva (Založba Sophia, 2009), je ime glavnega moža SAZAS-a, MZ Hektorja, zavajajoče. Imenovati bi se moral MZ Odisej ali kar MZ Konj. SAZAS in po-dobne institucije imajo pooblastila javnih služb, čeprav delujejo kot gospodarske družbe, s čimer vnašajo v sfero, ki sicer deluje po principu menja-ve darov, se pravi menjave, ki ne vključuje preno-sa lastninske pravice, blagovno menjavo. S tem pa povzročajo neskončne možnosti ustvarjanja monopola, ki mu lahko prisluhnemo, če na primer prižemo poljubno komercialno radijsko postajo. Seveda kulturni delavci, kot nas je prepri-čala Breznikova, nikoli ne morejo doseči tiste av-tonomije umetnosti, ki biva v naših srcih. V javni prostor prihajajo pri zadnjih vratih kot ščeneta, ki morajo slediti prodajnim trendom, da bi sploh lah-ko prišli naprej. Da kdo ustvarja zaradi ljubezni do svojega dela, je v svetu avtorskih pravic popolnoma nezaslišano. Ljudje bodo pomislili na kaj takšnega morda le takrat, ko se boste pripravljeni odreči celo podpisu, nekako tako kot v srednjem veku. S tem, ko se boste odrekli svojemu imenu, pa se boste od-rekli nadaljevanju svojih prejšnjih prizadevanj. Še psi imajo imena, in to že od skotitve naprej. In celo umetnostne vede so se že odvadile, da imena in av-torja ne enačijo, in si ne drznejo več mešati izdelka z biografijo in o tem ali onem avtorju zapisati, da je bil to pesem tako ali tako napisal po naročilu, ono pa samo zato, da bi mu dala. No, vsaj v pri-meru tistih, ki so jim avtorske pravice že potekle.

Da se je avtorstvo res razpaslo, se kaže pred-vsem na še premalo zglasnem patentnem pravu, ko se kakšni korporaciji uspe razglasiti za zastopnico matere narave, zdaj še ene navadne psice. Kdo sploh potrebuje ustvarjalce in naravo, ko pa imamo njih-ove zastopnike, ki šele izumljajo to, kar jim je dano?

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Conny Blom, 2008

Zakaj Moore ljubi Busha in kako Avatar vrača udarec?

Gal Kim: Sodobna ameriška filmska produkcija nam je v času zatona ameriškega imperija in hude krize postregla z dvema kritičnima filmoma, Moorovim Kapitalizem – ljubezenska zgodba (Capitalism: a love story) in Cameronovim Avatarjem. Zaradi popularnosti režiserjev in velike medijske pozornosti sta filma že v samem štartu dosegla široko občinstvo. Moore se v svoji dokumentaristični maniri loteva tolmačenja sedanjega kapitalizma in njegovih ekscesov v ZDA, medtem ko se Cameron s pomočjo estetizacije filmskega doživetja dotakne kritičnih tem po znanstvenofantastičnem popotovanju. V obeh filmih nedvomno razberemo antikapitalistične tone, a tega dejstva ne mislimo že vnaprej pozdraviti z odprtimi rokami. V pričujočem prispevku se bomo povprašali o analitični vrednosti in sporočilnih učinkih obeh podjetij, torej, ali filma na kak način prelamljata s horizontom poznomeščanske družbe.

Gal Kim, avtorica filma Kapitalizem – ljubezenska zgodba

Moorov Kapitalizem – ljubezenska zgodba je reciklaža njegovih filmov Roger and Me in Fahrenheit 9/11 ter knjige Stupid white men. Moore začne analitično: predstavi nam, kako ideološki aparati države, zlasti mediji in strokovnjaki definirajo kapitalizem: trg, usmerjenost k dobičku in podjetniška svoboda naj bi opredelile ključne značilnosti sistema. Ta gesla so nato ironizirana kot nezmožna zaobemanja realnih družbenih procesov. Kaj kmalu se žal izkaže, da Moore več kot ironizacije v tem filmu ni sposoben proizvesti. Ko skuša povprečnemu Američanu predstaviti, kaj je šlo narobe v ZDA, kdo je zafural nepremičninski trg, ne ponudi nobenega resnega argumenta ali analitičnega pripomočka, s katerim bi lahko mislili sedanjost. Njegova kritika ameriškega kapitalizma je povprečna in moralistična. Moore največje zlo locira v skorumpiranem vodenju Amerike. To vodijo hudobni, nemoralni republikanci, ki so se v 80. letih povezali z ideologi Wall Streeta. Ronald Reagan je bil zmagovalna kombinacija, ki je konzervativne zarotnike pripeljala na oblast. Nekateri bi rekli, pa saj to že vemo. Ampak ne gre le za to, da Moore ponavlja že reciklirane

javne tajne, pač pa za to, da poda popolnoma napačno analizo. Formula, ki vlada Ameriki, je po Mooru sledeča: zlobni republikanci in finančni špekulantje so nas, poštene in delovne Američane, v zadnjih desetletjih spravili ob službe in v hudo krizo. Koaliciji zlobnih namreč ni mar za realno ekonomijo, za pravo ameriško produkcijo. Če bomo torej v času globalizacije podprli realno ekonomijo, bo situacija veliko boljša. Moore dixit. Njegova analiza predpostavlja, da je v kapitalizmu mogoče ločiti realno ekonomijo od finančne. A ta teza je že v samem izhodišču zgrešena. Kapitalistični produkcijski način brez finančnega kapitala ne more obstajati, saj kreditodajalstvo (institucije bank) in borze tvorijo samo jedro svetovnega sistema. Še več, kapitalizem spremljajo že od njegovega nastanka. Marx dixit. Treba je priznati, da Mooru uspe nazorno prikazati, kako je v zadnjem desetletju ta sistem podivjal. Tako so se v ZDA pojavile hipotekarske sheme, ki so omogočale »ugodne« kredite pri nabavi stanovanj. Banke so nato kupcem stanovanj vsako leto zaračunale višjo stopnjo premij in mnogi so bili primorani svoje nepremičnine zapustiti. Poleg tega

je prišlo do špekulacij in zasičenosti nepremičninskega trga, a o tem žal v filmu ne zremo dosti. Še bolj dramatične je prikaz zavarovalniške politike: korporacije lahko danes (verjetno po opravljenih zdravniških testiranjih) kupijo življenjsko polico za svoje uslužbence, ne da bi slednji o tem kaj vedeli. Če ti umrejo, dobi denar korporacija. Kar je sicer grdo, ampak pravno jim ne moremo nič očitati, saj so umrle zavarovale korporacije, ne pa njihova družina (ki seveda za kaj takega nima denarja). Logika kapitala ni karitativna, temveč je v njenem jedru samoopajanje, akumulacija kapitala in realizacija presežnih ter fiktivnih vrednosti, če hočete. Moore hoče izvesti moralistični salto mortale: tvorijo samo jedro svetovnega sistema. Še več, kapitalizem spremljajo že od njegovega nastanka. Marx dixit. Treba je priznati, da Mooru uspe nazorno prikazati, kako je v zadnjem desetletju ta sistem podivjal. Tako so se v ZDA pojavile hipotekarske sheme, ki so omogočale »ugodne« kredite pri nabavi stanovanj. Banke so nato kupcem stanovanj vsako leto zaračunale višjo stopnjo premij in mnogi so bili primorani svoje nepremičnine zapustiti. Poleg tega

je prišlo do špekulacij in zasičenosti nepremičninskega trga, a o tem žal v filmu ne zremo dosti. Še bolj dramatične je prikaz zavarovalniške politike: korporacije lahko danes (verjetno po opravljenih zdravniških testiranjih) kupijo življenjsko polico za svoje uslužbence, ne da bi slednji o tem kaj vedeli. Če ti umrejo, dobi denar korporacija. Kar je sicer grdo, ampak pravno jim ne moremo nič očitati, saj so umrle zavarovale korporacije, ne pa njihova družina (ki seveda za kaj takega nima denarja). Logika kapitala ni karitativna, temveč je v njenem jedru samoopajanje, akumulacija kapitala in realizacija presežnih ter fiktivnih vrednosti, če hočete. Moore hoče izvesti moralistični salto mortale: tvorijo samo jedro svetovnega sistema. Še več, kapitalizem spremljajo že od njegovega nastanka. Marx dixit. Treba je priznati, da Mooru uspe nazorno prikazati, kako je v zadnjem desetletju ta sistem podivjal. Tako so se v ZDA pojavile hipotekarske sheme, ki so omogočale »ugodne« kredite pri nabavi stanovanj. Banke so nato kupcem stanovanj vsako leto zaračunale višjo stopnjo premij in mnogi so bili primorani svoje nepremičnine zapustiti. Poleg tega

je prišlo do špekulacij in zasičenosti nepremičninskega trga, a o tem žal v filmu ne zremo dosti. Še bolj dramatične je prikaz zavarovalniške politike: korporacije lahko danes (verjetno po opravljenih zdravniških testiranjih) kupijo življenjsko polico za svoje uslužbence, ne da bi slednji o tem kaj vedeli. Če ti umrejo, dobi denar korporacija. Kar je sicer grdo, ampak pravno jim ne moremo nič očitati, saj so umrle zavarovale korporacije, ne pa njihova družina (ki seveda za kaj takega nima denarja). Logika kapitala ni karitativna, temveč je v njenem jedru samoopajanje, akumulacija kapitala in realizacija presežnih ter fiktivnih vrednosti, če hočete. Moore hoče izvesti moralistični salto mortale: tvorijo samo jedro svetovnega sistema. Še več, kapitalizem spremljajo že od njegovega nastanka. Marx dixit. Treba je priznati, da Mooru uspe nazorno prikazati, kako je v zadnjem desetletju ta sistem podivjal. Tako so se v ZDA pojavile hipotekarske sheme, ki so omogočale »ugodne« kredite pri nabavi stanovanj. Banke so nato kupcem stanovanj vsako leto zaračunale višjo stopnjo premij in mnogi so bili primorani svoje nepremičnine zapustiti. Poleg tega

A pojdemo k sami tematiki filma: človeška civilizacija išče nove vire energije, ki poganjajo realno ekonomijo. Tako prispe na nov planet, kjer sreča domorodce, ki živijo v organskih skupnostih, intimno povezanih z Naravo. Problem nastane, ker plemena živijo na najdiščih rudnin. Film tu spretno prikaže pozno multikulturalistično imperialistično logiko. Imperialne vojne postajajo humanitarne in civilizirane, dobivajo človeški obraz. Vojaški mašineriji se pridruži še arzenal znanstvenikov, ki bo domorodce in Naravo raziskal. Znanstveniki in kulturniki ustvarjajo pogoje medkulturnega dialoga, kjer se učijo domorodskega jezika (in obratno). Boljše spoznavanje Drugega bo omogočilo pogajanja, trgovino in znanstvene dosežke za napredek človeštva. Na drugi strani stoji stara dobra vojaška mašinerija, ki je podrejena logiki avtoritete. Podjarmljanje Narave in slepa vera v Napredek, lep citat iz Horkheimerjeve in Adornove Dialektike razsvetljenstva, bi lahko rekli. Seveda sta tako vojaški kot znanstveni um vpeta v projekt Korporacije, katere ključni cilj je ekstrakcija rudnine in s tem obilo profita. Naj gre zlepa ali zgda. V momentu odločitve za napad brez dlake na jeziku resnico izusti zastopnik Korporacije: skrbeti moramo za dobro voljo delničarjev. Slednji so seveda zaskrbljeni, če bodo o vojnah poročali mediji, ampak še bolj pa postanejo zaskrbljeni, če v prvem četrtletju ne bo dobrih rezultatov. Saj delničarji zgolj opravljajo svoj posel, kaj jim imamo tu za zameriti ... Tu gre Cameron korak naprej od Moor: njegova kritika humanitarne imperialne mašinerije ni moralistična, še kako dobro se zaveda, da je kapitalska osvajalna logika onkraj vsakršne morale. Za končni cilj je pripravljena iti preko trupel, če to terja genocidno politiko, toliko slabše, ampak saj so poskusili vse, kar je bilo v njihovi moči.

Vse je torej pripravljeno na vojaški napad na domorodce in sveto drevo. Za mobilizacijo v vojaški bazi skrbi general, ki citira direktno iz Bushevih govorov vojne proti terorizmu. Istočasno se na strani znanstvene struje kot pri samem voku, glavnem protagonistu – Avatarju – zgodi transformacija. Pride do uporniške geste, ki noče pristati na logiko vojne Imperija. Razloge za transformacijo likov bi lahko sicer preizpraševali: (hollywoodska) ljubezenska zveza Avatarja, predanost Znanosti glavne znanstvenice... Ta stereotipiziranost na tem mestu niti ni tako pomembna, pomembnejši je učinek njihove geste. Prišlo je do upora, s katerim so uporniki zastavili svoje lastno življenje in se postavili na pozicijo domorodcev. Po eksodusu, ki sledi razrušitvi drevesa (referenca pepela leti na pogoreli WTC, ki je bil raztresen po Manhattnu še tedne po dogodku), je morala plemena na dnu. Njihov poglavar umre. A kot feniks, ki vznikne iz pepela, se na krilih mogočne pošasti pojavi Avatar. V momentih odločitve domorodci pristanejo na bojni poziv Avatarja: proti imperialistom se bomo borili.

Nekateri kritiki Cameronu očitajo, da je logiki vojne postavil nasproti logiko vojne. Ta argument nas v tovrstnih pogojih, pogojih vojne, ne more prepričati. Saj se vendarle ne bi bili za nobeno ceno pripravljeli odgovaredi oboroženemu partizanškemu boju v 2. svetovni vojni. Problem geste tiči nekje drugje. V trenutku, ko teče razprava, kaj storiti, ni prisotnih nobenih drugih idej, nobene debate, a hkrati tudi nobenega transformativnega momenta, če odštejemo vsepolemsko združevanje proti znanjemju sovražniku. Cameron niti v enem trenutku ne pokaže na moment transformacije razmerij v sami organski skupnosti. Njihove navade in običaje nam predstavi celo mistično, kot da gre za organsko newagersko skupnost, ki ima pristen stik z Naravo. V tem koraku bi lahko iskali njegov moralistični odklon: Imperij je soočen z avtentično organsko multitudo, katere konstitucije ne bomo preizpraševali. Za povrh vsega v vojni na vse ali nič (proti kapitalističnemu imperializmu) ne zadostuje zgolj logika vojne. Indigenim ljudstvom in upornikom se mora pridružiti še Narava. Tak zaključek nas vodi k razumevanju preloma, ki gledalce nagovarja k zgolj eni strategiji antikapitalističnega upora, ki se veže na apokaliptične, katastrofične vizije. Tako nekateri dobri zastavki filma zaradi enoznačnosti bolj izpuhtijo v zrak.

Oba filma si zaslužita pozornost tako zaradi svoje popularnosti kot zaradi svoje antikapitalistične naravnosti. Moorov film nas s svojimi formalnimi postopki in političnimi zaključki izjemno razočara, medtem ko je Cameronov megaprojekt postopkovno dovršen in malce bolj subverziven v nekaterih vsebinskih momentih, ki pa v sklepih niso na ravni svojih izhodišč. Kljub tem kritičnim pretresom pa našega zaključka ne gre brati kot odpoved spektakelskemu antikapitalizmu, prav nasprotno, še kako bi pozdravili več podobnih poskusov, ki pa bi lahko zavzeli bolj analitično in subverzivno držo.

ilustracija: Aljaž Košir – Fejo

Intimna politika skozi gledališki pogled

Eva Kraševc: V turobno pustem januarju se ubijam z razmišljanji o gledaliških predstavah, iz katerih veje političnost. V tokratni številki Tribune si želim namreč izpostaviti slovenske predstave, ki se vsaj deloma dotikajo sodobnih problematik, perečih tem ali pa so bile ustvarjene s poslanstvom ljudem sporočiti nekaj bistvenega o življenju in svetu, v katerem živimo. Vsekakor sem se z iskanjem tovrstnih predstav kar namučila – pa se ne štejem za zgolj priložnostnega obiskovalca gledališča. Zdi se namreč, da se le redkokateri ustvarjalec vpraša, zakaj pravzaprav dela v gledališču in kakšno je njegovo »poslanstvo« ali bolje rečeno vizizja znotraj tega javnosti precej izpostavljenega medija.

Slika iz predstave Damirja Avdića Most na krvi

V prejšnji številki Tribune sem kratko orisala po-jem političnega gledališča, ki je v funkciji javnega delovanja in odprtosti najširšemu krogu ljudi. Izpolnjevalo naj bi tudi nekatere druge kriterije, kar pa je skozi učinek in domet predstave tako ali tako očitno tudi brez naštevanja in tehtanja teh. Političnost nekega dogodka se najpogosteje preprosto čuti ali pa je ni. V letošnji gledališki sezoni se geste političnosti občuti predvsem v neinstitucionalnih predstavah oziroma dogodkih. Čedalje bolj očitno je, da gledališke ustanove le stežka dohajajo hitrost sicer produkcijsko problematičnih, a idejno velikokrat precej bolj pronicljivih projektov. Po drugi strani imajo slednji težave s konsekventnostjo izpeljave ideje in kvaliteto izvedbe. Vendar pa obstajajo svetle izjeme. Vzemimo torej dva primera: monokomedijo Čefurji raus (predstavo iz minule gledališke sezone, ki ravno v teh dneh doživlja svojo že 130. ponovitev) in monodramo/performans Damirja Avdića Most na krvi (premiera 9.10.2009). Med obema predstavama lahko zarišemo številne paralele; izhajata iz ne-tipičnega slovenskega oziroma neslovenskega okolja, oba performativna dogodka potekata v solo izvedbi in oba, vsak iz svoje perspektive in na svoj način, prinašata svojevrstno političnost.

Monokomedija Čefurji raus je nastala po literarni predlogi režiserja in scenarista Gorana Vojnovića. V slabem letu, ki je preteklo od premiere, se je uspela iz prvotnega okolja Gledališča Glej preseliti v nekoliko bolj komercialno naravnano, a kljub temu programsko presenetljivo kvaliteten Siti Teater v BTC-ju, kamor se prigodam čefurja Marka Đorđića (v glavni in številnih stranskih vlogah, ki jih z učinkovito minimalistično gestikulacijo in z igro govornih nivojev duhovito konkretizira Aleksander Rajaković – Sale), prihajajo smejat gledalci iz vse Slovenije. Tako s kresnikom in z nagrado Prešernovega sklada ovenčani roman kot tudi predstava (dramatizacijo romana in režijo je spretno izpeljal Marko Bulc) pritegneta gledalca z lucidnostjo in z veliko mero humorja, ki ga popolnoma podpira tudi forma »stand up« komedije. Sale igra direktno na publiko in s svojo pristno čefurščino, jezikom, ki je pravzaprav avtohtoni sleng te družbene skupine v Sloveniji, neizmerno zabava navzočce Slovence. Mestoma se zdi, da se mu lahko smejimo že samo zaradi sočnosti jezika, vendar to še zdaleč ni vse. Gledalci se smejijo tudi na svoj račun, saj se perspektiva čefurja večino časa konfrontira s perspektivo večinskega prebivalstva, ta pa ima kot vsak narod svoje posebnosti in zabavne običaje – Slovenci na primer še dostojnih »fuzbal« klubov, za katere bi lahko človek navijal z dušo in telesom, nimamo. Marko Đorđić se tako z vzpostavljanjem distance do svoje lastne usode čefurja večkrat postavi izven celotne situacije in jo s tem naredi komično. Jasno je, da je kot pripadnik manjšine zaznamovan, da ne bo nikoli to, kar bi bil, če ne bi prišel iz Bosne v Slovenijo, in da se nazaj tudi ne bo vrnil. Njegov neprostovoljni poskus se konča z deziluzijo površnih vtisov, ki jih je doživljal, ko je vsake toliko prihajal na obisk za nekaj dni.

V Sloveniji je sicer brez svojega nogometnega kluba, za katerega bi lahko strastno navijal, in le stežka živi zunaj svojega domačega okolja (v tem primeru Fužin), zaradi svoje provenienice je že takoj ali najkasneje s prvim šolskim dnem zaznamovan, kar na nek način kroji tudi potek njegovega nadaljnjega življenja, a to vendarle je njegovo življenje. V Čefurjih raus se preigravajo različni nivoji, situacije in karakterne posebnosti, kar nam približa usodo stigmatiziranega čefurja, postane nam zanimiva, malodane privlačna in očarljiva. Sedenje pred blokom kot nacionalni

šport, majhna stanovanja, velike družine in nape-ti odnosi, hkrati pa tesni sosedski odnosi in ponos biti to, kar so. Čefurji raus učinkujejo kot prvoosebna sociološka raziskava z vso sočnostjo vpogleda v vsakdanje življenje. Skozi Saletov nastop se čuti stik s to realnostjo, osebna izkušnja in razumevanje miljeja. Z Vojnovičevo pomočjo nas popelje v dnevno sobo, kjer diši po pristni bosanski hrani, in nas zadene trpka iskrenost ter vpogled v realnost, ki se dogaja skorajda pred našimi očmi, pa jo vendarle komajda opazimo. V njeni neposredni okolici povečini živimo brez zavedanja o njej. Skozi avtoironijo, sproščujoč smeh ter gledalčevo samoprepoznavo (svoje vloge Slovencev) pa predstava povzroča neopazen učinek nebolečega ozaveščanja. Slovenci se skozi Vojnovičevo perspektivo uspemo smejati našim očetom Janezom, razvajenim sinčkom Janezkom in pa predvsem poantiranim in natančnim trenutkom, ki diagnosticirajo slovensko najnost: »Če si enkrat navijal za klub, ki je bil svetovni prvak, potem ne moreš prešaltati in se napalati na neodločene rezultate, častne poraze, predkola Lige prvakov in visoke zmage nad NK Beltinci. Jčebiga, to ne gre.« In prav v tem se skriva političnost te predstave, ki pa kljub direktnim nagovorom igralca ne deluje agresivno in se zgodi skozi element smeha – preko katerega je povedana marsikatera resnica.

Oder Gleja pa trenutno gosti še eno predstavo s politično težo: bosansko-slovenski projekt Most na krvi, avtorsko delo glasbenika, pisatelja in performerja Damirja Avdića ter njegovega sorediserja Marka Bulca. Monodrama temelji na istoimenskem Avdićevem romanu, ki tematizira pretresljiv vsakdan vojne in povojne Bosne med leti 1992 in 2002, kjer živi človek s preteklostjo, vendar brez prihodnosti. V tem primeru je tematizirana političnost naroda, torej se iz druge perspektive loteva istega problema kot Čefurji raus in ni pravi nič nenavadno, da je pri obeh projektih sodeloval isti režiser. V tej vlogi človeka na družbeni margini nastopi Avdić, ki se je do sedaj s svojo avtorsko glasbo, mešanico panka in rock-ovskih elementov, že večkrat predstavil slovenskemu občinstvu. Njegova glasba, pa tudi pisanje in gledališko ustvarjanje so tesno prepleteni z bosansko problematiko.

Zametek njegovega gledališkega projekta izvirajo iz Avdićevega performansa s festivala Sajeta 2008, ki se je v kreativnem procesu razvil v enourno monodramo z elementi performansa. Avdićevo besedilo je izjemno intimno in izhaja iz njegovega doživljanja vojnih ter povojnih dogodkov. Roman je sestavljen iz drobcev, ki tvorijo mozaično celoto ter tako razpostavljajo več različnih perspektiv. V predstavi, ki ne temelji na klasični dramatizaciji, sta avtorja vključila prva štiri poglavja romana Most na krvi. Naslov je parafraza Andričevega romana Most na Drini in poudarja, da je po grozotah, ki so se zgodile v času vojne, Bosna most, pod katerim teče kri. Dogajanje je postavljeno v bosanski zapor, kjer brat piše pismo bratu v Ameriko ter mu odsvetuje prihod domov. Poleg brata v svojih monologih nagovarja še prijatelje, ki jih sprašuje, kaj se dogaja z njihovo državo, in pa ljubljeno osebo. Skozi te odnose se zrcali kompleksen preplet vseh zunanjih in notranjih dejavnikov, ki vplivajo na človeško eksistenco.

Monodrama Damirja Avdića Most na krvi se s svojo neposrednostjo, ostrino in elementi realnega formalno približuje performansu. Vsebinsko se sicer dotika intimnega sčizeja, vendar pa zgodbe niso zgolj avtobiografske. Kot edini scenski element v sredini okroglega prizorišča niha nizko spuščena žarnica, ki se vključuje v

Čefurji raus učinkujejo kot prvoosebna sociološka raziskava z vso sočnostjo vpogleda v vsakdanje življenje. Z Vojnovičevo pomočjo nas popelje v dnevno sobo, kjer diši po pristni bosanski hrani, in nas zadene trpka iskrenost ter vpogled v realnost, ki se dogaja skorajda pred našimi očmi, pa jo vendarle komajda opazimo. V njeni neposredni okolici povečini živimo brez zavedanja o njej.

vsako sceno in skozi nizanje konotativnih pomenov skupaj s izjemno intenzivno in nepopustljivo psihoizično prezenco Damirja Avdića napolnjuje prostor Gledališča Glej. Narejena po principu »do it yourself« si predstava v soredžiji Marka Bulca za izhodišče vzame minimalen semantičen nivo in iz njega izveleče maksimalen potencial.

V začetnem prizoru se iz teme izkleeše močno, gibko in spretnih premikov zmožno telo. Obraz je pretežno otrpla grimasa kipa, iz katerega sbrajo pronicljive oči, ki se ne izogibajo neposrednemu stiku. Fizični napor ritmičnega delanja sklec se v premišljenem ritmu besed in premikov zliva s pripovedovanjem zgodbe od dela zgaranega in krivično obsojenega Muharema, ki je predstavljen kot bosanski slehernik. Dramaturgija prizorov z vmesnimi zatemnitvami in Avdićevimi presenetljivimi vnovičnimi vznikanji se stopnjuje do čedalje večje intime. Tretjeosebna pripoved se prevesi v direkten nagovor brata, ki se želi iz Amerike vrniti nazaj. Sedeč v zaporu ob bureku mu prigovarja, naj ostane tam, saj preko oceana še vedno sije sonce. Še za stopnjo intimnejši je pogovor z ljubljeno žensko, ki jo zapušča (na tem mestu Avdić nagovarja naključno izbrano žensko iz občinstva). Nastopi neznosna bližina in koncentracija. Njegov jezik je rezek, grob, a mestoma vseeno domačno topel in ljubeč. Odločitev za bosanski jezik se kaže kot edina prava, saj nudi preskok v originalni milje.

Predstava misli intimno politiko bosanskega človeka, ki se čuti potisnjeneja na rob prepada, v katerega ne more skočiti. Avdić misli sebe, svoj narod, svoj (ne)obstoj in se ne pu-sti slepiti. Ne zastavlja vprašanj, temveč razpira svojo resnico. Postavljen je v nemogočo situacijo brez možnosti imaginacije prihodnosti ali odhoda. Radikalnost te pozicije se skozi predstavo stopnjuje in čedalje bolj krepi občutek kompleksne brezizčnosti. Skozi zgodbo se iz trpečega Muharema samokritično prelevi v človeka v ukradenem armaniju (slehernika sodobne Bosne), ki pljuva čez svojo lastno državo. Ob tem gledalca postavi pred problem opredelitve lastnega stališča. Ta je za slovenskega gledalca prav gotovo drugačna kot za bosanskega, kajti nima te izkušnje (opazoval jo je od zunaj, iz medijev) in se z njo ne poistoveti, išče pa pozicijo, ki jo ob tovrstnih problematikah ni lahko najti.

Avdićeva intoniranost se skozi potek predstave premočrtna, njegova intimnost ni več ranljiva, kar ranjena že krvavi, se najbolj pa se razpre, ko nagovarja mamo in se pokaže v vlogi otroka. Predstava nepretenciozno niza miniaturne scene-scenke tabloje, ki so napolnjeni s kodiranimi emocionalnimi informacijami. Te si lahko gledalec razlaga skozi svojo logiko, ki jo omogoča tovrstna dramaturška disperzija, vendar pa predstava ne daje dovolj oprijemljivih točk za jasno orientacijo v prostoru in času. Tako si lahko slike predstavljamo konkretno kot razvejano življenje enega človeka ali pa se pred nami razprostre kolektivna imaginarna usoda Bosne.

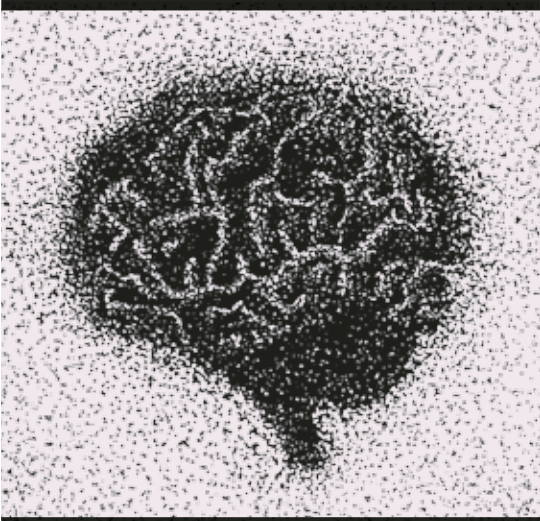
Obe predstavi, Čefurji raus in Most na krvi, odpirata občutljive sociološke teme, ki so politično vezane na skupno jugoslovansko preteklost, hkrati pa presegata zgolj lokalni značaj in spregovorita o človeku na robu družbe, ki je pahnenj v eksistencialno zapletene okoliščine in družbene mehanizme. Ti ga kot posameznika omejujejo in neizbežno tudi močno zaznamujejo. Stilno in žanrsko med seboj različni predstavi odpirata pravzaprav polje, ki se ga sodobno slovensko gledališče redko loteva, njun način pa je iskren, preprost in učinkovit. Vredno ogleda!

Starci znajo skakat koncert DMC-ja iz Run DMC, Cvetličarna, 15. januar 2010

Borja Močnik: Napoved koncer-ta polovice še živih članov le-gendarne zasedbe Run DMC se je glasila vsaj nerodno – »DMC from Run DMC« ali po sloven-sko »DMC iz Run DMC«. Kar je bilo mišljeno kot turneja ponov-no združene moči dolga leta spr-tih nakladačev Josepha »Runa« Simmonsa in Darryla »DMC-ja« McDanielsa, se je sfižilo in raz-polovilo, »Reverend« Run je imel menda boljši posel doma – začelo se je namreč snemanje nove sezone njegove hiperuspe-šne resničnostne serije za MTV. Kar je bilo precejšnje razočaranje, saj je bila »polovična« turneja nekaj takega kot kava brez čika.

S koncertom v Cvetličarni so krepko zavlačevali, saj so upali, da se bo le napol polna dvorana vsaj še malo napolnila. Ob 22h so le morali začeti in po krajšem, dokaj medlem nastopu Zlatka brez glasu, a s prijatelji, je na oder le prišel starosta rapovske skupine, ki so jo pred kratkim sprejeli v Rock 'n' Roll Hall of Fame. Hrbtenica nastopa je bil odlični didžej starošolskega sloga Charlie Chan, opaženo pa je bilo, da DMC ni bil oblečen v prepoznavno kombinacijo klobuka in adidas, medtem ko je kakšna polovica izjemno razgibanega poslušalstva le pridno oblekla razne trenirke, majice in superge nemškega proizva-jalca. McDaniels je v uro in pol dolgem koncertu od-repal tako rekoč celotni zimzeleni venček skupine iz zlatega obdobja prvih treh plat, nekaj tudi svojega novejšega, ne preveč prepričljivega samostojnega materiala. Med pavzami je publiko animiral z razni-mi naštudiranimi anekdotami, predzgodbami, štosi in hiphoperskimi klišeji, ki pa za čuda niso preveč brezmazli dinamike. Najbolje so delovali surovi, suhi in oldskulaški deli, medtem ko so z vokali ali me-lodikami bolj nasičeni deli zaradi obupnega zvoka že načenjali ušesne membrane. Živciralo je tudi, da je DMC dobršen del koncerta repal čez matrice, ki imajo že nasnete vokale, kar vedno deluje plastič-no, je pa verjetno povezano s tem, da ima že leta precej načete glasilke. V Cvetličarni smo bili priče nekaj svetlih trenutkov, posebej gre omeniti DMC-jev stoprocentni angažma, ki je bil glede na njegovo starost in nepregledno število koncertov in turnej, ki jih ima za seboj, prav neverjeten. Skrbno je tudi izbral didžerja, saj so bili Chanovi skrečerski vložki veliko boljši dodatek kot marsikateri spremljajoči emsi, njegova petminutna solo rutina pa verjetno nekakšen trikaški vrhunec nastopa (mislim, da sem prvič videl didžerja miksati s trebuhom). Verjetno najgroznejši moment večera je bil, ko sta z DMC-jem odpela refren komada »Cat's in the Cradle« - tako kot večina reperjev, ki iz nejasnih razlogov posku-šajo kaj tudi zapeti, sta povsem sfalila. RUN DMC so bili prvi svetovni poulični glas mlade generacije osemdesetih, kar jim je uspelo tudi zato, ker so su-rovi prvenec izdali v času hegemoničnega razmaha kanala MTV. Sprva so bili na mediju, ki je prva leta vodil »>rockersko<«, v resnici pa skoraj rasistično politiko airplaya, nekakšna afroameriška ulična mo-tnja, skoraj paradokсно pa jih je ta isti medij kmalu povzdignil v pionirske superzvezde neposrednega šusa bobnov in rim. Morda bodo spomini na sam nastop DMC-ja hitro zbledeli, a je vsaj zato prav, da smo ga imeli v Ljubljani končno priložnost videti v živo. In pri stvari.

fotografije: Vladimir Mičković

Impulzi
napovednik@tribuna.si
zadeva: impulzi

četrtek, 4. februar

KINOKLUB VIČ
ZRESENI SE
Vračamo se v sedemdesta in sicer v zgodbo profe-sorja Lerryja. Larry se sooča z ženino nezvestobo, nezaposlenim bratom, ki kar naprej životari na njegov račun, hčerko, ki za voljo novega plastič-nega nosu krađe denar, anonimnim pismom, ki grozi njegovi službi in za povrh še golo sosedo, ki mu meša glavo. Skrata, še ena zmešana komedija bratov Coen (Fargo, The Big Lebowski, No Country for Old Men, O Brother Where Art Thou), ki je ni za zanemarit.

četrtek, 11. februar

KINODVOR
ROMANCA NA POZIV
Steven Sodeerberg, (Sex, Lies and Videotape, Traffic, Che: Part One and Two) nam tokrat postre-že z zgodbo Chelsee, dekleta na poziv, ki ne nudi le seksa, ampak kar celo romanco. Z Chelsee pre-živimo pet dni v svetu kjer se za solidno ceno da kupit skoraj vse. To je prvi igrani film Sashe Grey, ki pa ji sicer nastopanje pred kamero ni tuje, saj je nastopila že v skoraj 200 porno filmih.

četrtek, 18. februar

KLUB GROMKA OB 18.00
DELAVSKO-PUNKERSKA UNIVERZA. PRIMOŽ KRAŠEVEC: ZNANJE PROTI TEORIJI
Osnovna teza predavanja bo, da je v času, ko se vprašanja, ki zadevajo vse in ki so torej po defini-ciji politična, ne smejo več »politizirati« in jih je potrebno prepustiti stroki, znanje za stroko to, kar je teorija za politiko, da torej mesto znanja v tehnokratski neoliberalni politiki ustreza mestu teorije v politiki, ki se je nekoč imenovala revolucionarna.

DVORANA GUSTAF, MARIBOR OB 19.30
SOLIDARNOSTNA ZABAVA ZA AVSTRIJSKE AKTIVISTE ZA PRAVICE ŽIVALI
Veganska večerja v znak podpore za dr. Martina Ballucha in druge avstrijske aktiviste za pravice ži-vali, ki so jih konec maja 2008 avstrijske represivne oblasti pahnile brez obtožb in dokazov pahnili v zapor. Ker ni bilo nobenih konkretnih obtožb, so priprte obtožili članstva v kriminalni organizaciji po odstavku 278a avstrijskega kazenskega zakoni-ka. Seveda brez dokazov. Drugega marca se tako začne dolgo in sramotno sojenje ljudem, ki počnejo samo to, da izražajo etično aktivistično držo. Po večerji sledi koncert: Marko Karlovcec INTERNAL UPROOTING, Trak 47, in Vibesonic jam. Ustavimo fašistoidno represijo nad aktivisti!

petek, 19. februar

SOCIALNI CENTER ROG, OB 22.00
REGGAE DANCEHALL NIGHT
Reggae ritmi izpod prstov Red Star Soundsystem: Puppa Robbie, kantriman, DJ Verso in Dad Gal Forward!

sobota, 20. februar 2010

KLUB K4
BREJKI! Z NAPT
Neredna serija nabreklihane elektronike v najgla-snejši mestni kleti tokrat ponuja lani prehvaljeni britanski tandem NAPT, za katerega upamo, da je izjema v morju otoških »break« didžejev, ki pre-večkrat zaplavajo v electro house vode.

MENZA PRI KORITU OB 21.00
MONO (JAPONSKA) IN NIKI LOUDER (SLOVENIJA)
Vzhodni in Zahodni hrup na enem mestu.

torek, 23. februar 2010

CANKARJEV DOM
JESSICA LURIE ENSEMBLE

MENZA PRI KORITU OB 10.00
RŠ AFTER PARTY HD Z THE LIFT
Namesto marmelade za zajtrk posavski The Lift. V žilo v živo v Menzi ali preko 89.3.

CHANNEL ZERO OB 20.00
METAL FEST: ACCESSION TO THE THRONE TOUR 2010
Udrihajo: Švedski black/death metalci Demonical, finski death/grindcorovci Deathbound, švedski death metalci My Own Grave in ljubljanski smrt metalci Penitenziagite.

sreda, 24. februar 2010

KLUB K4
POLYPHONIJA
Nova serija večerov v Štirki, ki izhaja iz tradicije house godbe, a meri veliko širše. Premierni dogo-dek bo spremljala interaktivna razstava ekipe 1107.

četrtek, 25. februar 2010

STARA ELEKTRARNA OB 20.00
JAKA LAH: ČISTI PERFORMANS
Čisti performans problematizira formo kot osnov-no orodje umetniškega izražanja – Jaka Lah sebe in gledalca postavi v pozicijo ujetnikov forme. Znajdemo se v absurdni situaciji, v kateri perfor-mer kategorično dvomi v lastno formo izrekanja. Ker nobena misel ne obstaja, dokler ni posredovana skozi neko formo, nobena misel ne obstaja v svoji čisti obliki. S tem, ko je izrečena, je vsaka misel hkrati že podvojena – ni več identična z mišljenim. Čisti performans samoironično sprevrča domne-ve, na katerih temelji umetniško izražanje in ab-surdno situacijo forme potiska do samoizničenja.

GALA HALA
RAPETEK XTRA – R.A. THE RUGGED MAN (ZDA)
Po nekaj letih se v Ljubljano vrača eden bolj bole-stnih in motenih junakov hiphopa, R.A., ki velja za odličnega nastopača, odrske veščine pa je izklesal v dolgih letih nastopanja po newyorških špelun-kah. Nekateri trdijo, da je najboljši beli nakladač v zgodovini rapa!

MENZA PRI KORITU OB 21.00
WANDA & NOVA DEVIATOR: ZAMRZNJENE PODOBE

Proces zamrznitve je predah med gibanji. Struktura glasbenega koncerta, perforirana s prekinitvami- predahi med točkami, je kot taka vznik performan-sa zamrznjenih podob. Ta je poln besedil, sodobnih elektronskih ritmov, jeznih kitar, hrupnih oscilacij in hipnotičnih bas linij. Ob akcijah performerjev, taktilnih vmesnikih in gibljivih slikah performans postavlja vprašanja o hiperseksualizaciji in porni-fikaciji, fetišizaciji in potrošništvu, mehanizmih podobe in vizualne družbe, idealizaciji ljubezni in smislu umetnosti in kulture. Gibanje, besedila in zamrznjene podobe se razpirajo na primaren način prav na podlagi sodobnega organiziranega hrupa. Glasba, ambivalentno kontekstualizirana skozi vi-deo podobo in gib, sega k telesu in njegovi vibra-ciji, racionalni in afektivni. Zamrznjene podobe se razbijejo z vibracijo besede in gibanjem dejanskega mesenega telesa v vsej svoji upornosti.

CHANNEL ZERO OB 22.00
KAMERAD KRIVATOFF
Domač kolektiv, sestavljen iz preverjenih kalibrov raznolikih glasbenih smernic in znan predvsem po svojem internetnem koncertu pred več kot dvemi leti. Tokrat v živo iz mesa, krvi, beatov, kablov in strun.

sobota, 27. februar

KINO ŠIŠKA OB 20.00
THE TIGER LILLIES
Brechtovski punk kabaret skozi vražjo harmoniko in divji glas. Z obveznim dekadentnim klovno-vskim pogledom.

GALA HALA OB 20.00
PUBLIC REVIVAL
Kot pove že ime gre za revival zamrle punkrock in hardcore koncertne edicije Drunk in public. Oder

si delijo: Debeli precjednik, Golliwog, Kennybal Smith, NLP in Strike A Fire.

KLUB GROMKA OB 22.00.
VEČER DRUŠTVA AFRIŠKI CENTER
Nastop skupine Afrogledališče z novo epizodo ma-kossa plesa, video animacije, Dj in ofkors afriška hrana.

CHANNEL ZERO OB 22.00.
ELEKTROLIZA. 16.
V tokratna nedrja elektrolize prihaja Legowelt. Beri: Legowelt je pač sam svoj frik z lastnim žanr-skim katalogom, ki bi ga na kratko lahko strnili v »ghetto slam jack electrodiscotech«, ki ga nadgra-juje surova »box jam« estetika za moderna ušesa in plesišča.Legowelt je pač sam svoj frik z lastnim žanrskim katalogom, ki bi ga na kratko lahko str-nili v ghetto slam jack estetika za moderna ušesa in plesišča.

nedelja, 28. februar

GALA HALA OB 21.00.
U.K. SUBS
Poleg punk revivalov, ki očitno čedalje bolj pretre-sajo naše kraje, se v Gala Halo vračajo pravi punk veterani U.K. Subs. Gre za enega najstarejših punk bendov, ki izhaja iz prvega angleškega punk vala okoli leta 1976. Neumorni U.K.Subs naj bodo v po-duk kako prekleto nam manka – panka.

četrtek, 4. marec

MENZA PRI KORITU, KLUB GROMKA, GALERIJA ALKATRAZ, [A] INFOSHOP, GALERIJA KAPSULA IDR., 4.-8. MAREC
RDEČE ZORE – 11. FEMINISTIČNI IN QUEER FESTIVAL
Femistične in queer umetniške prakse ne prina-šajo samo problematizacijo umetnosti in poli-tike, političnega v umetnosti in umetniškega v politiki, pač pa tudi samo problematizacijo eno-dimenzionalnega in hegemonskega sveta, v ka-terega se vrtinčijo sodobne normative matrice. Za sporred vrhunskih predstav, ki se bodo zgo-dile v teh petih dnevih na različnih lokacijah v Ljubljani ter pod vprašaj postavile heteronorma-tivnost družbene ureditve, pokukajte na www.kudmreza.org/rdece/.

petek, 05. marec

KINO ŠIŠKA
JAN GARBAREK GROUP FEAT. TRILOK GURTU
Po jesenskem nasičenem šusu »Rončela v Šiški« se bo marca zgodila prava jazzerska poslastica s kar dvema carjema, saksofonistom Janom Garbarekom in tolkalcem Trilokom Gurtujem na čelu. Edini mi-nus je bolestno visoka vstopnina.

četrtek, 11. marec

TOVARNA ROG OB 22.00.
OI POLLOI
Še eni punk fotri – tokrat škotske anarcho-punk legende. Neposredni anti-sistemiski šus, ki že tri desetletja ruži po undergroundu.

sobota, 13. marec 2010

KLUB K4
TETKINE RADOSTI
Promocijski dogodek ob izidu tretjega dela kolažne-ga miksa jugo muske 60. in 70. let – funka, soula, rocka, šlagerijade, diska ... ki ga pripravlja del di-džejevske ekipe Code.EP / Good Foot. Za ljubitelje bolj obskurne plati popularne godbe našega prosto-ra. In ne pozabite: Tetka ve, kaj je dobro!

ponedeljek, 15.3. 2010

ZAGREB ARENA, ZAGREB
LEONARD COHEN
Leonard Cohen ne potrebuje predstavitve. Svojemu EMŠo-tu navkljub še zmeraj spelje sijajne, maratonske koncerte.

sreda, 17. marec

KLUB GROMKA OB 22.00
BUG (AVSTRIJA) IN PRUH (SLOVENIJA)
Brutalnim avstrijskim noizerjem se tokrat pridru-žuje nov slovenski hrupni kolektiv.

Impulze in sinapse nepresta-no zbiramo na našem elektron-skem naslovu. Pozivamo te, da deliš z nami svoje dogodke in povezave. Za vsako izdajo nare-dimo izbor, za katere dogodke in povezave menimo, so dovolj do-bri, da si jih drzemo priporočati.

Sinapse
napovednik@tribuna.si
zadeva: sinapse

CREATIVECOMMONS.ORG
CREATIVE COMMONS
Vam gredo avtorske pravice na ledvice? Vključite se v iniciativo Creative commons in sooblikujete nov svet.

GIGAPEDIA.COM
GIGAPEDIA
Spletni zaklad pisane besede in velikih misli. Jebeš copyright.

ARCHIVE.ORG
INTERNET ARCHIVE
Koavtorsko pravo ni več potrebno in je znanje skupno.

OCW.MIT.EDU
MIT OPEN COURSEWARE
Iniciativa, ki podira obstoječe predstave o študiju. Študij je pravica in to pravica vseh! Predavanja, li-taratura praktično vseh ved.

BOLOGNABURNS.ORG
BOLOGNA BURNS
Ker bi bolonjska tako lepo gorela, mar ne?

SLOBODNIFILOZOFSKI.COM
SLOBODNI FILOZOFSKI
Stran plenuma filozofske fakultete v Zagrebu. Poleg tega pa še mnogo več.

EDU-FACTORY.ORG
EDU-FACTORY
Mreža za avtonomnejšo univerzo in znanje.

EDUCATIONCONGRESS.EU
EUROPEAN EDUCATION CONGRESS
Kakšno univerzo sploh želimo? Vprašanje na kate-rega bodo skušali odgovoriti študenti zbrani s ce-lega sveta na kongresu junija v Nemčiji. Prispevaj svoje mnenje tudi ti!

DEFENDEDEDUCATION.ORG
DEFENDING EDUCATION
Študentski boj v Združenih državah Amerike.

DEMOCRACYNOW.ORG
DEMOCRACY NOW
Še en rešilni jopič pred utopitvijo v mainstreamo-vsko medijsko brozgo.

SOCIALISTWORKER.ORG
SOCIALIST WORKER
Novinarstvo najbolj greši, ko je nevtralno. Spletna edicija revije Socialist worker.

H-ALTER.ORG
HRVATSKA ALTERNATIVA
Ker ne obstajata samo Borut in Jadranka in ker Hrvaška ni samo Piranski zaliv in vstop v EU.

BTSELEM.ORG
B'TSELEM
Zakaj se v Izraelu dogaja več kot se ponavadi sliši v jasnih medijih.

WIKILEAKS.ORG
WIKILEAKS
Radi brskate po strogo zaupnih dokumentih? Potem smo za vas našli rešitev.

HISTORYSHOTS.COM
HISTORYSHOTS
Za vse ljubitelje infografik!

ID.IOT.SI
ID.IOT.SI
Paraliterarna skupina, ki ob glasbeno-literarnih manifestacijah objavlja istoimenski časopis name-njen poeziji, prozi, drami in teoriji.

REARTIKULACIJA

Jovita Pristovšek

Praznina, ki ustvarja diskurz, in diskurz, ki ustvarja praznino

www.reartikulacija.org

reartikulacija@gmail.com

fotografija: arhiv Male galerije Moderne galerije

V besedilu se bom osredotočila na neimenovani projekt Viktorja Bernika, prostorsko postavitev v Mali galeriji, zlasti zaradi manka konkretnih refleksij na razstavljene umetniške projekte. Vzporedno s tem bom z izpostavitvijo različnih diskurzov o javnem skusla definirati, kako se relacija javna sfera/prostor¹ – delo (znotraj polja umetnosti) manifestira v realnem družbenem in socialnem kontekstu.

Bernikov projekt, ki naj bi bil odprt na vpogled 24 ur na dan, 7 dni v tednu, od 20. junija do 16. avgusta 2009², ne predstavlja ravno »radikalne in tvegane neposredne konkretizacije javnega prostora«³ – Male galerije. Popolna izpraznitve galerije, ki se pokaže v formi bele kocke, prej predstavlja skrajno problematično gesto, ne samo če smo jo mislili v kontekstu dolgotrajne prenovne Moderne galerije, temveč tudi zato, ker se na nivoju forme popolnoma normalizira gesta izpraznitve, ki rezultira v reprezentaciji javnega prostora kot izpraznjenega kakršne koli ideologije, demokratičnega in dostopnega vsem.

Osrednja tema Bernikovega projekta je meja, ki jo imenuje za simbolno in ki naj bi notranjost galerije ločila od zunanosti (pločnika). Bernik ne definira natančno, v kakšni relaciji naj bi bila ta dva prostora ob sami konstituciji in kakšna je njuna relacija danes.

V teoriji je javna sfera koncipirana kot prostor za komunikativno generiranje javnega mnenja. Bila naj bi medij mobiliziranja javnega mnenja kot politične moči in mesto formiranja političnega državljanstva. Vezana je na obstoj nacionalne države. Že od same konstitucije javne sfere gre torej za preplet in vzajemno delovanje javnih, kvazijavnih in privatnih prostorov.

Institucionalni državni aparati so vedno del javne sfere ali drugače, institucija je vedno vpeta v ekonomijo javne sfere. (Umetniška) produkcija ni »izolirana in neodvisna enota znotraj prostora, temveč zavzema mesto v široki prostorski mreži, produkcija stvari v prostoru daje pot produkciji prostora«⁴. Če javno sfero ali prostor pojmujejo kot družbeni prostor, se ta nenehno izgrajuje ravno skozi diskurzivno prakso. Tudi Bernikovo uklinjanje dualizma med umetniškim delom in razstavljanjem⁵ ni nekaj novega. Tovrstni podvigom lahko v zgodovini umetnosti sledimo vse od Marcela Duchampa naprej, predvsem pa so se krepili skozi konceptualne prakse v zgodnjih sedemdesetih letih dvajsetega stoletja s kritičnim odnosom do muzejev kot institucij, ki pišejo zgodovino, in kritičnim odnosom do same umetnosti kot institucije. Nadalje je rastoče zanimanje za javno umetnost, javni prostor in lokacijsko specifično umetnost sovpadalo z naglim razvojem mest. V osemdesetih so se poleg kritičnih razmišljanj o umetnosti in o poziciji umetniških praks v relaciji z rastočimi mesti zastavljala tudi vprašanja same reprezentacije (specifičnih socialnih skupin, itd.).

Vrnimo se k zastavljenemu problemu. Bernikov prijem (za katerega sam pravi, da je naredil vse, da mu ni bilo treba v galeriji narediti nič) naj bi »pervertiral nevtralnost abstraktnega brezosebnega prostora«⁶. Ima Bernikov projekt res kakšno koli ambicijo pervertirati »nevtralnost«⁷ institucije, če je njen sestavni del? In ali se vpraša, kaj naj bi termin prostor označeval? Če sledimo Heideggerjevi definiciji prostora kot nečesa, za kar je bilo narejeno mesto, se pravi definiciji prostora, ki ima konstruirano naravo in je efekt označevanja meja, ki generirajo občutek interierja, potem govorimo o prostoru kot o razmerju, prostoru, ki je konstruiran skozi izključitev in kot tak političen.⁸ Relacija znotraj/zunaj danes ne obstoji več. Obstaja središče in obstaja obrobje, ki se ga siromaši, da hrani spektakel središča. V primeru Bernikovega projekta bi radikalna in tvegana konkretizacija javnega prostora pokazala na strukturo, ki stoji za tako imenovanim praznjenjem galerije oziroma razkrila mehanizem, ki producira izključitve znotraj prostora umetniškega diskurza, preko javnih razpisov, subvencij in ostalih oblik pomoči umetniškim projektom, katerih diskurz gradi drugačne pozicije znotraj sodobnih umetniških praks. Bernik takšne radikalne konkretizacije galerije ne naredi, kljub temu da zanj morda niti ne bi bila avtodestruktivna.

Kot lahko preberemo na uradni spletni strani Moderne galerije, naj bi prostor Male galerije že petdeset let deloval kot »abstraktni brezosebni okvir, ki se vedno znova zapolni z vsebino, ta pa potem izgine«⁹. Mala galerija ni bila nikoli nevtralna, temveč kot prostor javnosti vedno vpeta v konkreten politični kontekst in kot del nacionalne institucije za umetnost proizvajala ter reproducirala dominanten diskurz znotraj polja slovenske umetnosti; ali kot bi dejala Chantal Mouffe: gre za prakso artikulacije, skozi katero se kreira dani red in fiksira pomen družbene institucije, gre za hegemonično prakso.⁹

Na prvi pogled se Bernikov projekt tako rekoč celo sam izkaže za »abstraktni brezosebni okvir«¹⁰, ki se zanaša na kakršno koli morebitno intervencijo. Sama špekulativnost v tem primeru postane forma in to forma v prvem planu. Tudi vsebina postane zgolj in samo forma. Ta vsebina je tako rekoč realnost slovenske

umetniške produkcije. (Ne)razumevanje javne sfere in javnega prostora se navadno manifestira v izjavah, ki objubljujejo vsevključujoč in demokratičen prostor, predvsem pa vseobsegajoč in univerzalno dostopen prostor, znotraj katerega bi lahko znova in znova razglasili svoje pravice. Reprezentacija javnega pa ne sovпада z dejanskostjo javnega prostora, prostora za katerega je bilo narejeno mesto, da se izključi privatno, da se vanj pozicionira identiteto kot del univerzalne celote in s tem naturalizira razlike med identitetami ter izbršiše konkretne neenakosti. Lep primer za to je ravno intervencija v sam Bernikov projekt. Aggressive Theatre (društvo za sodobne umetnosti) kot odgovor na Bernikovo izpraznitev galerije ponoči (6. julija) interventno poseže v prostor Male galerije z instalacijo Equivalentis, ki (tako trdijo avtorji projekta) »bríše razlike in stigme med posamezniki, skupinami, jih postavlja na skupni imenovalce s sredstvom primerjave, pri tem pa se opira na osnovno gonilo življenja – kri, ki kot simbol in status posebnega pomena postane sredstvo manipulacije«¹¹. Pipete s krvjo v sklopih (moški/ženska, heteroseksualec/homoseksualec, gledalec/avtor itd.) iščejo skupni imenovalce med posamezniki, kar ne predpostavlja zgolj, da se slednjih zgodovina ni dotaknila, temveč tudi, da je javni prostor nevtralnno mesto. Bolje rečeno: javni prostor ni nevtralnno mesto, temveč mesto nevtralizacije, mesto, iz katerega se razlike evakuirajo, da so posamezniki transformirani v univerzalni apolitični subjekt. Aggressive Theatre skuša s primerjavo različnih skupin dokazati enakost in »vzpostaviti ravnotešje med silami«¹². Vendar pa družba, kot pravi Claude Lefort, z radikalno mutacijo ob padcu monarhije ne more več obstajati kot totaliteta¹³. Njena reprezentacija kot organska totaliteta ni več mogoča. Z odpravo monarhije (katere oblast je bila utelešena v kralju kot posredniku med ljudmi in transcendentalnimi instancami in se je razvijala po teološko-političnem modelu) oziroma z odpravo razsodnika se pravice navežejo na obstoj prostora javnosti, prostora, ki je nedoločen, prostora razpravljanja o legitimnem in nelegitimnem in prostora, ki naj ne bi po Lefortu pripadal nikomur. Na tej točki moramo dodati, da Lefortov javni prostor kot prazen dejansko ne more in ne obstaja, če razumemo javni prostor kot prostor, kjer se skozi različne načine kapitalistične produkcije formirajo socialne strukture. Raztelesenje družbe kot pogoj za invencijo javne sfere predstavlja »razvezo med sfero oblasti, sfero zakona in sfero vednosti«¹⁴ in »razcep med znotraj in zunaj družbenega«¹⁵. Razlika in konflikt sta torej konstitutivna elementa javne sfere. Če se je v 18. stoletju javna sfera konstituirala skozi razcep med znotraj in zunaj družbenega, ni danes nič več zunaj družbenega. Družbeno telo je subsumirano v kapitalu, realnost in kapital sovpadata. Družbeno telo je proizvod različnih zgodovinskih in sedanjih oblik kapitala in oblasti. Razliko in konflikt se evakuira iz polja javnega, javni prostor je depolitiziran in skoraj popolnoma privatiziran, da se kapitalistični načini produkcije lahko nemoteno udeležajo. Javni prostor je danes poleg inovacije in vojne eden izmed treh fundamentalnih medijev, kjer kapital in oblast posedujeta drug drugega.¹⁶

Reprezentacija družbe kot organske totalitete, reprezentacija razlik kot enakosti oziroma brisanje razlik je totalizirajoča vizija družbe, ki negira subjektivnost kot delno in situirano pozicijo. Javni prostor nikakor ne sme biti neka samoumevna entiteta, znotraj katere bi lahko pričakovali razredno in rasno homogenost. Nasprotno, javni prostor in javna sfera sta vedno izključujoča, nadzorovana in monopolizirana z glasovi tistih, ki govorijo namesto drugih. To pa ne pomeni, da je prostor javnosti retorični prostor, teren igre, morda tudi ne teren igre, ki ga Chantal Mouffe razvije skozi koncept agoniistične demokracije¹⁷, »ki poudarja družbene konflikte in delitve z eksplicitnim namenom: njihovega diskurzivnega grupiranja, formacije hegemoničnega diskurza in permanentnega premešanja obstoječih relacij moči ter izogibanja njihovega zmanjšanja (downsizing). Njegov cilj je spreobrniti antagonizem (prijatelj–sovražnik) v agonizem (prijatelj–tekmeček)«¹⁸.

Biti tekmeček pomeni sodelovati v globalnem boju za kapital in oblast. Javna sfera pa ni ne teren igre in ne polje tekmovanja, ko gre za vprašanje, kdo je tisti drugi, namesto katerega se govori. Je drugi tisti, ki ne govori, proizvod depolitiziranega družbenega in političnega prostora? Je drugi tisti, ki nima glasu, ker je enostavno izbrisan iz registra, izvržen, tehnološki višek, se ga ne da kapitalizirati, je tuje, tuje, anomalija v sistemu ...? Drugi in tretji sta danes rezultat prvega.

Praznjenje teritorija, prostora ni več nedolžna gesta, ko pomislimo na države drugega in tretjega sveta, katerih zemljo za ekstenzivno kmetijstvo so pokupile in še kupujejo predvsem svetovne korporacije, da bi v prihodnosti nahranile prvi svet. Novi načini kolonializma bodo za sabo pustili opustošenje rodovitne zemlje, vodnih virov, onesnaženo okolje in lakoto tamkajšnjim prebivalcem, oropanih glasu in oropanih kakršne koli perspektive. Naše življenje in Bernikov projekt se morda zdita zelo daleč od teh problemov. Ali pa tudi ne. Stvar je v tem, da se neka gesta praznjenja kaže v javnosti kot povsem legitimna. Prazni se teritorij, ki se ga naposled kaže kot vsevključujočega, demokratičnega in od katerega bomo vsi imeli koristi, znotraj katerega bomo imeli možnost sodelovati vsi.

Intervencija Aggressive Theatre ni edini primer sedimentiranega hegemoničnega diskurza o vsevključujoči sferi umetnosti in pluralnosti praks, ki jo naseljujejo. Aggressive Theatre z instalacijo v prazni galeriji komentira Bernikov projekt, vendar na način, ki zgolj legitimira Bernikovo gesto in pričakovanja. Z neznosno lahkostjo problematiziranja dihotomije relacije javno/zasebno se med drugim s projektom »Vidiš umetnost?«¹⁹ angažira tudi neformalna skupina PUNce²⁰. Navidezna demokratizacija umetniške javne sfere (njena pudenca odprtost, dostopnost) in solidarnost slovenskih umetniških institucij (tudi nevladnih organizacij), katerih priče smo lahko vsaj od razstave Vsak človek je kustos/Jeder Mensch ist ein Kurator in projekta Gostimo Moderno galerijo!, kaže na neodgovorno delovanje same nacionalne institucije za umetnost, ki se (lahko bi rekli) izogiba svojim dolžnostim in ki nenazadnje ni bila sposobna rešiti prostorske zagate za izvedbo programa 2008/2009. Prevladujoči diskurz

o sodobni umetnosti, ki ga neguje slovenski prostor, je problematičen vsaj z dveh vidikov. Prvi je ta, da se sodobnost v povezavi z umetnostjo pojmuje kot družbeno–in socialnokritična praksa, katere kritičnost normalizira depolitiziran javni prostor in hkrati legitimira evakuacijo političnega iz polja javnega ter prenos političnega v polje umetnosti, ali drugače, da umetniški projekti ne posežejo v konkretno analizo tega, kar naj bi vsebinsko in formalno problematizirali. Resda ne obstaja formula za vzpostavitev primernega razmerja med politikami estetik in estetikami politik. Resda je politični vložek umetniškega dela pogojen in determiniran s strani političnih razmer, znotraj katerih nastane, oziroma s strani sociohistorične situacije, ki ga institucionalizira.²¹ Res pa je tudi, da trenutni sistem raje propagira neškodljive družbenokritične umetniške projekte. Iz tega seveda izhaja drug problematičen vidik, da se ne dopušča različnosti diskurzov zato, da se lahko dominanten diskurz nenehno reproducira, ravno tako kot vsak državni ideološki aparat pripomore k reprodukciji pogojev produkcije²². Reprodukcijska tega diskurza v veliki meri poteka skozi mitiziranje in reaktualiziranje več ali manj istih figur v sferi umetnosti. Prakse mlajših generacij, ki jih aparat institucionalizira in z genealoško metodo umešča v zgodovino sodobne slovenske umetnosti, pa v večini primerov vsebinsko in formalno ne reartikulirajo preteklih projektov, med katere se jih umešča. Del tega (očitno samo sebi zadostnega) hegemoničnega diskurza je ravno tako odsotnost konkretnih in teoretično podprtih refleksij na razstavljene projekte. Manko refleksij je dan kot naravni red. Prostor sodobne slovenske umetnosti institucionalizira zgolj tiste prakse, ki ohranjajo ta naravni red. Tovrstno logiko lepo opiše slogan na eni od poslovalnic pošte v Ljubljani: Spreminjamo se, da ostajamo enaki. Realni družbeni in socialni kontekst pa se postavlja kot družbeni prostor, ki je prežet s samoumevnostmi, nenazadnje tudi zaradi diskurza, ki ga proizvajata nacionalna institucija za umetnost. Ta naravni red ni nič drugega kot ignoranca in brezbržnost do ključnega vprašanja: načina kako so nam stvari reprezentirane – kakšna je logika reprezentativnega mehanizma, kako operira in kaj proizvaja.

Naj zaključim. Če Bernikov projekt vzpostavlja praznino, ki reproducira hegemoničen diskurz znotraj polja slovenske umetnosti, vse pretekle intervencije v Bernikovo postavitev vpeljujejo diskurz, ki ga proizvajata ta ista praznina, in ne samo da legitimirajo proces praznjenja, temveč hkrati prostor javnosti tudi same praznijo. Vse intervencije v Bernikovo postavitev tako ostajajo impotentne. Marina Gržinić logiko repetitije (kot del sistema delovanja globalnega kapitalizma in realnosti), katere rezultat so cirkularnost, samoumevnost in formalizacija, in ki danes delujejo tudi v samem jedru inštitucije za sodobno umetnost, označuje s terminom repetitivni performativni mehanizem.²³ Performativna repeticijska deluje kot proces praznjenja, je mehanizem, ki to, kar se na nivoju vsebine problematizira, skozi samo formo normalizira in intenzivira praznjenje pomena vsebine do točke samoumevnosti. Kar sledi, je sterilizacija političnega, hkratno s tem pa se zapira tudi točka odpora. Na tem mestu pa bi se morda bilo smiselno vprašati, kakšne posledice pušča za sabo sterilizacija političnega znotraj širšega konteksta – javne sfere – in ali sploh še lahko govorimo o umetniških praksah, ki interventno posežejo v obstoječe relacije moči.

1. V besedilu s terminom prostor namenoma označujem razmerje, in ne zgolj fizičnega prostora.
2. Mala galerija je v času Bernikovega projekta skrajšala predviden datum zaprtja razstave. Kot del nacionalne institucije za umetnost si pridržuje pravico, da brez obrazložitve javnosti zapre razstavo in na svoji uradni spletni strani neopazno spremeni datum trajanja razstave na 26. julij 2009.
3. www.mg-lj.si/node/452, junij 2009.
4. Rosalyn Deutsche, Eviction: Art and spatial politics, London 1996, str. 73.
5. www.mg-lj.si/node/452, junij 2009.
6. Ibid.
7. www.thephotographyinstitute.org/journals/1998/rosalyn_deutsche.html, junij 2009.
8. www.mg-lj.si/node/452, junij 2009.
9. Chantal Mouffe, »Critique as Counter-Hegemonic Intervention«: eicp.net/transversal/0808/mouffe/en, julij 2009.
10. www.mg-lj.si/node/452, junij 2009.
11. www.aggressivetheatre.com/Akutna.html, julij 2009.
12. Ibid.
13. Claude Lefort, »Vprašanje demokracije«: Problemi. Eseji, 4, 1990, str. 88.
14. Ibid., str. 87.
15. Ibid.
16. Marina Gržinić, »Capital, Repetition«: Reartikulacija, 8, 2009, str. 3.
17. Nedoločnost in odsotnost temeljev prežemata vsak red. Zanj ima kateri koli družbeni red hegemonično naravo, družba pa je produkt množice praks, katerih namen je vzpostaviti red v kontekstu kontingence. Vsak red je začasen, je nedoločena artikulacija kontingentnih praks in bazira na izključitvi ostalih možnosti. Vedno je izraz strukture relacij moči. Chantal Mouffe, »Critique as Counter-Hegemonic Intervention«: eicp.net/transversal/0808/mouffe/en, julij 2009.
18. hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=35987, november 2009.
19. www.vest.si/2009/07/22/vidis-umetnost-akcija-skupine-punce-v-mali-galeriji, julij 2009.
20. Jacques Ranciere, The Politics of Aesthetics, London, 2006, str. 62.
21. Louis Althusser, On Ideology, London 2008.
22. Marina Gržinić, »Capital, Repetition«: Reartikulacija, 8, 2009, str. 4.

STRIPBURGER

Tanja Komadina (1, 2)

Domen Finžgar (3)

1 2

3

Stripburger in Tribuna nadaljujeta s predstavitvami slovenskih avtorjev stripa. Tokrat objavljamo dvostranski strip Tanje Komadine (r. 1976), študentke Akademije za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani in enostransko stripovsko priredbo pesmi Daneta Zajca, izpod spretnih prstov Domna Finžgarja (r. 1990), drugače študenta gozdarstva in rednega sodelavca revije Stripburger. Oba stripa najdete tudi v aktualni 52. številki Stripburgerja, ki ponuja prav posebno poslastico: širok pregled modernega češkega stripa. Le-ta je zasedel več kot polovico številke, kar se ne zgodi prav pogosto. Kot v mnogih drugih vzhodnoevropskih državah, tudi na Češkem stripi niso popolnoma zaživel pred razpadom komunističnega sistema. Dandanes, dve desetletji od te prelomnice, je češka stripovska scena v vzhodni Evropi ena najživahnejših. Več o tem boste izvedeli iz obsežnega intervjuja s Tomášem Prokůpkom (češki stripovski scenarist in teoretik) in iz krajšega z Jurajem Horváthom (češki ilustrator in založnik). Med češkimi striparji, predstavljenimi v pričujoči številki, je nekaj najimenitnejših imen tamkajšnje stripovske scene: Lucie Lomová (ki se uveljavlja tudi v Franciji), Jaromír 99 in Jiří Grus. Predstavljamo tudi lepo število drugih avtorjev, morda ne tako poznanih, vendar zato nič manj zanimivih. To so Jaromír Plachý, Tomáš Kopřiva, Tomáš Přidal, Voyager, Petr Korunka in Karel Jerie. Nenazadnje boste našli tudi nekatere Stripburgerjeve stare znance kot so Vhrsti, Dora Dutková in Pavel Čech. V preostalem delu številke se boste srečali predvsem s stripi slovenskih avtorjev (Koco, Matej Lavrenčič, Andrej Štular, Tanja Komadina, Domen Finžgar in Gašper Rus), zaradi česar je številka ena izmed najbolj slovanskih do sedaj (kar je neke vrste rekord). Nikar pa ne spreglejte tudi čudovitih stripovskih ilustracij Petra Kuperja. Želimo vam prijetno branje.

